

Buidéal ar Iarraidh

Buidéal 1

Oíche 1

Fuarthas cead sa deireadh an cuntas seo a scríobh a fhad is atáthar ag fanacht le bád an Bhreithimh. Is é an Breitheamh a shocrós mo chinniúint. Ach an cuntas seo uilig a bheith scríofa agam mar is ceart in am, agus é a bheith léite is tuigte aige, b'fhéidir go ligfeadh sé mo bheo liom. Sin rud nár ligeadh le cimití eile a bhí á gcoinneáil ar an oileán uaine locha seo, Trumpa Maide, ina measc, mo iarchéile botháin: tugadh don phéist é, an tseachtain seo a chuaigh thart.

Ná síltear gurb é mo bheatha amháin is cás liom - ann féin. Ní hamhlaidh. D'fhág mé rudaí gan déanamh a ba mhaith liom a fháil déanta, más fada goirid mo shaol. Ceann de na rudaí sin gnoithe an bhuidéil a shocrú agus a shocrú go daingean buan - más féidir é sin ar chor ar bith.

Ba í Cuallacht Bhricreann a chur an drochobair sin ina suí, an oíche údaí i dTeach Ósta an Droichid, agus ba mise a ba mhó ba chiontaí leis an ghníomh; admháim sin. Ní hí an 'choir' sin amháin, áfach, a thug orthu cime a dhéanamh díom. Ba é ár Saoisteach féin a chuir an méid sin in iúl domh, an dara hoíche domh ar an oileán. (Is ar éigean is gá a lua gur teideal agus gradam dár chum sé féin a fhocal Saoisteach.) Sin fear ar fada leis gan mé a bheith istigh in aon seomra arís le Trumpa ar urlár dufaire an locha, agus seo mar a labhair san oíche údaí:-

'Liosta le háireamh, a Chime 16: caidreamh míchuí leis an namhaid, bearta fealltacha i gcoinne ceartreacht na tíre, agus i gcoinne do theaghlaigh féin - i gcoinne d'athara, go háirithe, caidreamh neamhghlan, mínádúrtha le cailín muinteartha, cuideachta naimhdeach, gadaíocht agus coireanna eile i gcoinne maoin an duine, cothú mioscaise de aon turas i measc comharsanna ...

Tháinig cluas bhodhar orm leath bealaigh fríd. Tháinig 'asarlaíocht' sa mhulach air sin ar fad.' Bhain sé na cleití gruaige dá shúil chlé, agus lig osna bheag.

'As iar-choirpeach de do chuid féin, ón abhlóir léannta úd a dtugadh sibh an t-ainm greannmhar 'Platón' air, is uaidh a fuarthas cuid mhaith den fhianaise i do choinne. An tír a bhí ina suí le linn duit féin agus do do leithéid eile a bheith i gceann bhur gcuid amaidí mioscaisí, tá sí ina luí faoi leac le bliain anois. Cuireadh í le linn do chuid laethanta i dtír an namhad.

'Ní fada uainn an lá, a gcuirfí an namhaid deireanach den drong ghallda sin ar ais ar a fhód truailithe dúchais féin, más leis féin fód ar bith ó dhúchas, ach idir an dá linn, is gá tabhairt faoin ruaigeadh deireanach agus faoin truailliú inár láthair

féin san am amháin. Is minic an truailliú sin agus an namhaid a raibh lámh mhór aige i gcruthú na truaillithe, is minic iad ag obair as lámh a chéile.

'Cuid den ghlanadh an comhoibriú osnádúrtha sin a chur i mbuidéal agus a bháthadh - báthadh domhain sofheice. Cuid den ghlanadh tusa a bheith anseo anocht mar chime, cime ag fanacht le breith, a Chime 16.

'Sin a bhfuil d'ainm ort ar an oileán seo go dtaga an Breitheamh. Tá uimhir ag gach cime agus ag gach coimheádaí. Is leor sin mar chóras tagartha. Agus is amhlaidh is sábháilte. Coimheádaí 3 is mó a mbeidh teagmháil agat leis ó lá go lá; b'fhearr duit a bheith umhal dó.'

'D'iarr tú cead scríobh. Ní beag a bhfuil de dhochar déanta agatsa duit féin, do do chlann, agus do daoine eile agus don phobal le do chuid amaidí scríofa. Dálta na gcimí eile, ní bheidh cead agatsa scríobh nó léamh a fhad a bheas tú anseo.'

Ach fuair mé cead sa deireadh, más cead faoi mhórchoinníoll féin a fuarthas. Níl dul amodha orm. Ní ar mhaithe liom féin a dheonfadh sé an cead, ar ndóighe. Beidh súil aige le breac éigin as linn mo pheannaireacht, an t-am a léifeadh sé inti. Sin é an fáth ar leag mé féin mo choinníoll. Ní léifidh súil ar bith an scríbhinn seo go léife an breitheamh féin ar tús í. Ní bheidh a fhios ag Coimheádaí 1, an Saoisteach, cá háit a mbeidh mo chuid focal scríofa i dtaisce. Tá ionad a dtaisce ina dhán ann féin, dán nach dtuigfeadh cloigeann cleiteach Choimheádaí 1.

Ach tá mé i ndiaidh imeacht chun tosaigh orm féin de ghiota. Ba cheart díriú ar ábhar machnaimh ón chéad agallamh, an ceann a mheabhródh mo chuid coireanna domh, agus bhéarfadh leid faoi na foinsí 'fianaise' a bhí acu, le go gcuirfeadh oibiriú inní do mo chrá. D'iarr mé leagan scríofa de na coireanna, ar ndóighe, iarratas nach bhfuair an meangadh leamh, agus an mhéar le ceannchleite. Níl a fhios agam cad é an cineál éin go díreach a bhfuil sé cosúil leis. Níor mhiste don éan údaí cloigeann ullchabháin a chur air féin, agus a chur i dtuiscint níos mó eolais agus tuigbheála a bheith sa chloigeann sin ná atá.

Ba léir eolas éigin faoi Phlatón a bheith aige, ach ní chuala sé faoin chuallacht, Chuallacht Bhricreann. Mé féin, Agaistín, agus Rúballach a bhunaigh an chuallacht; tógadh Platón ar an taobh eile den droichead, agus d'iarr Agaisín air a bheith linn mar bhall, giota níos moille i saol Chualacht Bhricreann. An 'mionchéasadh' a luaigh Coimheádaí 3, agus é ag caint ar Phlatón, ní bhfuarthas an méid sin as Platón dá bharr – an t-eolas gurbh ann riamh do Chuallacht Bhricreann. Dá mbainfí, is cinnte go dtagródh Coimheádaí 1, an Saoisteach, di mar chuallacht agus mar eagra osnádúrtha truaillithe.

Maidir le Platón féin, cuireadh ar deoraíocht é, de réir Coimheádaí 3. B'fhéidir nár fhóir an báthadh sa chás sin. Cá bith áit ar cuireadh é, is comhalta dinn nach

dtiocfaidh i mo láthair in aichearracht, ar scor ar bith. Tugadh mo chol ceathrar Sud isteach sa chuallacht le linn domhsa a bheith ar mo chéad deoraíochta. Ní bhfuarthas scéala ar Agaistín nó ar Shud, ó oíche an bhuidéil. Fágann sé sin gan ach an Rúballach a bheith ar fáil agus saor, as na comhaltaí ar fad; agus níl deimhniú agam ar an mhéid sin féin. Taobh amuigh de na comhaltaí, ar ndóighe, bhí dream beag de chuiditheoirí againn. D'fhéadfadh eolas a bheith á iompar, nó d'fhéadfadh cuidiú úr a bheith ar fáil as measc an dreama sin. Ba mhór faoi ghiota mhaith, áfach, mo dhóchas as an Rúballach.

Gidh go bhfuil ainm na Cuallachta ceilte air go fóill, ba mhaith leis an tSaoisteach géibheannach a dhéanamh de gach mac dár líon. Chuala mé a liosta, le cuidiú cúléisteacha. Agus tá a fhios agam gur bhreá leis thar mhac ar bith eile, an Rúballach a bheith aige.

Mo thrua a chiall. Is fada go bhfaighidh Coimheadaí 1, Saoisteach an oileáin gheibhinn seo, greim ar an mhac sin, agus é a bheith faoi choinneáil aige i gcuideachta na cuideachta, mura dtarlaí sé go ndéanfaí malairt áite idir an easóg agus an coinín. Scéal cinnte, ina dhiaidh sin, más beo don Rúballach ar thalamh na tíre, dá fhad a luí faoi dhuilliúr, faoi neantóga nó faoi chopóga, luath nó mall, nochtfaidh sé.

Ach sin ráite, cá bhfios nach mise amháin a mhaireann de líon na Cuallachta. Más amhlaidh nach múchta glór gach mic eile acu, in ainneoin obair na cogaíochta, agus obair an tSaoistigh agus a mhacasamhail go nuige seo, ba bhréa liom cluinistín ó dhuine ar bith acu agus a bheith i mo shuí ar shuíochán chaonaigh i ndáil comhairle leis. Ní mhóthaím mé féin ionaim féin mar ba cheart gan iad. Beathach cuideachta an duine, agus is i gcuideachta is fearr é ach muinín agus dóchas a bheith ag an chuideachta as a chéile.

Athchaidreamh agus comhrá fada leis an Rúballach a ba mhó a ba mhaith liom, fear a díbríodh as Cuallacht Bhricreann, le linn laetha mo chéad deoraíochta. Aguistín agus Pláton a shocraigh sin. An tráth a bhfuair mé amach, thug mé mo dhícheall go dtugtaí ar ais inti é. Chuir mé trí nóta chuig Agaistín, go rúnda fríd an scoilt i mbéal adhmaid a fhuinneoige, ar a binn ard, faoi choim oícheanta ceomhara - trí nóta a mhol an Rúballach a cheadú ar ais in ucht Chuallacht Bhricreann, faoi choinníollacha faoi leith, ach ní léifeadh Agaistín iad, agus níor thagair sé daofa ó shin.

B'fhéidir gurb é sin atá i ndán don chuntas seo, go mbeidh sé ina scríbhinn gan léamh, gan tagairt choíche á déanamh dó. Is gá fanacht i muinín an dóchais, áfach. Agus fiú más mar sin a bheas sé, tá an obair scríofa de dhíth orm féin le greim éigin a fháil orm féin arís, go háirithe agus mé scartha ó chuid fear Chuallacht Bhricreann, ó mo mhuintir féin, agus gan a bheith pillte ar an tír ach le mí go leith, mí nár caitheadh ach oíche amháin uilig di ar an taobh thall de na

huiscí ar fad a thimpeallaíonn an oileán seo. Más binn féin é, ní foláin i dtólamh an tost.

Ba mhaith mar mhalairt liom toradh tairbheach a bheith agam as scríobadh mo phinn. Ní tháinig óna chuid breacadóireachta go fóill ach díobháil - mo dhíobháil féin, agus díobháil mo luchta gaoil agus aitheantais. Agus nárbh í go díreach a thuar m'athair an chéad lá dá dtáinig sé orm i gceann mo phinn. Ba é an té a ba mhó a shantaigh léann domh, ach ba bheag a mhuinín as an pheann, mar ghléas maitheasa.

'Ní healaín ar bith duit an scríobadh pinn sin, a mhic. Is annamh nach dtig rudaí saoiúla contúirteacha as an obair sin, rudaí nár chum tú féin, b'fhéidir - rudaí ar beag ar fad do bhaint leo. Tabhair cluas do mo chomhairle, mar a dhéanadh stócach siosamaideach, anois. Fág an cleite sin i leataobh, agus bí liom sa chlós go mbásaímid turcach eile agus obair cleití a dhéanamh a mbeidh tairbhe aisti dúinn féin agus dár gcúram.'

Bhí mo chuidiú sa bhású agus sa lomadh sin ar fáil, ar ndóighe. Ach ní thug mé cluas dá chomhairle, dálta an chuid ba mhó dá chuid comhairle. Ní bhfaighidh mé comhairle úr uaidh as an áit ina bhfuil sé anois, ar scor ar bith - ach amháin gur cuireadh i scríbhinn í - i ngan fhios dó - nó gur cuireadh i mbuidéal í i gcoinne a thola. Fágann sin mé gan chomhairle ó chlann nó ó chullacht. Ba mhór mo dhrochamhras ar chomhaile as foinse ar bith eile agus an tír mar atá sí, ina cíor thuathail, faoi dhamhsa agus léimní na namhad agus na ngealt. Ach cá bhfios nach mbeadh ann do imreoirí maithe go fóill.

Oíche 2

Maidir leis an bhreitheamh a thiocfas chugam ina bhád, ná cuirtear an gnáthphictiúr dá leithéid roimh shúil: róbaí dubha go hurlár, coiléar righin bán, folt bréige den tseandéanamh ar mhórchloigeann ina bhfuil leabharlanna de léann rúndiamhair, pince-nez roimh phéire de shúile ríghéara, caint tomhaiste i gcanúint chaol ghallda, casúr beag le bualadh ar phláta bheag adhmaid.... Ná tógtar do phictiúr le haon ní díofa sin, agus tar lena i bhfad níos lú sonraí. Cuideoidh mé leis an tógail, ó tharla aithne mhaith phearsanta agam ar an té a éisteos mo chás.

Maidir le ceirteach, in áit na róbaí, samhlaítear naprún donn siopa nó tábhairne ar chorp théagartha. San áit a mbeadh an folt bréige, leagtar blagaid ghlan agus í ag lonrú faoi sholas as fuinneog dhoiléir shráide. In áit na láimhe bige nach bhfeictear ina craiceann féin agus í i gceann a casúir, feictear an dá láimh breicneacha nochtaithe go huillinn, agus neart á léiriú iontu a shocródh bairille ina dhialait go teann, agus bhéarfadh trioblóid chomh fada leis an doras de ghreim cluaise ná muineáil.

Maidir le léann, gidh nach mórán de chéimeanna a theastódh lena thabhairt óna dhoras féin go céimeanna cloiche Leabharlann an Bhaile, lá ar bith, níor bhreac riamh ach fíorbheagán de laethe, a ndearnadh a leithéid de thuras lena linn. Agus an léann fir altóra a ndearnadh iarracht a chur ina bhlaosc, níor neadaíodh riamh san fhoirgneamh sin é. Ach ina dhiaidh sin is uile, chan blaosc gan léann í.

Ba ríléir domhsa sin, le linn na laetha a chaith mé mar ghiolla buidéal aige. Léifeadh sé greannán ar bith gan stró, agus níor bheag a mbainfí de gháirí as a bhéal leathan dá mbarr. Thuigfeadh sé gach rún i leabharthaí an tsiopa, agus san gheall casta capaill. D'iompar a bhlaosc an leabhar cairde ar fad.

Agus más cuidiú le breitheamh tuigbheáil a bheith aige ar nádúr an duine, cá bhfuil mar a thiocfadh oiliúint ab fhearr a fháil nó a bhfuil ar fáil faoi theach tábhairne. An gaol idir an duine agus a chuid cainte, an gaol idir a chuid pleananna agus a bhfuil déanta aige cheana féin, an gaol idir an gaisce a dhéanfadh sé agus an gníomh féin a dhéanfaidh sé.... ba mhaith mar a thuigfeadh sé sin ar fad, agus chan amháin óna chuid laetha i gceannas ar an teach ach ó na laetha ar fad a chaith sé ó aimsir a leanbaíochta anall, mar is i dTeach Ósta an Droichid a tógadh é.

Ansin níor mhiste a nádúr féin - nó an chuid de atá inléite - níor mhiste é sin a chur san áireamh, agus a thréithe mar bhreitheamh a mheas. Fear stuama socair, gan dúil aige as deifre, nó muinín aisti. Amhránaí ag a bhfuil na mílte seanamhrán ar bharr a ghoib aige, ach amhránaí ciúin. Scéalaí agus seanchaí a d'éist mórán agus a chan beagán, ach amháin nuair ab fhiú leis caint nó seanachas a ligean uaidh. Ciclipéid ginealaigh don bhaile ar fad é. Cé a

cheilfeadh an teideal 'saoi' air, mar sin? Chan mise, ar scor ar bith, agus cha dtig liom smaointiú ar bhreitheamh ab fhearr liom mar rogha, mura ceadmhach domh mac as Cuallacht Bhricreann féin a ainmniú.

Mura leor sin le pictiúr a thógáil den bhreitheamh a shocrós cé acu a gheobhas mé mo ghnáthshaoirse lae ar ais, nó a gheobhas an phéist mar bhéile sacraiminte mé féin, mar a fuair sé Trumpa Maide, mura leo libh sin, is fearr i bhfad bhur gcumas dathadóireachta i ndiaidh daoibh an chéad chuid eile den chuntas seo léamh.

An cead a fuarthas an cuntas seo a scríobh, is cead faoi choinníollacha é. Ar cheann acu atá an coinníoll gur le linn an ama 'shaoir' s'agam, a chaithfear an scríobh a dhéanamh - san oíche, agus chan gach oíche ach trí cinn acu sa tseachtain.

Oíche éigin eile é, bhéarfaidh mé cuntas éigin ar mo chéad laetha mar ghiolla buidéal i dTeach Ósta an Droichid, i ndiaidh pilleadh domh ó mo chéad deoraíochta, agus Sacús Theach an Droichid ina shaoiste chineálta orm. Gura cineálta a bhreith orm an tráth a dtiocfaidh sí. Agus go dtige sé slán ar an abhainn agus fríd na crainn ina bhfuil an namhaid ar beag orthu a ghradam agus a bheatha. Agus go sroiche sé cladach an oileáin seo in am, is é sin sula bhfága an bhreith le déanamh ag an tSaoisteach, mar a tharla i gcás Thrumpa Maide, mo iarchéile botháin a gcrothnaím a ghlór binn faoin chliathdhíon go mór.

Oíche 3

Bob a ba siocair le mo chéad deoraíocht, bob dár bhuail mé féin agus an Rúballach ar shíothmhaor ghallda gan mhaith a nedaíodh inar measc sna laethanta roimh thús na cogaíochta reatha seo. Bob soineanta go leor a bhain le madaí a bhí ann, ach bob cinniúnach ar chuid mhaith dóigheanna.

Dá bharr, bheartaigh an síothmhaor bás mo dhilchara conda féin, Topnas, rud a thug orm dán a scríobh, dán a foilsíodh ar an nuachtán áitiúil, dán a bhain duais domh ach a bhain tuilleadh binbe as an tsíothmhaor nuair a fuair sé aistrithe é: ar Thopnas a dhírigh sé a chéad drochbheart claiteach; ach ar m'athair a dhírigh sé an dara ceann.

Dá bharr, go hindíreach, mar sin de, tugadh ar m'athair mise a chur i bhfolach, agus a chuid gníomhartha féin a chúngú go mór, agus a choinneáil faoi cheilt mhéadaithe. Ba ghníomhartha i gcónaí iad a bhain le cothú na clainne, cothú ar ola ar chroí mo shíothmhaoir laghdú maith a theacht air, dá mb'fhéidir é.

Lean iarsmaí eile. Sular cuireadh tús le mo thréimhse deoraíochta, chuala Agaisín faoin bhob. Thaitin sé go mór leis. Tharla lámh nach beag ag an tsíothmhaor buíchraicneach i bhfeallmharú a athara. Bhí slán fágtha ag mo Agaistín chóir ag a chuid staidéir mar ábhar fir altóra. Bhí tús curtha aige le staidéar eile, agus ba mhó a shuim san fhilíocht. D'iarr sé orm theacht ar cuairt chuige ina theach, rud a rinne mé.

Thug a mháthair bonnóga agus tae dúinn sa tseomra. Bhí cuid mhór le rá aige. Réitigh muid go breá le chéile. Mhol sé cruinniú. An oíche dár gcionn, tháinig an triúr againn i gceann a chéile, mé féin, Agaistín agus an Rúballach. Cuireadh tús le Cuallacht Bhricreann, agus gach mac sásta gur cuireadh.

Cuireadh beirt eile le líon na gcomhaltaí níos moille i saol na Cuallachta: Platón agus Sud. Col ceathair domh féin, a tógadh i dtír na Seaspúnach. Tógadh Platón ar an taobh eile den droichead. Casadh ar Agaistín é ar a mbealach chuig an Teach Léinn. Ní raibh ach seachtain saolaithe ag Cuallacht Bhricreann gurbh éigean dom féin scaradh lena gcomhaltaí agus le mo chlann a thabhairt aghaidh ar thréimhe rúnda deoraíochta.

Cuireadh deireadh le mo chéad tréimhse deoraíochta, as siocair dea-obair Chuallacht Bhricreann. Ní raibh a fhios ach ag fíorbheagán gur mar sin a bhí ar ndóighe. Ba é Sud a mhínigh na cúrsaí domhsa, le linn mo chéad oíche ar ais; lena linn fosta, chuir m'athair in iúl domh go bhfuair sé jab domh - mar ghiolla buidéal i dTeach Ósta an Droichid.

Déanfar iontas den ainm Sud, ceann de chuid na Seaspúnach, an dream gallda is namhaid dúinn ó dhúchas, agus an dream a bhfuil dronga dá bpór dár seilg go

fíochmhar cíocrach fríd chrainn na coilleadh móire i láthair na huaire. Beifear ar an eolas gur shantaigh siad ár gcuid talaimh i ndiaidh daofa éirí ábalta longa a thógáil den ghiúis agus gloidí féachana a dhíriú ar ár gcladaigh; gur chum siad bríonna bréaga as a leagan féin den leabhar bheannaithe a cheadaigh ár gcur faoi chois agus slad iomlán a dhéanamh orainn; gur chuir siad rompu amhlaidh ár gceansú inár gcoileáin lútála; gur éirigh sé de fhlaithiúlacht iontu a ndlí, a gcaint, a gceirteach, agus a ngruaig a bhronnadh orainn; agus beifear ar an eolas chomh maith nár éirigh go hiomlán lena gcuid seifteanna.

Is cúrsaí iad sin thuas is eol do gach mhac agus iníon faoi bhun gruaige ar bith. Ach beidh fonn oraibh foghlaim faoin dóigh ar tharla Sud mar lipéad ar chol ceathrar domhsa, agus faoin dóigh ar éirigh sé ina ghaiscíoch i measc mac Chuallacht Bhricreann, in ainneoin a leath-phóir.

Cá bith cad é an nádúr a fágadh sna cailíní de thógáil mháthair mo athara, tháinig de chinniúint ar an mhórchuid acu go ndeachaigh siad a luí le boic den phór ghallda, an tráth a dtáinig críoch lena gcuid reatha agus damhsaí léimneacha. Ba ar an ghruaig agus ar an chaint mhuilinn a leag m'athair an milleán.

'Agus an ghruaig mar sin orthu agus caint na scuitseoirí chomh tréan sin acu, ní hionadh ar bith é gur chríochnaigh siad ar na tochasóirí ar shocraigh siad orthu fá dheireadh, na créatúir.'

Maidir leis an ghruaig ní bhfuair mé riamh - agus ní bhfaighidh mé choíche anois - a bheachtú cé acu don dath aiceanta nó buidéil, don cheangal nó don chóiriú a bhí sé ag tagairt, nó do mheascán faoi leith de na rudaí sin ar fad; ach thug sé a thuilleadh eolais domh faoi ghnoithe na cainte. Ba sa mhuileann a fuarthas mo mháthair mhór mar chéile agus mar ghléas buanaithe clainne, ach ba bhean chiúin mhodhúil í - go mbaintear aisti é, agus rud eile de, bhí caint na tuaithe aici chomh maith. Níorbh amhlaidh do na nionacha a thóg sí. Ba thréan a mbíodh de eagla orm féin rompu, agus b'uafás liom a bheith fágtha leo agus gan sa chuideachta ach mná.

Ní ghlacfaidh sé ach an mhionchuid de bhomaite i do láthair go mbeadh ualach millteanach de ábhar magaidh agus ceartaithe bailithe acu fá do choinne. Ba líonmhar a bhfoinsí don ábhar seo. Do chuma go ginearálta, do chuid dóigheanna siúil, suí, iompair éadaigh, stíleanna labhartha, agus an craiceann agus an ghruaig a chaith tú, b'uafásach an lón a mbaintí astu agus as rudaí nach iad, le go ndéanfaí do cheartú agus do 'chur i do bhosca'.

Sin nath coitianta dá gcuid, 'Cuirfidh mise ina bhosca é', agus chuirfeadh - agus chuir. Agus b'fhada ba leasc leat an clár a thógáil.

Thar rud ar bith eile, ba bhaothdhána uait tuairim nó moladh ar bith a ligean uait i láthair mná ar bith acu. An focal 'agus' féin, ba chumhachtach scanrúil ina mbéal é.

'Agus nach mór an cur amach a bheadh agatsa ar na cúrsaí sin, a Ghiolla na mbróg gáiriteach ...' 'Éistimis leis an bhodach seo go ndéanfar ár leas, agus an grágán gruaige gan chóradh le coicís mar mhaise ar a cheann aige, ceann na céille móire -- dar leis féin.'

'Agus nach maith mar a bhí tusa ag éisteacht le cailleadh na gcearc sin is máthair mór don chomrádaí amaideach sin s'agat, an Rúballach, go bhfuil a cuid seafóide ar bharr do ghoib agat lena cur ar fáil dúinne anseo..'

Mhínigh m'athair domh go ndearna na boic ghallda scéal cinnte dá mbarúil nach raibh na mná seo i ndáiríribh agus a leithéid seo do chaint ag teacht uathu.

'Mo thrua a gciall' ar seisean, 'b'fhada go dtige dul amódha mar sin ar an té a tógadh faoi scáil an mhuilinn - b'fhada sin.'

Bíodh sin uilig mar atá, ba as tionchar na cainte agus na gruaige údaí, a tháinig sé gur fágadh Sud ar an tsaol. Gruaig asail a bhí air féin. Nach minic mar bheart grinn a théadh m'athair a chuartú croise air.

'Níl mé chomh naofa sin, a uncail,' a deireadh Sud bocht.

Is féidir a fhuadach a fhágáil ormsa, thar dhuine ar bith eile, dá raibh ann an oíche sin, agus admhaím faoi náire go bhfuil an scéal amhlaidh. Ach bhí mé ag caint ar a choimpeart - ar a theacht, seachas ar a imeacht as, gan a chead féin.

FíorSheaspúnach a bhí in athair Shuid, agus ba ar fhóide na Seaspúnach a cuireadh tús leis an chleasaíocht a d'fhág Sud féin an tsaol. Agus bíodh gur tugadh iarraidh i ndiaidh an tsaolta údaí, an chlann a neadú agus a shocrú ar ais ar an talamh bheannaithe s'againn féin, theip glan ar an iarracht a rinneadh. Chuir m'athair an locht ar an teilgeadh amach ar an loch a bhain d'athair Shuid. Ba mhór a dhúil san iascaireacht.

'Chaith na blaiqeaird amach ar an loch an fear bocht, de bharr gur dhúirt sé leo nár cheart baoite a dhéanamh as na loscainn, agus go raibh muintearas gairid idir an duine agus an loscann, rud nach gceileann a gcuma ná gcuid dóigheanna.'

Is cinnte nár chuidiú sin le cinneadh a choinneodh sa tír chlann Shuid, agus chuala mise go bhfuair an t-athair a thumadh mar fhuarú ar shotal dhána Sheaspúnach, ach níl amhras ná go raibh tionchar ag rudaí eile ar an chinneadh diomaite den bhaisteadh údaí. Ba cheann de na rudaí sin cothú clainne: aithníodh saothrú i leith ábhar coganta a sholáthair don dream a raibh ar an tsaol dá bharr, aithníodh é ar phríomhchúraimí athara ar bith, san am.

Ar tús, bhíothas i ndóchas go mb'fhéidir go mbainfeadh Seaptos, an t-athair atá i gceist, go mbainfeadh sé slí bheatha as an trumpa fada a bhí anall leis, nó as na

scéalta iascaireachta a bhí sé a chur anonn chuig na greannáin Sheaspúnacha. Ní mar a shíltear.

Shíl m'athair go raibh 'barraíocht nótaí' aige san trumpa fhada.

'Ní gá gur air féin a locht,' a dúirt sé liom lá. 'Tá fad millteanach ann. Ansin is gá i gcónaí ina leithéid de chás an ganntanas gruaige a chur san áireamh.'

Seans fosta, go raibh Seaptos meallta faoin mhéid grinn a bhí ina chuid scéalta, cé gur bhain siad gairí go leor as féin agus é á léamh ar ais dó féin sa tseomra san oíche. Ar an drochuair, cuireadh an mhórchuid acu anall ar ais chuige, agus ní bhfuair sé ach mionairgead as an mhéid a coinníodh.

'Níl na greannáin mar a bhí,' a deireadh sé leis féin sa tseomra.

Ní raibh mé féin taobh amuigh den tseomra san am nuair a deireadh sé sin, ar ndóighe, ach níl amhras orm ná go ndeireadh.

Fear cróga calma a bhí i Seaptos agus é i mbun a mhaitheasa fir. Sáitheadh i mbríste saighdiúra é, agus tugadh bataí agus sceana troda dó, agus é ina dhéagóir go fóill. Bhí na Seaspúnaigh i gceann troda le dream buí san Domhan Thoir san am, agus d'imigh Seaptos mar dhuine acu nach raibh eagla air roimh 'liuprúcháin bhuí an Domhain Thoir' agus a chuirfeadh múineadh orthu. Ní tháinig an tuar go hiomlán faoin tairngreacht.

Dúradh gur scanraigh Seaptos cuid mhór acu, agus go ndéanadh sé damhsa millteanach ina measc, a d'fhágadh líon mór acu ar lár nó i bhfolach sna muineacha bambú ina dhiaidh. B'fhéidir go raibh barraíocht coiscéimeanna aige sa deireadh, dalta nótaí a thrumpa, mar fuarthas greim air agus rinneadh cás deas bambú dó, a mbeadh sé féin ábalta amharc amach as agus é ag éisteacht lena gcuid mallachtaí agus gairí magúla sa teanga bhuí s'acu go ceann fada go leor.

Tugadh drochbhail ar Sheaptús bhocht le linn a chuid laetha cáis bhambú. Tugadh sceilpeáil fhada mhillteanach dó le bataí den phlanda chéanna. Cuireadh uisce fuar agus gailseacha fada de chuid an Domhain Thoir isteach ina chluais. B'éigean dó codladh bun os cionn in amanna, agus b'éigean dó bia saofiúil an Domhain Thoir a ithe san uair a mbeadh fonn orthu é a chothú.

'Ba bheag sin de,' a deireadh m'athair. 'Thaispeáin siad drochphictiúir shaoifiúla dó chomh maith. Bhí bothán dorcha faoi leith acu faoi choinne thaispeánt na bpictiúr, agus bhí sé de chumas acu na pictiúir a chur amach as lampaí agus á ndoirteadh ar na ballaí roimhe: is dream an-chliste iad.'

'Ba leor sin do Sheaptos bhocht; neadaigh na pictiúir saofiúla scanrúla sin go domhan ina cheann bhлагаideach; ní tháinig leis ariamh á ndíbirt as a bhlaosc. Nuair a bhí sé anseo ba mhinic a mhusclódh a chuid béicí mé: "Chan níos mó pictiúr! Chan níos mó díbh! Á!á!a! Ná feicim níos mó acu!" Thigeadh na pictiúir

údaí sin chuige ina chodladh dó; ní chodlódh mo dheirfiúr in aon seomra leis; is beag a foighid dá mhacasamhail sin le linn ama shuain.'

'D'éalaigh sé uatha faoi dheireadh,' a leanadh m'athair. 'Mangaire bananaí agus éisc a chuidigh leis. Thángthas sa tóir air, ar ndóighe, agus na cait mhóra stríocacha á n-úsáid mar mhadaí fola - tá cuid mhaith droim ar ais sa Domhan Thoir, is cosúil. Ach ní bhfuair siad é. Cuireadh i mbád faoi hata bhiorach tuí é. Fágadh ina aonar ar oileán dufaire é, ach d'éirigh leis buidéal a chur a fhad lena chuid comrádaithe Seaspúnach gur tugadh tarrtháil air faoi dheireadh le cuidiú báid faoi thoinn, deirtear.'

Ar scor ar bith, sílim i ndiaidh gur caitheamh sa loch é, gur éirigh drochobair na bpictiúr níos fíochmhaire i gceann athair Shuid, agus idir sin agus na deacrachtaí a bhain le cúrsaí bídih, chuir sé a thrumpa fada ina bhosca lá, agus thug sé a bhean agus a bheirt nionacha ar ais chuig tír na Seaspúnach.

Ní tháinig aon duine acu sin ar ais chuig an tír seo, ach tháinig mac dó chugainn, mac a tháinig ar an tsaol i ndiaidh daofa a bheith ar ais sa tír ghallda; agus bhí baint ag na pictiúir údaí le theacht Shuid chun ár dtíre, agus thír a mháthara.

Obair ar fheirm turcach, a fuair Seaptos taobh amuigh dá bhaile mhór dúchais. Ba bheag a dhúil sna fuaimeanna ná san chuideachta fáoin fheirm údaí ach lean sé air mar oibrí turcach inti go ceann seacht mbliana déag. Faoin am sin bhí rath mór i ndiaidh theacht ar an fheirm gur éirigh sí cosúil le baile mór - tithe, sráideanna, agus clóis inti, agus turcaigh mar lucht cónaithe agus lucht cainte is spáisteoireachta iontu.

Ní raibh reilig acu, áfach, mar na turcaigh a d'imigh as a mbeatha, chuir a dtaisí chuig bailte móra daoine, cuid acu i dtír na Seaspúnach agus cuid mhór acu thar sáile uaithi. Faoin am sin a raibh a sheacht mbliana déag caite ag Seaptos i measc na dturcach, tharla dhá rud nach raibh lena leas: tugadh sealobair oíche isteach, le cois a choinneáil leis na hordaithe, agus thoisigh a lán de na hordaithe sin a theacht as an Domhan Thoir. Taobh istigh dá cheann féin, is gairid go raibh sé ar ais ina chás bambú, agus i mbothán dorcha na bpictiúr saoi-fiúla scanrúla.

Níorbh fhad ina dhiaidh sin gurbh éigean é a thabhairt chuig feirm eile, feirm shaoi-fiúil na ngealt, áit a mbíodh sé féin agus comrádaithe dá chuid sa tóir ar thurcaigh agus ar éin de chleití eile fud urláir an tí mhóir. Ó thaobh ghnoithe Shuid de, bhí a chuid deirfiúracha pósta agus i mbotháin dá gcuid féin, fá sin, ach ní raibh na seacht mbliana déag bainte amach ag Sud go fóill, agus tugadh an cinneadh go gcuirfí anall chugainne é. Ba é m'athair a chéadthairg cúram chothú agus stiúradh Shuid a chur ar fáil, faoi chreatacha a thí féin.

Thug Tarlach Shearlaigh triúr againn chuig an ché, oíche earraigh amháin, in araicis ár nduine mhuinteartha de thógáil thír na Seaspúnach, in araicis Shuid. Ba oíche chinniúna í.

Oíche 4

Is san am sular bunaíodh Cuallacht Bhricreann, ar chor ar bith, a bualadh an bob cinniúnach ar an tsíothmhaor ba mhó feall sin, arbh éigean dó glanadh as an bhaile mhór de bharr dea-obair na cuallachta. Sna laethanta sin roimh an bhunú, ní raibh ach beirt de bhunadh an bhaile mhóir, a bhí i gceann na mbobanna mar ba cheart: mé féin agus an Rúballach. Agus as an bheirt, an lá dá dtiocfadh sé, a gcuirfí coróin na gcopóg ar cheann an té ba chróga agus ab ealaíonta bob, is ar chloigeann chatach dhubh an Rúballaigh a rachadh sí gan cheist gan phlé gan mhionmhachnamh. Cén ceann a mbeadh fad ann, más eadh, a shamhlódh go ndéanfaí an cinneadh choíche, fear chomh cumasach galánta bob leis, a dhíbirt as an chuallacht? Thiocfaí a fhad leis sin in am chuí; ach san idirlinn ní mór cuntas éigin a thabhairt ar an chumas sin.

Maidir le clann agus dúchas, ba mhó an méid a gheofaí mar mhíniú ar thréithe an Rúballaigh mar fhear eachtraí agus chuilceach dea-bhob. Is beag de chaidreamh a bhí aige lena thuismitheoirí i gcomórtas lena raibh aige leis na seantuismitheoirí, ar thaobh an athara, rud a d'fhág saibhreas san Rúballach nach bhfaighfí i mórán stócach dá linn.

An t-athair a thóg é, tógadh é féin ar imeall an bhaile mhóir i sraith tithe a rinneadh ar an talamh raithní sin mar nead chónaithe don dream a d'oibir san mhuileann - sraith a dtugtaí Sraith na bPréachán uirthi, agus táthar den tuairim faoi dhíon chuid de na tithe nach ndearnadh ballóga díofa, gurbh fhearrde an baile mór leagan Shraith na bPréachán. Bhí tuairim eile ann.

'Na tithe a thóg siad ina n-áit,' arsa máthair mhór an Rúballaigh, 'ní raibh an saol iontu mar ba cheart. Cá bhfuil mar a bheadh? Agus na clocha a chuir siad iontu. Agus ar réitigh siad de raithneach thart orthu, rud nár cheart, chóir nó gan chontúirt.'

Luaigh sí na sceacha bána beannaithe chomh maith; ach tá mé i ndiaidh dul chun tosaigh orm féin. Ina dhiaidh sin is uile, nár mhaith mar a tháinig an bhean féin as an chaint s'agam, faoi mar a bheadh sí i bhfolach ansin, agus í ar tinneall chun preabtha as an raithneach san am ba lú a mbeifí ag dréim léi.

Is leis an chuid sin de dhúchas an Rúballaigh a bhí mé ag druid, gan amhras, ar a mháthair mhór agus ar ar bhain léi; ach is tráthúil mar a sháigh a sí féin a ceann lín-liath amach: is cinnte nach faoi smacht mo thola féin mo scéal; agus i bhfocail Mháthair Mhór an Rúballaigh féin:-

'An méid nach dtáinig ionainn ón dream a dtáinig sinn uathu agus astu, agus a dtáinig sinn ann dá mbarr, is beag agus is suarach an méid é.'

B'fhíor dí, agus b'fhíor di a lán dár dhúirt sí, agus dár inis sí i bhfoirm scéil nó dáin. Ní hionann sin agus a rá, áfach, nár bhean ghnímh í, chomh maith: ba eadh – is í a ba eadh.

Le linn a chuid laethanta sa mhuileann, shocraigh sí do dhroch-shaoiste dóighiúil, ar ghnách leis drochbhail a thabhairt ar na cailíní, shocraigh sí go ciúin dó go mbainfí géag dá chuid de, san innealra, rud nár chuir lena chuma nó a chumas glacaíochta nó muirnithe. Thugtaí boc na muinchille foilmhe air feasta; ach bhí barraíocht de fágtha go fóill.

Ba throdaí fíochmhar í fosta le linn laethanta na gealaí ísle, más fíor a gcuala mé fá dtaobh di, an tréimhse dheireanach ar tugadh faoi ruaigeadh an namhad.

'Leagadh sí gaistí daofa féin agus nimh dá gcuid madadh. Bhaineadh sí fuil agus bristí. D'fhágadh sí dódh neantóige ar mhása nach leigheasfadh an chopóg dá leithne. Chreid siad gur cailleach í a chónaigh i measc na mbuachalán mbuí.'

Bhí ortha na fola aici, agus eolas ar gach íocshláinte dá bhfuil ar fáil i luibh nó i ndúil fhiáin de chuid talaimh nó aeir. Níor léigh sí leabhar riamh ach bhí stair agus seanchas na tíre ar a toil aici. Níor bheag an líon a mbeadh eagla orthu roimpi, in ainneoin a mórchineáltais. Glan ar mire a bhí sí agus a máthair roimpi de réir m'athara ach ba fhear nua-aimseartha eisean nár mhór a mheas ar sheanealaín nó sheanchreideamh, nó ar cheartruaigeadh namhad.

Is beag sin mar chur síos ar an fhios, eolas agus chumas a bhain leis an bhean seo, ach cuirfear aithne níos leithne uirthi de réir mar a nochtann sí féin agus a tionchar le linn an scéil seo. Is éigean, áfach, a chur in iúl gur gá imeacht níos faide ón bhaile ná Sraith na bPréachán agus tú ar lorg fhoinsí na cumhachta a bhain léi. Cé go raibh sí an-cheanúil go deo ar an tSraith, níor chion as cliabhán é, mar tógadh í i gceantar na maolchnoc, áit nár éirigh leis an namhaid ná a shliocht na crainn darach agus na seanchrainn ársa eile a leagan inti, agus nach raibh sé d'uchtach acu cur fúthu inti. Bhí a shliocht uirthi mar áit de réir m'athara agus de réir fear eile nach é: fágadh an dream a bhí i ndiaidh a bheith ina gcónaí ansin leis na cianta cairbreacha, fágadh iad ar seandóigh, a d'éirigh dall, seanaimeartha, agus leath dothuigthe ag an mhuintir dá gcineadh féin, ón taobh amuigh.

'Thigeadh fear acu isteach sa bhaile nuair a bhí mise i mo ghasúr,' arsa m'athair liom, lá, 'fear a raibh grágán millteanach gruaige air, cé go raibh sé aosta. Bhí smacht aige ar shlabhraí agus ar gheafthaí is bhucaidí. Lá amháin, scanraigh sé an gabha dubh sa tSráid Ard, rud nárbh fhurast a dhéanamh.'

'Bhí smacht aige ar chailíní dóighiúla fosta; d'imíodh corrdhuine acu leis ar ais sna maolchnoic. Cha raibh mórán ar thaitníodh sé leo é a fheiceáil ag teacht

anuas an cnoc sa bhaile ar a ghearrán iarainn, faoin mhórghrágán rua údaí. Ach bhí an seandream lán baothchreideamh agus iad bómánta dá réir.'

I ndeireadh na ndéaga de bhlianta dá saoil a bhí máthair mhór an Rúballaigh ag teacht a chónaí i Sraith na bPréachán. Post a fuair an t-athair s'aici fán mhuileann, a thug ansin iad. Post mar fhear tarae, a fuair sé, obair a d'fhóir go breá dó as siocair a chuid scileanna i gcúrsaí uisce, agus as siocair an rúin a bhí aige bean úr a sholáthar dó féin a líonfadh an t-easnamh ina shaol a d'fhág a chéad bhean i ndiaidh di imeacht leis na gíofóga. Agus é ag úthairt fán tarae i rith an lae, bhíodh sé in áit dheas ard chiúin amuigh faoin aer, áit óna dtiocfadh leis súil a dhíriú thall agus abhus ar na cailíní ag teacht agus ag imeacht fán gheafra tosaigh daofa, nó i gceann a gcuid oibre faoi mhuinchillí chraptha, taobh istigh de na fuinneoga móra i ngaobhar uisce ghasta an tarae.

Ní raibh mórán gruaige air ach fuair sé bean acu i gceann cúpla bliain. Níor mhair sé mórán blianta ina dhiaidh sin. Go gairid i ndiaidh an tórraimh, d'imigh an dara bean, agus fágadh cúraimí an tí faoi mháthair mhór an Rúballaigh. Ní raibh fágtha sa teach ansin ach í féin agus deartháir amháin, an duine is óige sa chlann; d'imigh an chuid eile acu ar ais sna maolchnoic nuair a tháinig an bhean úr sa teach. Níor chuartaigh máthair mhór an Rúballaigh fear di féin, go raibh an deartháir óg ar shiúl chuig teach mór léinn thar sáile.

'Chan fhuil a fhios agam cad chuige ar cuireadh anonn ansin é,' arsa m'athair. 'Bhí sé bómánta. Ba mhó i bhfad an t-am a chaitheadh sé sna crainn nó san leabharlann. Briseann an dúchas'

Ní raibh m'athair riamh sa leabharlann; ach phéinteáil sé an taobh amuigh di; agus tchíodh sé na léitheoirí isteach fríd na fuinneoga, am an phéinteála sin, agus ina dhiaidh. Duine bómánta athair mór an Rúballaigh chomh maith de réir thuairim m'athara, ach níl amhras orm ná gur mheath a bharúil air i gcás an fhir shoineanta seo.

'Leag sí gaiste dó,' arsa m'athair. 'Mheall sí breac uaidh lá agus é ar a bhealach chun an bhaile ón loch. Ba ghearr i ndiaidh ithe an bhric údaí, go raibh ceangal na gcúig gcaol ar an chréatúr. Ba bheag lá a chaith sé fán loch ina dhiaidh sin. Ach fear gan mórán míofaireachta ag roinnt leis a bhí ann - tréan gruaige cataí duibhe air. Mar phórmhadadh a roghnaigh sí é, b'fhéidir. Bean an-chliste í féin, má tá sí ar mire féin. Coimheád thú féin uirthi! Coimheád thú féin, a deirim. Agus coimheád a bhfuil san Rúballach sin s'agat aisti chomh maith!'

I dtaca le bheith ag cur síos ar chuma duine, ba rud mór é i gcaint m'athara an admháil 'gan mórán míofaireachta' a bheith ag roinnt leis nó léi.

Bhain mé as a chuid cainte faoi thuismitheoirí an Rúballaigh, gur mheas sé go raibh a fhios ag an mháthair mhór go dtiocfadh léi an nasc póraithe idir í féin agus a fear a rialú sa dóigh go mbainfí ábhar dóighiúlachta agus láidreachta

uaidh féin agus an ábhar bómántachta a fhágáil i leataobh, rud a d'fhágfadh gurbh fhéidir an chuid sin den bhuidéal a líonadh le clisteacht s'aici féin.

Bheadh sé seo ag cur lena bharúil d'athair an Rúballaigh, mar atá 'fear láidir gan mhíofaireacht, cliste go leor ach leath ar mire agus róthugtha do na madaí.'

'Ní raibh dúil rómhór aici féin sna madaí,' arsa m'athair, 'ach thug sí cead dó madadh amháin a choinneáil fán teach s'acu i Sraith na bPréachán, áit a raibh madadh amháin, ar a laghad, ag gach teach.

'Madadh deas modhúil a cheadaigh sí ach é ina bhrocaire chomh maith a mhuirfeadh luchóg mhór thall is abhus, rud a raibh gá leis fá Shraith na bPréachán. Agus rinne sí éacht nach raibh dréim leis i gcúl fuinneoige ar bith: fuair sí post dó - fear nár chaill allas riamh roimhe sin i gceann gléis ní ba throime ná slat iascaireachta.'

Ba mhéanar dó mar a d'éirigh do Athair Mhór an Rúballaigh, i ngnoithe poist, mar cad é an jab a fuair sí faoina choinne ach an ceann a bhí ag a hathair féin, post mar fhear tarae. Nach dtiocfadh corriasc anuas san tarae, agus nach amhlaidh nach raibh cosc ar dhuine a mhadadh a bheith leis mar chuideachta gach lá oibre dá dtiocfadh lena bheo?

Thig liom a shamhlú: é a bheith ina sháimhín suilt ansin de chois tarae, é féin agus a bhrocaire, agus é i gceann a chuid cúraimí go suaimhneach. Ní fios cé acu a bhí lámh ag fear na leath-láimhe san cheapadh nó nach raibh, ach léiríodh arís clisteacht agus cumhacht bhean na maolchnoc, mar ba phost é a shantódh cuid mhór fear suaimhneach.

Oíche 5

Bhíothas ag rá faoi theallaigh áirithe, mar a dúradh cheana, go raibh easnamh intleachta agus beagán céille ag cur as d'athair mhór an Rúballaigh; ach ní hí sin an aithne a bhí agamsa air.

Ba in aois a phinsin ina iarfhear tarae Athair Mór an Rúballaigh, nuair a chéadchuir mise aithne air. An brocaire cróga, ardchluasach, dubh údaí a shuíodh ina fhochair ar bhruach an tarae, ba fhada imithe ar shlua na bhfíréan madadh é faoin chéad aithne sin fosta, ach bhí cara brocaire eile aige, ar mó ár meas air. An Buíghiolla a baisteadh mar ainm air de bharr a dhatha.

Bhí cairde eile nár dhaoine aige fosta: cág ceansaithe a raibh seort cainte aige, lasair choilleadh a raibh scoith an cheoil aici, agus easóg leath-cheansaithe a bhíodh ag cuidiú leis greim a fháil ar chorrchoinín mar bhéile tae an tráthnóna. Is fríd an dream seo beathach a fuair mise ciall don mhéid a bhí ar eolas aige, agus do na healaíona a chleachtadh sé.

An té nach bhfuil mórán muiníne aige as caint daoine, is minic a ghnítheas seort amadáin nó bómáin as, in imirt na cainte sin, caint as béil nár ghá oibreacha maithe tuigbheála a bheith taobh thiar díofa agus á soláthar le torthaí machnaimh agus teachtaireachtaí arbh fhiú cluas a thabhairt leo. Obair mar sin a thuill ainm amadáin ar an fhear seo ba athair mór don Rúballach.

Rud intuigthe óna bhfuil ráite agam, nár chleachtas de chuid fhear an tarae, mórán cainte a chur as i measc daoine. Bhíothas ag cur i leith a mhná gur bhain sise an chaint uilig as agus a cur san chág s'aige; gur shocraigh sí scanradh ceóidh dó a d'fhág cineál balbh é - rud a d'fhóirfeadh go breá di féin.

Is iomaí bádán a ghníodh air; is iomaí míniú ar baineadh feidhm as, lena chuid dóigheanna ciúine a úsáid ina choinne, agus ar mhaithe le gairí a bhaint as fíoramadáin. Mioscais, drochrún, agus magadh a bhí taobh thiar den obair seo ar fad, tchítheas domh. Agus níor ghá a mheabhrú gurb é an t-éad a ba bhun le cuid di chomh maith i measc an dreama ar a chomhaois féin ach go háirithe.

Bhí sé ina fhear aosta le linn na laethanta ar fad a raibh a aithne agamsa air; ach ní hé sin an chuma a bhí air. An ghruaig dhubh a bhí air nuair fuair a bhean greim air, níor thréig sí a bhlaosc go hiomlán riamh. Níor tharla ach stríocaí bána a theacht inti thall is abhus. Is amhlaidh a chuireadh a cheann i gcuimhne duit lá te samhraidh asal de bhunadh na dtíortha teo agus é ag innigilt go suaimhneach ar mhachaire leathan in aice na dufaire.

Ní tháinig cam ina dhroim nó cromadh ina chuid guailneacha. Níor imigh an urrúntacht ar fad. Dá mbeadh clár adhmaid roimh an aghaidh roicneach agat agus hata nua-aimseartha in airde ar a bhaithis, ba dhóigh leat gur diúlach nár

imigh as na daichidí a bheadh os do chomhair. Agus sin rud eile a chuir sí síos d'imirt a mhná: ní furast an bádán a sheachnadh.

Ar ndóighe, ní raibh bail a choirp mar a bhí saor ar fad ó chuid gníomhartha a mhná: níor nós léi riamh a fear a mhilleadh le barraíocht bídh nó tobac; agus ní ligfeadh sí dó barraíocht ama a chaitheamh faoin teach faoi aimsir ar bith.

Ach seo, ní ar a chuma a ba mhian liom aird mhór a dhíriú ach ar a chumas, chumas nár bheag tionchar ar an Rúballach féin ná ar imeachtaí Chuallacht Bhricreann ar a seal.

Maidir le caint agus focail, mura raibh lón millteanach aige díofa sin, níor fhág an t-easnamh sin gan dóigheanna teachtaireachta é. Ba bhreá an fear é le cumaí a chur air féin chugat, agus le himeacht na haimsire, thiofá isteach ar an obair sin agus ar chuid d'oibreacha a chinn; ba mhaith an cuidiú na meangaí gáire uilig a bhí aige, mar aon leis an sméideadh cinn, agus an caochadh súl.

Ina dhiaidh sin, bhí na méara ann: méara gasta, aclaí, lán lúith: dá bhfeicfeá iad i gceann líonadh an phíopa, déarfá gur fiche acu a bhí ar obair, ar a laghad. Ba mhaith iad i gceann marla fosta. Bhí dúil mhór aige sa mharla, mar athair mór an Rúballaigh.

Ba ghnách leis an Rúballach marla a fháil dó ón scoil, de bharr nach raibh an dúil chéanna aige i marla siopa. Ba bhreá leis moll úr marla a fheiceáil ag teacht aníos as póca a gharmhic agus níor leasc leis a lúcháir a chur in iúl: dhéanadh sé seó beag marla dúinn ar an bhosca oráistí a bhí mar thábla aige. Cé déarfadh nach seort cainte é sin chomh maith?

Dála an scéil, chan iad na hainmhithe amháin a dtiocfadh leis aithris a dhéanamh ar a gcruth agus ar a gcroí, agus chan as marla amháin a thigeadh neach úrchumtha ar an tsaol, de bharr ealaín a chuid méar líofa. Ba é a dhéanadh fear deas preáta dhuit, nach mbeadh moill ort a leagan faoi rún le coineascar ar bhabhstar an chailín ba mhó scéimh agus croí sa bhaile. Ba é, go dearbh.

Na hainmhithe a ghníodh sé den mharla, ba mhór a chiall dóibh féin féin, agus ba dhomhain a bháidh agus a dháimh leo. Lena chois sin, mar a bheifí ag dréim leis, ba bhreá a chumas teachtaireachtaí chur chucu agus faisnéis a fháil uatha dó féin agus dá bhean. Bhí seo amhlaidh, an t-am nach mbeadh sé féin agus an neach nach neach daonna, ar aon fhód lena chéile nó, go fiú, ar fhóide a mbeadh achar breá eatarthu agus réada saolta ina luí nó ina seasamh san achar údaí sa dóigh nach dtiocfadh leis an tsúil ar fhód amháin acu té an fhóid eile a aimsiú, gídh go mbeadh greim éigin intinne ag an dá neach ar a chéile.

B'fhíre seo faoi ghiota mhaith i gcás na madadh is a chaidreamh leo. Bhí teanga dheas ramhar aige nár láidríodh le hobair na gnáthchainte ach le leathadh, lúbarnaíl, agus smailceadh seiftiúil, ar iomaí fear nó bean ar bheag a gciall dá

leithéidí. Maidir leis an bhaint a bhí ag an bhearád leis na cúrsaí seo, char oibir mé amach, cé acu ar phisreog a bhí ann, nó gnás faoi leith mar a tchíthear ar siúl ag breitheamh an bháis, nó ar bhain feidhm éigin nach furast a aithint lena chur ar a cheann, ach ar a cheann a rachadh sé, de phlab, ar scor ar bith, sula dtéadh sé i gceann birt san cheird seo teachtaireachta s'aige.

Feadanna ba mhó a n-úsáidtí sna hócáidí a raibh feidhm leo agus mise ina láthair; ach ní raibh sé ina muinín; is iomaí trup tuaim agus rúntormán ann, a raibh sé ina mháistir ar a scaoileadh, ar a ligean nó ar a shéideadh uaidh; agus chan amháin sin ach d'fhéadfadh sé ach fonn a bheith air, foinse na fuaime, is é sin láthair éigin ina phearsa féin, d'fhéadfadh sé an fhoinsé sin a chur i bhfolach ort, rud a bhéarfadh ort a bheith ag amharc uait go fiosrach i dtreonna éagsúla, agus amharc gan toradh gach amharc dá gcuirfeá uait.

I gcúl na dtithe a raibh fear seo na bhfeadanna agus na bhfuaimeanna eile ina chónaí, bhí balla fada sásta a chaith sraith leac láidir stroighne mar bhearád leanúnach. Balla sásta gan amhras a bhí ann mar bhac roimh an tsionnach a mbeadh suim aige i do chuid cearc, nó roimh an chomharsa ar fonn leis barraíocht aithne agus eolas a chur ort féin agus do chuid dóigheanna ar mhaithe le siamsaíocht, nó le feallobair; ach níor fhágtaí bearád seo na leac lom le linn tréimhse fada ama riamh.

B'ardán é ar a bhfeictí cuid mhór nach bhfeictí ar an bhosca oráistí féin. I measc na n-aisteoirí, a thugadh a seal ar an ardán údaí, bhí na gealbhain tí agus préacháin ródhubha Phlandáil an Dochtúra, druideanna agus colúir de chuid Stáisiún na dTraenach, cait de dhathanna agus de nádúir éagsúla, dream a bhfeicfeá a ndrochrúin á nochtadh i leith dreama caite na gcleití anois is arís, seilidí uailmhianacha nach mairfeadh i bhfad bródúil as a gcuid tithe, agus gasúir óga na dtithe máguaird agus iad cruinn i ndáil chomhairle, cuid acu ar a dtóin agus cuid ar a ngogaidí, a gcuid cneácha idir oscailte chneasaithe, agus leath-chneasaithe, le sonrú go soiléir ar an chuid dá gceaicinn a bhíodh ris, go háirithe faoi cheantar na nglún is na lorgaí. Ba dhuine mé féin den dream deireanach seo lá de mo laetha.

Níl dream faoi leith den mhórdream údaí a thaithíodh na leaca nach bhfaca mise na himeachtaí teagmhála a nochtadh idir iad féin agus athair mór an Rúballaigh. Na feidhmeanna leis an teagmháil, ab eadh? Fiosrófar faofa sin.

Seo cuid acu: damhsa na bpréachán is na snag breac a choimheád; ceolchoirm na spideog agus aonréad loin dhuibh a léiriú; teachtaireacht páipéir á bhaint de chos colúir; cat marfach a ruaigeadh go ciúin óna chreach; cat máthara agus a cuid puisíní ildathacha a sheol suas agus anuas na leaca ina mórshiúl galánta; agus rudaí milse, is mirlíní lonracha a bhaint de ghasúraí, mar aon le gáirí a bhaint astu - gheibhtí faisnéis astu minic go leor fosta, faisnéis dá bhean, ach ní raibh ach baint neamhdhíreach ag ealaín an athara mhóir leis an chóras bailithe sin: thigeadh na gasúraí ar scor ar bith a bhaint suilt as ceol na lasrach coilleadh, lá

buí samhraidh nó a dhéanamh comhrá leis an chág chainte, lá ar bith sa bhliain. Na himeachtaí a luaigh mé ansin thuas, níl iontu ach mionchuid dá mbeadh de dhíobháil le léiriú iomlán a sholáthar ar gníomhaíocht iomlán athair mhór an Rúballaigh.

Is gá, áfach, a chur in iúl, gurb fhear uaigneach é athair mór an Rúballaigh, ach ab é an caidreamh a bhí aige lena bhean, lena mhadadh, lena gharmhac, agus leis na créatúir ar thagair mé daofa thuas.

Is gá mar a gcéanna míniú éigin a chur ar fáil ar ar fhág sa dóigh seo é.

Oíche 6

De chois linne leithne ar an abhainn a tógadh Athair Mór an Rúballaigh, i sraith tithe a tógadh don dream a d'oibríodh tráth den tsaol i muileann scuitseála. Tá an muileann ann leis, agus a roth mór san abhainn go fóill; ach ní fheictear ag teacht agus ag imeacht uaidh san lá atá inniu ann, ach fiacha móra dubha ar eiteog faoina fuinneoga arda, seabhaic faoin bhinn phollta a bhfuil gearraigh le cothú acu, agus broic is easóga lúbacha isteach agus amach ar na doirse gan chomhla; agus is fada agus is an-fhada an roth san abhainn a bheith ina roth gan chasadh, agus go minic gan de chomhartha dá bheith cheart ach gíoscán á bhaint as ceann de na cláir nár thit in uisce go nuige seo.

Bhí lá, agus an muileann ina neart, a mbíodh cuideachta daonna fairsing go leor lá faoi bhruach linne seo Athair Mór an Rúballaigh, agus sin amhlaidh de bharr a mbíodh de mhná, d'fhir, de ghasúraí, de ghirseacha, de chailíní, de stócaigh, is de thachráin, mar lucht cónaithe thithe na sraithe, mar a dúradh. D'imigh an lá údaí.

Sean-nath atá ann 'D'imigh sin agus tháinig seo.' Is amhlaidh a bhí i gcás na sraithe tithe údaí. D'imigh den ráchairt ar éadach de dhéantús aibhneacha agus lucht oibre na tíre seo. D'imigh, as siocair a mhalairt de éadach a bheith ag teacht ar fáil as tíortha eile, mar thoradh ar a ngaotha móra, ar a gcuibhrinn mhóra agus ar an sclábhaíocht saor in aisce a bhíodhas a bhaint iontu. Baineadh í seo as gormáin láidre ab fhurast a fhuadach de chois na n-aibhneacha s'acu féin sna coillte teo. Ar an abhainn chéanna, fána ndearnadh an fuadach, b'fhurast taisteal i dtreo na farraige, agus na gormáin a fuadaíodh ceangailte go docht teann agat, agus gormáin láidre eile ar céaslaí. Ar bhaint amach na farraige duit, ní raibh agat ansin ach do chuid gormán a sháthadh i mboilg loinge, long a bhéarfadh chuig na cuibhrinn agus na muilt a bhí agat ar an taobh thall. Idir thalamh meith, aimsir bhreá agus allas do chuid ghormán, thiocfadh ábhar phlandúil a sholáthar agus níos mó allais a chur i deagmháil leis an ábhar sin sa dóigh go ndéantaí an t-éadach. Thiocfadh seo uilig a dhéanamh go saor. Agus ó tharla nach raibh de dhíth ar na gormáin san obair ach bia garbh don ghoile agus griosáil mhaith droma don díograis thall is abhus, thiocfadh an t-éadach a sholáthar go han-saor. An fear ar thóg a athair an muileann scuitseála agus an tsraith tithe ina raibh athair mór an Rúballaigh ina chónaigh, d'imigh sé leis i dtreo tíre de na tíortha teo, go bhfaigheadh sé lód gormán dó féin, agus é ar intinn aige cuibhrinn mhóra a cheannacht dó féin i dtír na gcuibhreann mór, mar áit oibre don dream úr a bheadh faighte faoin dufair. D'imigh seisean ach níor imigh a bhean nó a chlann a bhí óg san am.

D'imigh mar thoradh de chuid na n-imeachtaí údaí, d'imigh mórchuid de na himeachtaí daonna ba ghnách a bheith ar siúl faoi na tithe sa tsraith. D'imigh agus tháinig an tost mar chomharba orthu: fán am a bhí athair an Rúballaigh á thógáil, ba phearsa tosta gach comharsa dó sa tsraith. Chríochnaigh sé nár thaitin an dream seo go rómhaith le hathair athair mór an Rúballaigh.

Ba de bhunadh na maolchnoc sin-seanathair seo an Rúballaigh, fear mór urrúnta dea-chumtha, agus dalta mhuintir na maolchnoc ar fad bhí dúil sa chuideachta aige. Dúradh agus dúirt sé féin go raibh cleasaíocht sa chleamhnas a rinneadh idir é féin agus bean shraith na linne, agus gur gealladh rudaí dó nach bhfuair sé riamh. Agus dúradh nár thaitin caint seo an chleamhnais le bean an tí agus gur stad sí de bheith ag caint lena fear. Bíodh seo fíor nó bréagach, ní tháinig de thoradh an chleamhnais agus an chaidrimh a lean é, de chois na linne ach an t-aon mhac amháin, athair mór an Rúballaigh, mac nach labhair focal go raibh na trí bliana slánaithe aige.

Baineadh mealladh as athair an tachtáin chiúin seo; níor thaitin na comharsana leis ó tharla nár fhan siad le bheith ann lena linn fán áit, mar a dúradh; tháinig cumha air; d'imigh sé ar ais sna maolchnoic a chónaí arís lena mháthair, sula bhfuair sé mórán abairtí a chluinstin ón mhac a tháinig ar an tsaol de bharr cleamhnais chaim, dar leis féin.

Níor mhaith an tionchar a bhí ag imeacht a fir ar mheanma a mhná. Agus í óg agus dóighiúil, go fóill - ina dóigh féin - agus an tachtán ciúin faoina cúram, agus gan chuidiú comharsana ar fáil aici, níor mhaith a dóigh, agus thoisigh sí a stánadh tráthnóna sa linn go rómhinic. Mar sin féin, níor lig sí a cuid trioblóidí isteach go huile agus go hiomlán uirthi féin.

Ba linn í linn fhód a dúchais a bhíodh ramhar le bric in amanna sa bhliain agus le heascanna amanna eile, rud a mhealladh slatiascairí agus póitseálaithe chuici i rith na dtréimhsí sin. Fríd am, d'éirigh sí mór le cuid acu seo, agus d'éirigh dóchas inti go n-éireadh léi lá éigin breith ar bhreac acu mar seort céile di féin agus mar seort leasathair dá mac chiúin. Mhair an bhreac-chuideachta agus an dóchas dá réir ar feadh fada go leor. Ba mhór ag fir na slat lúbach a ciall don abhainn agus don dream a mhair inti, thigeadh corrdhuine acu ar cuairt chuici féin agus chuig a mac, agus thigeadh a leithéid sin corruair as séasúr féin.

'Ní thugann rud ar bith ach seal.' Tig deireadh le séasúr, le seal deas cuideachta chois linne nó tineadh, agus fá shuímh eile, agus tig deireadh le brí na hóige agus le dóighiúlacht dá fheabhas agus dá neamhchoitiantacht. Ar a sheal ansin, tig deireadh leis an dóchas féin. Baintear deireadh dúile de theacht ar chéile a shásódh gach dúil, a shásódh cuid acu, a shásódh beagán díofa, a thógfadh cian duit tráthnóna geimhridh, go dtí sa deireadh go mbaintear deireadh dúile de gach ábhar dóchais. Ach níor tharla an bhaint deiridh dúile seo tigh mháthair athair mór an Rúballaigh gur éirigh sé féin ina shlataire theann urrúnta dea-chumtha dalta an athara a thréig é; agus ag fás aníos dó, is é a fuair scoith na hoiliúna agus na tuisceana ar an dúlradh ciúin ina thimpeall.

Chaitheadh sé a lán ama leis na hiascairí, agus gan ceist riamh a chur orthu, d'fhoghlaim sé a gceird, agus d'fhoghlaim go maith í. Dá mbeadh iasc san abhainn, ní chaillfí choíche le hocras é. An t-eolas uilig a bhaineas le dorú, le

duáin agus le baoite idir bheo agus bhréagach, nedaigh an t-eolas sin go domhain agus go daingean i seomraí a chinn. An ciúnas béil géag agus gaosáin a bhaineas leis an cheird agus lucht a chleachta, thug sé sin leis fosta. Agus is beag sin dá dtug sé leis.

Is dream iad na hiascairí a bhfuil creideamh agus diagacht dá gcuid féin acu, agus ní bhaineann a gcreideamh agus a ndiagacht le breith ar an iasc amháin. Tá ciall acu do gach dúil bheo dá maireann fán abhainn. Tuigeann siad na feaghacha, coigeal na mban sí, agus lustan an ghrinnill féin. Tuigeann siad an chorr éisc, an luchóg mhór uisce, an cruidín, agus an dobharchú; tuigeann, idir a gcuid dóigheanna, a n-iompar, agus a gcomharthaíocht.

Ní beag a bhfuil le foghlaim faona rudaí sin uilig, agus ní gach mac nó nion a mbeadh sé de chumas iontu foghlaim dá leithéid a thabhairt leo. Rud eile de, ní chuimsíonn an focal 'foghlaim' a bhfuil i gceist sa chás: ar dhóigh, de réir an Rúballaigh, is cosúil le mar a ligfeá deamhan teacht anall chugat agus druidim go teann leat go rachadh sé a neadú féin ionat go domhain fairsing mar a ghníos an ceo ar choigeal na mban sí i dtús an fhómhair. Ansin, ní mór a dhiúl isteach san áireamh, i gcás Athair Mór an Rúballaigh, thar neach daonna eile a thaithíodh an abhainn, gurbh fhairsinge i bhfad a chuimilt ama is anála le saol na linne agus na habhanna, ar an ábhar gurb iad a ba chúngchomharsana chúl na sraithe tithe a ndearnadh nead dó iontu, an nead de bhrící is sclátaí inar chuirte a luí agus inar musclaítí é, inar chuirte éadach bocht garbh ar a dhroim agus bia garbh den scoith ina bhéal as laethanta a dhiúil chiúin anall. Agus sa mhullach san áireamh, cuirtear seo, gurb é féin agus a mháthair an líon iomlán dár fágadh de áitritheoirí daonna beo sa tsraith sin tithe chois abhanna lena bheo óg ar fad chóir a bheith.

Meastar anois an chiall a bheadh ag Athair Mór an Rúballaigh don chreideamh agus don diagacht thuasluaite, fiú sular thoisigh sé a chur aithne ar na giofóga.

An dream cónaithe a d'imigh, d'fhág siad tost ina ndiaidh gan amhras. Níor mhair an tost ach tamall. D'fhág siad trioc agus troscán ina ndiaidh fosta, rudaí nár fágadh i bhfad ansin nuair a chuala na giofóga fá dtaobh díofa. D'fhág réiteach sin na ngiofóg, na tithe folamh go leor ar feadh seala ach ní hamhlaidh a mhair siad.

Tháinig áitritheoirí eile in áit na n-áitritheoirí a d'imigh, lucht cónaithe agus cuairte de chineálacha eile diomaite den chine dhaonna. Ní raibh an dream seo gan a gcuid trioc troscáin agus giuirléidí féin a bheith thart orthu; agus gidh, gur minic ciúin iad b'annamh ina dtost ar fad a ba mhaith leo a bheith. An laghairt, an eascann talaimh, an luchóg mhór, an broc ar ceathrúin - chan boc é ar mór a dhúil sa bhuanchónaí faoi sclátaí, an gabhlán binne, an scréaghóg reilige, an ialtóg agus í crochta as na reachtaí dá chosa, agus créatúir nach iad, chuir siad faofa go ciúin seascair idir na ballaí, faoi cháir urláir agus faoi adhmaid na

ndíonta gan an-mhórán rómhoill i ndiaidh imeacht an dreama a d'imigh. Ba iad sin an darna dream dár fhoghlaím Athair Mór an Rúballaigh cuid mhaith fá chúrsaí an tsaoil: chan an dream a d'imigh ach an dream a tháinig ina n-áit. Fuair sé cuidiú san fhoghlaím sin ó dhream eile.

B'iomaí lá fliuch a chaith Athair Mór an Rúballaigh sna tithe sa tsraith a tréigeadh. Dalta bhunús na máithreacha, san am, char mhaith lena mháthair a mac barraíocht ama a chaitheamh ina cuideachta nó ar a hamharc. Chuireadh cumaí dá chuid agus tréithe áirithe dá chuid an t-athair i gcuimhne di fosta agus corruair musclaítí corraí inti, agus thigeadh oibriú istigh ina béal mar a bheadh sí ag cognadh a teangan. Bean an-chráifeach a bhí inti a chreid nár cheart gasúr a chur na scoile; bhí scoil ar an chnoc san am, fear blagaideach léanta i gceann bata agus cailce inti, agus í gan ach faoi mhíle go leith ó shraith na linne, ach cé go bhfágfadh freastal a mic ar an scoil seo go mbeadh sé cuid mhaith den am as a radharc, ní ligfeadh a cuid cráifeachta di é a ligean chun oideachais nach ndéanfadh leas a anama ach a ghlanmhalairt - agus cá bhfios nach mbeadh sí féin sábháilte ina láthair feasta, i ndiaidh obair an fhir bhlagaidigh. Creidim gur thóg Athair Mór an Rúballaigh an droch-amhras údaí óna mháthair, mar is cuimhneach liom mála scoile an Rúballaigh a bheith curtha i bhfolach aige minic go leor. Bhí dóchas mór ag máthair an Rúballaigh as oideachas scoile, dóchas nár lonnaigh riamh san mhac s'aici.

Lucht tógtha an mhuilinn agus na sraithe tithe mar neadacha dá lucht oibre, bhí cráifeacht láidir ghallda iontu, agus de réir na cráifeachta úd, is rud é an tsaothraíocht a dhéanann leas an anama. An mhuintir a chuirfí a chónaí sa tsraith tithe in aice leis an linn, ní bheadh sé inmhianaithe iad a bheith ag caitheamh a gcuid ama shaoir le stárógacht sa linn údaí. Mar sheift, mar sin de, a choisceadh a leithéid sin d'amaidí, agus réimsí amaidí eile a bhaineas le díomhaoiteas is liúdramántas dúchasach, bheadh gort beag bídeach talaimh i gcúl gach tí, bhaistí 'garradh' ar an ghiota talaimh seo, agus bheadh ballaí beaga brící thart ar na garraithe a cheanglódh gach teach lena gharradh féin, a scarfadh ó gharradh na comharsan é, agus a d'fhágfadh cosaint éigin ag an gharradh i gcoinne cuid den fhiadhúlraidh a bheadh ag beartú creiche de réir a ndúchais féin. Agus b'amhlaidh a bhí agus b'amhlaidh a tógadh.

Maidir leis an tsaothraíocht a samhlaíodh, áfach, saothraíocht glasraí, idir phréamh, agus dhuilleoga glasa inite, ní tháinig an tuar go hiomlán faoin tairngreacht. I ndiaidh do na hoibrithe cur faofa sna tithe, is cinnte go bhfeictí corrdhuine, tráthnóna Sathairn, ag teacht amach as a chúldoras agus spád leis, agus cíocras saothraíochta glasraí le léamh ar a shúil, a choisceím, agus a cholainn; ach corrdhuine a bhíodh ann, agus ba dhuine chorr a bheadh ann de réir bharúil cuid de na comharsana.

Os comhair na sraithe, bhí bóthar cúng ann, ach ba bhóthar deas cothrom é as siocair a shuíomh a bheith chois na habhanna. Tharla go raibh cluiche bóthair ann, san am - agus tá sé ann leis - cluiche a dtugtar 'piléir' air.

Cluiche simplí atá ann, is liathróid iarainn deas chruinn é an piléar, a líonann bos fir go néata, agus níl le déanamh ag an imreoir piléar ach é a chaitheamh uaidh le brí go deas díreach sa dóigh go ritheann sé chomh fada agus is féidir leis suas an bóthar; san áit a stopann an piléar nó an áit a nimíonn sé den bhealach, baintear glac féir de ghruaimhín an bhealaigh, lena chaitheamh mar mharcóir ar an áit agus ar an 'urchar' – is minic go fóill na hornáidí féir seo le feiceáil ar na bealtaí a n-imrítear na piléir orthu; an té ba lú urchar idir an dá dhroichead is é a bhaineas an 'scór' - an tainm atá ar aon chluiche amháin piléar.

De ghnáth, cuirtear geallta ar gach aon scór agus gach aon urchar. Seanchluiche traidisiúnta é seo chomh sean le púdar agus pábháil, ach ní fhacthas ar an bhealach abhanna seo é go dtáinig na scuitseálaithe: bhí siad an-dílis dó, agus maireann sé san áit ina ndiaidh.

Tarlaíonn sé teach beag deas leanna a bheith suite taobh leis an darna droichead; agus fóireann sé do na caiteoirí piléar agus dá lucht féachana dul ann fá am dheireadh na scór, ar mhaithe le tart a mhúchadh agus comhrá deas piléar a bheith acu. Sé lá den tseachtain a d'oibríodh na scuitseálaithe an tráth a raibh an muileann ina neart, ach gan lá iomlán le déanamh acu Dé Sathairn: agus ba mhó de smaointe faoina piléir ná de smaointe faoin tsaothraíocht glasraí a thigeadh i gcinn na scuitseálaithe agus iad ag coimheád lámh an chloig Satharn ar bith. D'fhág seo uilig nach dtáinig ráth millteanach ar shaothrú na bplandaí tábla i gcúl na sraithe tithe inar tógadh Athair Mór an Rúballaigh, le linn laethanta na scuitseálaithe.

D'imigh sin agus tháinig seo, áfach, agus i ndiaidh dá cuid comharsana scuitseála ar fad a bheith ar shiúl, agus an dream a d'fhostaigh iad a bheith tóir ar na fir ghorma faoi na haibhneacha móra dufaire sna tíortha teo, rith sé le máthair Athair Mór an Rúballaigh, maidin amháin, go mbeadh gnoithe aige le hord a hathara féin.

Amach léi de phreab fhada as a leaba agus luascadh mór oird ar intinn aici. Ba bheo dá hathair an lá sin, agus ba ghairid gur mhuscail an ceol a bhí a nion a bhaint as ballaí beaga na ngarraithe é; níorbh fhada ina dhiaidh sin go chéad lá a chodlata fada reilige. Ag tabhairt isteach an oird di tráthnóna bhí garradh mór amháin san áit a raibh naonúr.

Rinneadh moll ard de na brící rua an lá dar gcionn, agus bhí tús curtha leis an rómhar an lá ina dhiaidh sin. Is talamh méith é talamh de chois abhanna agus an fómhar dár gcionn, ba mhaith an barr a tháinig as de thoradh obair na mná seo.

Ba í féin a rinne an saothraíocht ar fad, fiú i ndiaidh di céile fir a thabhairt chun tí.

Bhí a shliocht uirthi níor theach ocrach riamh a teach gur tugadh í féin chun siúil. Preátaí, piseanna, meacain idir dhearg agus bhán, cainneanna ramhra, oinniúin agus ceann linbh de thoirt iontu, cáil agus ceirtlíní iontu chomh mór le saoisteog, agus duilleoga orthu a shéidfeadh feothan deas fuar ar thosach do chinn lá samhraidh, tornapaí chomh mór le bolláin, scailliúin a chuirfeadh cigilte faoi do smigead - sin cuid de thoradh an gharraí mhóir sin. Ba fhómhar é seo a bhaintí go ceann blianta agus ba ghearr gur toisíodh a bhaint úsáide as cúpla ceann de na tithe tréigthe mar árais stórála.

Agus Athair Mór an Rúballaigh ag fás aníos ba ghnách leis lámh bheag chuidithe a thabhairt dá mháthair thall is abhus sa gharradh, agus nuair a tháinig sé i méadaíocht, ba mhian léi fear maith spáide a dhéanamh as, agus ba chosúil gur ionchas siosmaideach go leor aici seo, ach ní mar a shíltear a bhítear.

Dalta a athara roimhe, cá bith nádúr a bhí ann ní thiocfadh a mhealladh chun spáide, agus lá gréine ar bith a dtiocfadh tairbhe a bhaint as tréimhse saothair sa gharradh mhór, b'fhearr leis in airde ar an mholl brící rua, agus é ar a ghogaidí ar an tsliabh bhréige seo ag amharc uaidh in airdí éagsúla, nó ina shuí ar bhrúach na linne, a dhá chois ar sileadh leis an bhinn bheag ghainimh, agus a shúil dírithe go domhain san uisce agus é ag déanamh machnaimh dó féin faoi shaol na habhanna idir chlocha mar chnoic ar an ghrinneal, lustan mar chrainn agus choilte, bric agus eascanna mar thaitealaithe diamhracha i ndomhan faoi thoinn. An meannán gabhair a d'fhág na gíofóga acu, ba mhinic le linn a óige agus na haimsire ar mhinseach bhainne féin í, ba mhinic an gabhar seo ina phearsa chuideachta go hard ar an tsliabh brící ina shuí in aice Athair Mór an Rúballaigh. Thuas ansin a bhí an bheirt, lá, nuair a chonaic siad feic nach raibh siad ag dréim léi.

Oíche 7

Lá breá buí samhraidh amháin agus an bheirt acu in airde amhlaidh, cad é a thiocfadh aniar ar an abhainn, agus thart leis an mhothar mhór bogshifíní, ach coite agus beirt eile ar bord, fear agus madadh. Ag teacht isteach sa linn daofa, thoisigh na geáitsí forráin agus comharthaíocht mhór rítheacha ag fear na gcéaslaí - diúlach urrúnta, rud a thug ar an bheirt eile a theacht go bruach na linne, áit ar caitheamh rópa beag chucu, sular cuireadh in iúl daofa gur theastaigh comhrá beag ó lucht an bháid, obair a thiocfadh a dhéanamh ar an bhruach ach an coite a bheith feistithe de fhréamh éigin sa talamh ansin go ceann tamaill bhig. Rinneadh an feistiú agus fuarthas cuireadh san chaint a bhí san chomhrá ina dhiaidh.

Ní rachadh ar bord, áfach, de lucht an tsléibhe brící ach Athair Mór an Rúballaigh amháin. Sheol an triúr leo go suaimhneach a fhad leis an chora leath bealaigh idir an dá dhroichead. Rinneadh an darna feistiú fán chora, agus cuireadh tús leis an darna comhrá, i measc na gcrann ard ollmhór a sheasann fá na bruacha san chuid sin den abhainn.

Le scéal fada a dhéanamh gairid, fuair Athair Mór an Rúballaigh amach fríd an darna comhrá gurbh é a athair a bhí aige ann, a tháinig ar cuairt chuige as na maolchnoic, tamall maith de mhílte suas an abhainn. Is amhlaidh a bhí eagla anois ar an athair as na maolchnoic, eagla roimh a iarbhean, ach ba mhaith leis muintearas éigin a shnaidhmeadh lena mhac agus a mhaith a dhéanamh air, dá mb'fhéidir e. Shiúil an t-athair agus an mac go suaimhneach ar dhoirling chogarbhéalach shiosarnach geal-liath na cora, faoi scáth ard na gcrann fáibhile crón is glas, agus i láthair na mbollán a bhí ag éisteacht giota anonn uafa ansin leis na cianta cairbeacha, agus iad go coim in uisce a rachfadh an t-súil go grinneall ann, agus a tchífeadh le sult spórt uilig na mbreac óg solasmhar.

D'fhág athair Athair Mór an Rúballaigh an chora, ar ghearán iarainn a bhí i bhfolach ag na gíofóga ansin dó; agus thug an mac bródúil aghaidh ar an bhaile ina bhád úr, agus a chara úr conda ina chuideachta ann. B'éigean dó a shoitheach a choinneáil faoi cheilt ar a mháthair go ceann fada go leor, mar bean an-chráifeach a bhí inti; fuair sí amach faoi i ndiaidh an turais a rinne sé chuig na maolchnoic, turas in aisce, agus ní mó ná sásta a bhí sí, ach sa deireadh ghlac sí leis go raibh bádóir déanta dá mac, gidh nach gcuirfeadh sí féin cos ar chlár dá ghléas deas taistil uisce, choíche nó go deo.

Maidir leis an mhadadh, coileán de bhrocaire dhubh, a bhainfeadh airde do ioscaide amach an lá mbeadh sé i mbun a mhéide, rinne sé comhairle a athara ina thaobh, a chur in iúl gur bhronntanas ó na gíofóga a bhí ann - ní raibh dúil ag an mháthair sna madaí. Madadh deas modhúil a bhí ann, mar a tharla; agus ba úsáideach fán tsraith é i gcoinne na luchóg mór. Roghnaíodh ceann de na tithe tréigthe mar áras cónaithe dó agus a theach beag féin aige taobh istigh den teach.

Chuir Athair Mór an Rúballaigh aol ar na ballaí dó agus ceann tuí de fheaghacha na habhanna. Baineadh mórchroitheadh as a ruball an chéad lá a bhfaca sé é.

Is ceist chigilteach í, ceist cheartseilbh talaimh is fóide cónaithe sa tír seo, ceist a tógadh cúpla iarraidh le linn do Chualacht Bhricreann a bheith i ndáil chomhairle, agus chríochnaigh sé gur ghéill an Chualacht do mheas na ngiofóg i gcás na ceiste. Is dream an-chráifeach dream na ngiofóg, agus de réir na diagachta s'acusan, ní le duine nó le clann, nó le dream ar bith an talamh, ach is leis féin é, nó le bheith níos cruinne faoin mhíniú, is leo féin iad féin: is é sin le rá, go bhfuil call le cúrsaí anama a chur san áireamh agus an talamh i do cheann mar rud a thuigfeá mar ba chóir, agus i dtaca le gnoithe anama i gcás an talaimh, chan anam leathan amháin atá ann, agus é sínte go snasta idir na farraigí; ach an-mhórán acu agus méideanna éagsúla iontu idir airde agus leithne; agus faoi mar a thig cuid mhaith de chruth agus obair an duine, an choileáin, agus an tsearraigh as mianach a anama, is amhlaidh atá cúrsaí sa tulach, sa tsiabh, sa mhaolchnoc, sa ghleann agus sa bhrúach fhada abhanna.

An mhórshaothraíocht a mholtar de bharr machnaimh ar an diagacht ghallda a luaíodh roimhe seo, mar sin de, is obair an-pheacúil, ar a laghad, a leithéid de útamáil de réir cuid diagachta na ngiofóg. Drochobair i leith comhanama atá i gceist le rud peacúil ar ndóighe.

Ba iad na giofóga, mar atá a fhios ag an tsaol mhór, a chéadlonnaigh an tír seo; agus ag teacht anoir daofa ina longa deasa donna leathair leathanbholgach, thar na barróga geala agus na dúthonna creathanacha, mar aon lena gcuid gabhar capall asal is madadh - dream ceathair-chosach, a raibh cuid mhór ina measc, nár aclaigh beathach dá gcineál cos roimhe sin ar ár dtalamh - dá mba linn féin é - dá mbeimis ann rompu - más scéal fíor go raibh giuirléidí agus uirlisí go leor dá gcuid á niompar acu anall, agus ábhar agus ealaín leo a dhéanfadh a thuilleadh, ní mó ná atá sé fíor mar scéal nach raibh ach oiread agus spád amháin leo.

Maidir leis na cineálacha ceathair-chosacha, ní miste cuid de na sonraí faoi scéal a staire anseo a ríomh go hachomair. Roimh chéad turas seo na ngiofóg, ní chualathas go fóill gargcheol an asail tráthnóna ar chluain; ní fhacthas an meannán móraclaí cosdaingean ag faire uaidh ar bhinn sléibhe; níor smaoiníodh ar chruinniú rásaí capall nó cú; agus ní raibh a oiread samhlaíochta i gceann ar bith beo, a gheobhadh greim ar an iliomad cineál de mhadadh mar a bhfuil tafann iontu san lá atá inniu ann, nó a oiread samhlaíochta agus a chumfadh an ceathrú cuid díofa, idir thoirt, dhath, fhad, chuidiú, ealaín, chrostacht agus chomhairle chiúin. Bhí madaí ann roimh theacht na ngiofóg, ar ndóighe, ach tháinig sinsear na mbrocáirí i dtír leo, agus sinsear na madadh cearnógach, agus níl ansin ach mionsampla; bhí madaí ann rompu a raibh muintearas acu leis na mic tíre - dream a bhí i gcónaí ann - an madadh caorach agus an gearrmhadadh san áireamh - cé go bhfuil cosúlacht brocaire ar an ghearmhadadh, agus cuid de na smaointe agus cleasanna céanna aige, ní fíorbhrocaire é.

I dtaca le cúrsaí spáid agus cúrsaí saothraíochta mar a bhaineann siad le cúrsaí seilbh talaimh, tá cúpla castacht sa scéal, nach mór aird a dhíriú orthu, is é sin an scéal mar a bhí sé á nochtadh féin i

saol Athair Mór an Rúballaigh agus i saol a mháthara, agus mar sin de, an scéal mar a bheadh anáil uaidh ar shaol agus dhúchas an Rúballaigh féin, agus ar imeachtaí Chuallacht Bhricreann níos faide anonn. An chéad cheann de na casachtaí sin, baineann sé le diagacht agus dearcadh na ngiofóg. Iar dtréigean fear sin-seanathair an Rúballaigh a bhean, mar a hinsíodh cheana féin, bhíodh lucht slat agus dorú mar chuideachta fear thall is abhus istigh aici, agus ba mhór a chuaigh a gcuid teagaisc chun tairbhe do mhac an fhir a d'imigh ar ais chuig na maolchnoic agus chuig a mháthair ansin. Níorbh iad na fir duántachta seo amháin, áfach a thigeadh ar cuairt chuici agus á ngoradh a dtóineanna os comhair na tineadh s'aici, le linn na laethanta agus n-óicheanta seo a bhfuil suim iontu fá láthair. Thigeadh na giofóga chuici chomh maith, agus ní bhíodh sí i muinín na bhfear, mar a bhíodh i gcás na ngiofóg, ar an ábhar go mbíodh mná agus páistí na bhfear giofóige sa láthair fosta.

I gcuideachta beirte de na giofóga seo, oíche amháin, i dtús an fhómhair, cuireadh ceist uirthi faoin gharradh mhór fhada a bhí aici. Fuair an bheirt fhear an scéal faoin talamh seo uaithi - ní bhíodh na mná giofóige istigh léi san oíche.

'B'fhéidir nár cheart domh seilbh a ghlacadh ar thalamh nach liom féin,' ar sise, nó a leithéid sin de chaint.

B'in é an t-am a bhfuair sí eolas ó na giofóga féin faoin dearcadh a bhí acu faoi chúrsaí talaimh agus a sheilbh. Chuala sí roimhe sin, gan amhras, faoin dóigh nár mheas siad ceart seilbhe ar thalamh a bheith aon duine, ach fuair sí tuigbheáil níos fearr ar an dóigh smaointeoireachta s'acu, ó tharla iad a bheith mór léi, agus ina cuideachta le linn ceist seilbhe talaimh a bheith á plé. Fuair sí amach gur gadaithe ag na giofóga gach dream áititheoirí dá dtáinig i dtír ina ndiaidh, agus gur ábhar gáirí acu na gadaithe a bheith ag goid óna chéile agus ag troid agus ag dortadh fola ina slaoda thar rud nár cheart a bheith mar sheilbh ag duine nó ag dream ar bith. Fuair sí amach nach raibh baint ar bith ag an talamh le huaisleacht an duine agus nach raibh baint ar bith ag an duine le huaisleacht an talaimh. Thuig sí daofa. Thuig a mac tostach sa chlúdaigh daofa chomh maith céanna, mar mura raibh mórán ar siúl ag an bhéal ar an té sa chlúdaigh, bhí a mhalairt de chás ann ó thaobh na gcluas a bhí á gcaitheamh aige istigh ansin.

Ach ina dhiaidh sin is uile i gcás diagacht na ngiofóg agus a gciall do chúrsaí talaimh, thréaslaigh siad a beart léi, an beart a d'fhág léar breá talaimh bhreise le saothraíocht aici. Baineadh na gáirí astu ag smaoineamh siar daofa uirthi féin agus ar a hord á luascadh aici. Níor leasc leo riamh nó ina dhiaidh sin cothú éigin a dhéanamh as cuid de thoradh an gharraidh mhóir, cothú daofa féin nó dá gcuid ban is páistí. Agus níor fhan siad ina bhun sin, mar fhreagairt, ach beart eile a

mholadh a chuirfeadh go mór le barr an talaimh a bhí sí a shaothrú gan cheart. Torthaí milse a shaothrú ann a mhol siad, agus chuir siad comhairle mhaith uirthi faoin dóigh le tabhairt faoi.

De ghnáth, an té a chónaíonn i dteach, i sraithe tithe, bíodh sé i sráid i mbaile mhór, nó i sráidbhaile, nó bíodh sé i ngleann, i mbun maolchnoic, nó ar bhruach abhanna, nó in áit ar bith eile faoin tuaith, níl sé ar dhóigh ar bith intuigthe gur leis an té sin, mar sheilbh, an teach, de réir dlí, nó péirse ar bith den talamh ar a bhfuil an teach suite. Is amhlaidh a bhí i gcás sin-seanmháthair an Rúballaigh: ba le duine amháin faoi leith a teach, duine a bhí i ndiaidh imeacht sa tóir ar ghormáin oibre dó féin sna tíortha teo, ba leis sin amháin an tsraith tithe agus a raibh de thalamh is de dhúlradh ina thimpeall agus faoin dúshraith faoina bun: ba leis, de réir dlí.

Anois, an dream seo, a shíleann gur leo féin amhlaidh tithe, talamh, dúlradh, fiadhúlradh, agus beatha phlandúil, bíonn i gcónaí codanna den tseilbh dhleathach níos cúramaí ná a chéile acu: dalta a measa ar dhaoine, is luachmhara leo earra amháin ná an dara hearra. Na stráicí caola talaimh chois na habhanna idir an linn agus an chora, cé gur talamh méith a bhí iontu, ní thug an dream seilbhe, an oiread sin airde orthu ná ar a mbíodh ar siúl orthu. D'fhág sin faill ag na gíofóga theacht a dhéanamh cónaí shealadaigh i measc na gcrann coill agus béithe de chois abhanna, agus a bheith ar a suaimhneas ansin, gan call a bheith faoi inní faoi chur isteach ón tsíothmhaor nó ón tsaighdiúir, nó ó chú ar bith eile a thiocthadh an dream seilbhe a dhreasú iontu féin agus ina gcuid páistí. An chuid ba mhó den am, sna laethanta údaí, thiocthadh idir chapail ghabhair asail agus an dream a thug leo iad a bheith ina sáimhín suilt i ngaobhair na linne agus faoi chuid mhaith den fhearann abhanna a fhad leis an chora. Ní bheadh dul acu theacht ar a leithéid de shult nó shuaimhneas san lá atá inniu ann. Maidir leis na laethanta údaí, a raibh sin-seanmháthair an Rúballaigh ina cónaí lena mhac ansin, an chaoifhulaingt a bhain leis na stráicí caola a luaíodh, ní bheadh dréim léi san chuid de fhearann na habhanna a roghnaigh an dream seilbhe mar fhód chónaithe daofa féin. Idir an dá dhroichead, ar thulach íseal, bhí ceann amháin de na hárais chónaithe seo. Ba leis an chlann a thóg an muileann é.

Lucht tógtha na muileann, ar ndóighe, ba de bhunadh na Seaspúnach iad, rud nach ndearna siad dearmad de. Cé nár bhain siad de réir fola le huaisle na Seaspúine, thug siad iarraidh aithris mhaith a dhéanamh ar na huaisle sin agus tithe daofa féin á dtógáil acu sa tír seo. Ballaí a mbeadh airde crainn chéadair iontu, díon a mbeadh lán cairéil de sclátaí air, fuinneoga agus doirse a rachadh fathaigh agus eilifintí isteach orthu, laftáin gona ndíonta beaga féin ag gobadh amach as aghaidh an tí thall is abhus, fiche cinn nó níos mó de sheomraí agus áit do lucht bainise i ngach ceann acu agus síleálacha chomh hard os do chionn agus go mbeifeá ag súil le healtaí géanna a bheith ar eiteog faofa, ascaill leathan

mar chosán chuig an phríomhdhoras, aníos ó urlár an ghleanna, agus í faoi scáil an bealach ar fad ag crainn den chuid is airde, crainn cnó capaill is crainn chastáin, a líonfadh a dtoradh tréad barraí rotha go béal i ndeireadh an fhómhair, crainn darach a bhainfeadh uair an chloig de dhreapadh as an ghasúr ba ghaiste agus ghreamaithí géag dul go barr iontu - aige sin cuid dá mbaineann le teach a thógfadh duine den dream a bhfuil muid ag trácht orthu. Ba theach mar sin a thóg tiarna an fhearainn seo, cé nár thiarna ar bith é, nó cuid de thiarna. San am a bhfuil mé ag trácht air, áfach, de bharr fear an tí a bheith ar shiúl a lorg gormán oibre dó féin, agus a chuid mac a bheith gan teacht ar ais ón chogadh mhór, ní raibh dá chlann fán teach uilig ach a bhean agus a nín. Agus sin faisnéis faoin líon tí nach raibh ar eolas ag máthair Athair Mór an Rúballaigh gur chuir duine de na gíofóga ar fáil í di, an oíche a rabhthas an chaint ann faoin gharradh mhór s'aici. An Tarbh Ceannbhán, a thugtaí ar an té a dtáinig an fhaisnéis seo uaidh, agus ba mhaith a d'fhóir a ainm dó - de réir Mháthair Mhór an Rúballaigh.

'Diomaite de na hadharca,' ar sise 'an toirt a bhí ann idir chliabhrach agus ghéaga, ba tharbh millteanach de dhiúlach é, agus an aghaidh mhór leathan chomh geal le babhstar faoi lán gealaí.' 'An bhfuil a fhios agat rud maith a ba cheart duit a chur san gharradh sin s'agat, rud a chuideodh leat i ngnoithe na n-iascairí, agus rud a d'fhágfadh a mhalairt de stuif a bheith agat lena smearadh ar do chuid aráin seachas an t-im?' arsa an Tarbh Ceannbhán, sular thost sé bomaite beag. 'Crann beag Cuiríní Dubha. Is cumhachtach an boc é an cuirín dubh i gcoinne goiríní is neascóidí agus tinnis fola de gach seort, agus is maith é fosta faoi choinne an fios a bheith ag teacht chugat in am go bhfuil duine do do leanstan. Agus is maith mar bhaoite eascainne é chomh maith céanna.' Thost sé arís. 'Agus thig liomsa a rá leat, ar an urlár créafóige seo, anocht leat, cá bhfaighidh tú a leithéid.' Mar sin a léirigh Máthair Mhór an Rúballaigh an dráma beag, ar scor ar bith. Fuarthas amach cá bhfaigheadh sí a crann beag Cuiríní Dubha, agus cuireadh comhairle uirthi faoin dóigh ab fhearr agus faoin am ab fhearr a dtiocfadh an chreach a thógáil.

I gcúl an tí mhóir a rabhthas ag caint air, tá úllghort mór, agus le linn na laethanta údaí, níorbh amhlaidh nach raibh ach úllaí amháin ag fás ann. Piorraí, plumaí, aibreoga, agus daimsíní dúchorca lonracha, bhíodh siad uilig á n-aibiú ar géag san ghort údaí agus a oiread sú iontu agus a líonfadh seapáin bainise agus a mhúchadh tart i bhfathach, ach tú theacht orthu san am cheart den bhliain. Ní raibh ansin ach obair na gcrann mór; ní raibh na crainn bheaga ina dtost ach an oiread. An teanga fhada lúbach a shantódh an spíonán glas, an sú craobh, an póirín sneachta, agus an cuirín súmhar dubh ar a thriopall, b'fhiú go mór di dul a sheilg ar imeall úllghort an tí mhór sin. Níor úllghort gan chosaint é.

'Ar ndóighe,' arsa an Tarbh Ceannbhán, mar a tháinig a chuid focal fríd bhéal Mháthair Mhór an

Rúballaigh, 'tá na ballaí mór arda sin idir tú agus do chreach. Is beag sin de.'

'Tá gloine briste na gcéadta buidéal de ghach dath ar cheann na mballaí mar a bheadh gruaig chnámhchoscrach ann. Is beag sin de.' 'Agus tá an dá chú ann.' Thost sé. 'Is beag sin de.' 'Ar ndóighe, ní smaoineofá féin ar thabhairt faoina leithéid d'eachtra. Ach is méanar duit gearrbhodach láidir lúfar de mhac a bheith agat, boc nach loicfeadh ort choíche nó go deo, agus nach ndéanfadh níos lú ná a sheacht ndícheall le do chreach a thabhairt ar ais chugat. Is méanar duit an méid sin.'

Níl a fhios agam cad iad na cumaí a bhain an chaint seo as Athair Mór an Rúballaigh, nuair a tháinig sé chun tuigbheála chuige gurb é féin an gaiscíoch a rachadh sa bhearna bhaoil ar mhaithe le tom cuiríní dubha a sholáthar do gharradh a mháthara nár léi féin, nó ar bhain sé sásamh as deis a bheith aige creach a thógáil ó na creachadóirí ach ba iontach liom a chluinstin nár loic sé. 'Ar ndóighe,' arsa an Tarbh Ceannbhán, 'ní ina aonar a rachas sé a dh'imirt a bhearta agus mhiodóg ina chríos agus a spád ar a ghualainn.'

Sin í an chait a bheireas sinn chomh fada leis an darna castacht. Cá bith fá ghnoithe claidhimh miodóige nó tua catha, nach raibh sé sa nádúr ó dhúchas ag Athair Mór an Rúballaigh an gléas tochailte is rómhartha a sheachnadh thar ghléasanna an tsaoil?'

'Nár lige a bhfuil de rudaí beannaithe i dtalamh, i gcrann, nó in uisce reatha, gur ina aonar a rachadh sé. Imeoidh mo níon féin ina chuideachta. Is sona an aimsir seo i dtús an fhómhair i gcóir plandaí a bhaint ó phréamh. Agus tá mo níon féin in áit na garaíochta le go gcuirfí sí oiliúint cheart ar fáil dó roimh ré sula dté siad i gceann a dturais creiche. Nach méanar dó!' 'Mo dhearmad, níor luaigh mé an gruagach.'

D'inis an Tarbh Ceannbhán scéal an ghruagaigh, ansin. Breacfaidh mé leagan achomair dar inis sé. I gceann de na tíortha teo, tharla go raibh na Seaspúnaigh agus dream as tír eile ag iarraidh ór a ghoid ar na gormáin a bhíodh ina gcónaí ansin ar feadh na gcianta cairbeacha. Ní raibh na Seapúnaigh ná an dream eile gorm, rud a d'fhág ceart acu, dar leo féin, ar mhaitheas ar bith dá mbeadh teacht air sa tír, mar ní bheadh a leithéid tuilte ag dream gorm ar bith. Nuair a labhair an dá dhream nár ghormáin faoi ghnoithe an ór, fuair siad amach an dream nárbh iad féin, gur mhaith leo an t-ór, rud a d'fhág gur thoisigh an dá dhream a dh'iarraidh an ruaig a chur ar a chéile as an áit a raibh an t-ór.

An teach mór a raibh muid ag caint air, tháinig litir chuige lá anall as Seaspúin a mholadh gur cheart an mac ba shine sa teach a chur anonn i long chuig an tír the ina raibh an mhíthuiscint faoin ór, sa dóigh go dtiocfadh leis cuidiú leis na Seapúnaigh chróga ansin a dh'fháil an óir a ba cheart a bheith acu agus a chur múineadh ar an dream eile. Ó tharla athair an mhic seo a bheith i dtír the a

bhí in aice le tír an óir, agus ó tharla gur boc é an mac a raibh dúil aige in obair ar bith a chuirfeadh múineadh ar dhream ar bith a mbeadh teagasc dá leithéid de dhíth orthu, in ainneoin thuairim a mháthara, thug sé aghaidh ar an bhaile mhór an lá i ndiaidh lá na litreach, áit ar cheannaigh sé an gearrbhríste agus an hata coirc dó féin, mar aon lena ainm a chur ar leaba luascach dá raibh ar an long a raibh sé ar intinn ag a caiftín lód stócach a thabhairt leis a fhad le tír an óir, áit a raibh ruaigeadh le déanamh acu. Chiúnaigh sé an mháthair le caint faoi chuairt a thabhairt ar fhear an tí aon uair amháin agus a bheadh an ruaigeadh déanta agus an múineadh curtha. Gheall sé fosta, go mbeadh sé ar ais sa teach mhór roimh lá breithe a dheirféar, bean a raibh sé an-cheanúil uirthi, agus brontannas deas leis as tír an teasa fána coinne.

'Ba cheart é féin a ruaigeadh ó dhoras an tí mhóir le scuab coise fada,' arsa Máthair Mhór an Rúballaigh.

Iar dteacht i dtír don long, agus i ndiaidh turais fhada ar mhuin eilifintí, shroich na stócaigh chróga longfort a muintire féin, ar imeall dufaire ollmhóire, bronnadh bata basúngú - crann de chuid na háite - bronnadh ceann an duine orthu, agus i ndiaidh bhrachán na maidne dár gcionn, siúd de ruathar amach gach mac i gceann oibre lena bhata basúngú. Dá fheabhas, áfach, an bata basúngú, agus cumas agus cíocras gnoithe na stócach, theip glan ar an iarracht, níor ruaigeadh an dream a bhí le ruaigeadh, ní bhfuarthas an múineadh agus ní bhfuarthas an t-ór do phócaí na Seaspúnach; agus mar bharr ar an donas, b'éigean díofa dul i bhfolach sa dufair, áit a dtáinig ocras agus corrshaighead agus corrhionna nimhe as fadphíopa séidte orthu, de theilgean chliste gormán beag a bhfuil neadacha acu go hard sna crainn, istigh ansin. Níor bailíodh riamh iad siúd as siocair a ísle go talamh atá siad. Lá de na laetha, dár chaith mac seo an tí mhóir, i measc mórchrainn na mionghormán, agus a shúil, a bhéal, agus a ghaosán ar a ndícheall i gceann oibre ar mhaithe lena bholg agus a ghoile, cad é a tchífeadh sé ag bun crainn basúngú, agus é ina chnap codlata, ach gasúr gruagaigh ghoirm. Ba ghearr go raibh sé ceangailte de bhata fhada basúngú aige agus é féin agus cara leis ar gach aon cheann den bhata, agus an gasúr gruagaigh ghoirm á n-iompar go gasta as an dufair acu, agus gach aon scread caointe ón chréatúr a bhí cinnte, is dóiche, go raibh sé ar tí a bheith á ithe. Bhí an t-ádh dearg orthu nach raibh siad ró-dhomhain istigh sa dufair agus nach gcuala máthair an ghasúir caoineadh a mic in am. Tháinig sí gan mhoill, ach ní thiocfadh sí amach as an dufair go thitim na hoíche, agus faoin am sin bhí idir fhuadaitheoirí agus mhac gruagaigh ar shiúl ar mhuin eilifintí.

Dá mhéad dá raibh de ocras timpeall an ghasúir ghruagaigh ghoirm, níor itheadh é. Is peata modhúil go leor an gruagach agus é in aois a leanbaíochta mar bíonn a dtuismitheoirí an-cheanúil air, go fiú, sa dóigh go milleann siad é in amanna. I gceann a méide, is beathach uafásach é, má bhaintear as é. Ba amhlaidh i gcás an ghasúir seo, is é sin é a bheith deas modhúil, cé gur mhinic a mhúsclaíodh sé lucht an longfoirt lena chuid caointe.

An gasúr gruagaigh ghoirm seo, nár itheadh, baineadh droch-úsáid eile as. Rinneadh brontannas de. Bhí a fhios ag mac an tí mhóir, nach mbeadh cead aige, an bronntanas a sheoladh uaidh ar an ghnáthdhóigh, ach i ndiaidh a mhachnaimh, níor fágadh gan seift é, agus chuaigh sé a chaint le fear a bhéarfadh chuig na gíofóga é. Is tearc tír gan a chuid gíofóg agus is amhlaidh a bhí an tír the seo.

I gceann míosa i ndiaidh a chuid cainte leis na gíofóga gorma, shroich an brontannas a dheirfiúr fá chúpla lá dá lá breithe. Ba ghíofóga dár gcuid féin a rinne an seachadadh - bíonn teagmháil agus muintearas eatarthu ó thír go tír, ar ndóighe. Nuair a d'oscail an deirfiúr cás na bpoll cruinn, líon a croí le lúcháir agus le grá dá dheartháir a thuig sí a bheith ag smaoineamh uirthi agus ar an rud a ba mhó a thaitneodh léi mar bhronntanas breithe, agus é na mílte mílte de mhíle ar shiúl uaithi faoi thalamh na dufaire ollmhóire. Níorbh amhlaidh do chroí na máthara, an tráth ar bhain sí an cúldoras amach - ní thiocfadh gíofóg chuig an phríomhdhoras, ar ndóighe. Fuair sí scéal an ruaigthe nár tharla, cúpla lá roimhe seo; fuair sí amach gur bheo dá mac an lá ar chuir sí uaidh an bronntanas rud a chomhlíon geallúint amháin dá chuid; ach ar an taobh eile den leathanach, fuair sí scéala go raibh na buíonta a chuaigh amach a chur múineadh ar dhream a shantaigh ór nár cheart daofa a shantú, go raibh na buíonta calma ar thit sé ar a gcrann lucht na sainte éagóra a ruaigeadh, go raibh siad féin anois á ruaigeadh agus á mbrú isteach san dufair; agus ina theannta sin, bhí scéala ann nach bhfuair sí, scéal fir a tí, fear nach dtáinig scríob scríofa uaidh le dhá mhí. Bhí a cuid mac eile ar shiúl chuig an Chogadh Mhór fán am seo, imeacht a d'fhág nach raibh de lucht cónaithe fán teach mhór anois ach beirt bhan agus gasúr gruagaigh ghoirm nach raibh ciall aici go fóill dá chuid dóigheanna. Cailín soineanta go leor a bhí sa níos nach dtuigfeadh na cúrsaí seo go rómhaith.

D'fhóirfeadh sé i láthair na huaire caint a dúirt an Tarbh Ceannbhán i dtaobh an ghruagaigh ghoirm de réir mar a bhí sí bainteach le heachtra an chrainn bhig cuiríní dubha. Macasamhail seo de chaint: 'Ní gasúr gruagaigh atá ann anois le fada, ar ndóighe, agus istigh i gceann thoir an úllghoirt a tógadh a bhothán cíbe, agus maise, is taobh istigh de bhallaí arda is fearr é féin agus a áras codlata.'

Fiafraíodh den Tarbh Cheannbhán fá dtaobh de nádúr an ghruagaigh ghoirm. Fuarthas a leithéid seo de chaint uaidh de bharr an fhiafraithe sin:- 'Ara, tá siad mórán mar atá na gruagaigh s'againn féin, ach gíota níos mó agus níos láidre, agus gruaig an-chatach orthu. Caint éagsúil eile atá acu, áfach, caint cineál cosúil leis an chaint atá ag na sciatháin leathair, ach gan screadaí go dtige fearg

orthu. Níl scríobh acu, ach go díreach dalta na muintire atá againn féin, dhéanfadh siad pictiúr deas duit le bata dóite. Tá siad fíormhaith ag teilgean cloch. Déanfaidh muid hata deas péatair dó, ní fhóirfeadh ceann stáin cúis faoin ghealach.'

Is leor sin mar chúlra do imeachtaí Eachtra an Chrainn Chuiríní Dubha, eachta nach beag a baint leis an bhob a bhuail mé féin agus an Rúballach ar an tsíothmhaor a neadaíodh go fealltach inar measc, agus nár mhiste é a bheith mar lón ag gruagach de dhath ar bith. Charbh ionann agus an dream sa tír the, cuireadh múineadh ar an bhodach sin agus go hindíreach ar an dream a roghnaigh a chur orainn: cuireadh sin, a bhuíochas le Sud agus le Cuallacht Bhricreann.

Maidir le hinsint na heachtra, ní miste, tchítheas domh, ligeann orm féin gur mé féin Athair Mór an Rúballaigh. Tá cúpla siocair agam leis sin: an fear a thug faoin eachtra, mar a cuireadh in iúl roimhe, ba fhear tostach é, boc nach bhfóirfeadh mar ghléas mínithe imeachtaí go rómhaith, agus boc a mbeadh a chuid cumai faisnéise doiligh go leor a chur á n-iompar i gcaint scríofa; cúis eile atá ann gur féidir fríd mo bhrú féin isteach san eachtra, gur doimhne an tuigbheáil a gheobhainn féin ar na cúrsaí, agus gur doimhne agus gur soiléire tuiscint an léitheora fosta; agus an chúis dheireanach gur soiléirde agus gur deisde páirt an chailín gíofóige san eachtra agallamh de sheort éigin a bheith ar siúl aici lena chéile eachtra thall agus abhus.

Cuirimis tús le cúrsaí an mhaidin i ndiaidh gur mhol an Tarbh Ceannbhán do mháthair Athair Mór an Rúballaigh crann beag deas cuiríní dubha a sholáthar di féin as úllghort an tí mhóir, agus gur gheall sé cuidiú ón nion s'aige féin san obair. Ba mhór é an cuidiú. Eachtra An Chrainn Chuiríní Dubha

Chuir mé ceist uirthi cad é an t-ainm a bhí uirthi. Níor thuig mé a freagra. Chum mé ainm di. Bhí dúil aici ina hainm úr.

An chéad mhaidin, chuaigh muid a shiúl le chéile. Lean muid an abhainn síos siar a fhad leis an chora. Thaispeáin sí dubh an sruthán rúnda. Rinne duine éigin an sruthán rúnda. Agus do bhád ar an tsruthán seo, thig leat dul i mbéal dhorchas sa talamh agus teacht thart chuig cúl an tí, cúl an tí mhóir. Sin an áit a bhfuil an t-úllghort. Ba í Coinneal a thaispeáin sin uilig domh le caint agus le pictiúr dheas. Is cailín deas í agus is deas a cuid pictiúr.

Shiúl muid thart ar an chora gan bhróga. Rinne duine éigin an chora le clocha fadó. Dabhach mhór folctha atá ann ar dhóigh, ach ceann an-deas le bláthanna, leis na céadta crann agus iad ag amharc orthu féin ar an uisce, agus le clocha óir faoin ghréin. Ní fheiceann tú na clocha ina lár, mar tá an tuisce an-domhain agus an-dorcha ansin. An duine a rinne an chora, rinne sé eas fada fosta. Imíonn an t-uisce as an dabhach ag béal an easa agus titeann sé i bhfad síos sa linn íseal agus chuig an chuid eile den abhainn, agus ar aghaidh chuig an darna droichead, an

ceann mór de chlocha móra liatha. Rinne duine éigin an droichead sin. Nuair a thig na bradáin chugainn as an domhan thoir, leanann siad a chéile thart sa linn íseal ag bun na cora, ansin toisíonn siad a léimnigh. Gearrann siad léimeanna millteanacha suas thar an uisce agus é ag titim de bhéal dhabhach na cora, suas san aer leo gan stad go dtiteann siad féin san uisce domhain san chora ansin. Agus iad ag léimnigh, bíonn siad ag snámh go crua san aer. D'inis mé seo uilig le Coinneal. Tá snámh aici agus tá sí ag dul a thaispeáint snámha linne domhsa. Snámhfaidh muid i ndiaidh na n-iasc agus na n-eascann ansin. Bhí corr iasc mhór liath ar an taobh thall den chora agus í ag amharc uirthi féin agus ar na bric bheaga solasmhara, agus sinn ag siúl san uisce. Tháinig cruit uirthi, agus í ag smaointiú ar í féin a chaitheamh san aer le heitilt ar shiúl uainn, ach rinne Coinneal trup éigin, agus d'fhan sí mar a raibh sí gur imigh sinn uilig, an triúr againn agus ár ladhra san uisce dheas fhuar againn. Rinne Coinneal pictiúr deas dár gcéad tamall de chois na cora, san oíche. Tá sé thuas agam ar bhalla ceann de na seantithe.

An dara lá, thug muid Brocnus linn. B'fhearr leis fanacht le madaí na ngiofóg an chéad lá. Chuaigh muid triúr sa bhád, an bád a thug an fear chearnógach domh, an fear a dúirt liom gur athair domh é bréag de réir mo mháthara. Chuaigh muid ar ais chuig an chora, agus chuaigh muid isteach san tsruthán rúnda. Bhí ár gcara coirre ar an chora arís romhainn, ach ar fheiceáil Bhrocnuis dí, d'éirigh sí go suaimhneas ar eiteog. Leann sí sinn san aer os ár gcionn a fhad leis an bhéal sa talamh. Ba mise a bhí ar na céaslaí, agus Coinneal do mo mholadh as an obair anois is arís. Bhí sí féin ina suí i ndeireadh an bháid, a lámh dheas dhonn á tumadh go ciúin san uisce thall is abhus, agus í ag amharc ar an phictiúr ghalánta di féin a bhí dár leanstan ar an tsruthán, cuid eile den am, rud a bhí mé féin a dhéanamh in amanna chomh maith. Gruaig an-dorcha atá uirthi ach í ar dhath an iora ruaidh san fhómhar. Na súile dúghorma a cuireadh inti, tchí tú cineáltas agus cuidiú agus gáirí deasa iontu. Ní éiríonn a béal ná a fiacla geala in am ar bith scanrúil. Tháinig an ceathrar againn chomh fad leis an bhéal dhorchacha. Ní dheachaigh muid ann.

Tá cúirtíní déanta ag an raithneach romhat ar bhéal an phoill a ligeann an sruthán siúl faon talamh. Ag dul fríofa agus isteach sa dorchadas, tháinig eagla ar Bhrocnuis. Thoisigh an tafann aige. Bhí sé mar a bheadh madadh fathaigh ag tafann. Líonadh an poll ar fad a fhad leis an tsúil bheag solais a bhí le feiceáil i bhfad amach uainn thiar san áit a raibh an darna doras. Ach níor mhair an tafann ach bomaite. Thost Brocnus go tobann agus shíl mé go gcuala mé caint na sciathán leathair ar na gaobhair. Dúirt Coinneal go mbeadh lóchrann beag de dhíth orainn an chéad turas eile.

Ar theacht amach as an darna doras, d'amharc mé ar an chara a fuair mé an fhear chearnógach. Bhí sé ina luí ar chláiracha an bháid ansin, ag cosa Coinneal, agus gach cosúlacht air gur ina chodladh a bhí sé - ach amháin ... nach raibh na súile druidte. Bhí muid amuigh faoin ghréin fá seo, agus í ag dortadh solas millteanach ar gach ball den bhád agus den domhan mhór, ach d'fhan Brocnus

ina luí leis ar adhmaid an bháid ansin, agus codladh na súl foscailte á dhéanamh aige go fóill. D'amharc mé ar Choinneal. Bhí a cheann á mhánaidh go mall aici. 'An Fhead Íseal,' arsa Coinneal.

'Is gá a bheith an-chiúin ar fad anseo,' ar sise. 'ar eagla go gcluinfí sinn. Tá éisteacht mhillteanach ag an ghruagach.'

Bhí na crainn arda ar gach aon taobh den tsruthán, agus is istigh i ngleanntán bheag a bhí muid. Tháinig muid as béal an ghleanntáin I gceann cúpla bomaite, sheol muid muid le mionchéaslú shuaimhneach, isteach i loch bheag agus crainn arda mar bhallaí thart air. Bhí port adhmaid déanta ag duine éigin ansin. D'fheistigh sinn ár mbád agus sheasaigh an bheirt againn ar an phort. Chonaic muid an cosán, ach níor bhuail muid cos air.

'Is mithid dúinn pilleadh,' arsa Coinneal.

Ar theacht ar ais chuig an linn dúinn, bhí an athair Choinneal ina shuí ar charraig ansin, agus a phíopa fada cailce á smailceadh aige. Dúirt sé liom go raibh sé ag fanacht liom. D'amharc mé ar Choinneal ach ní dhearna sí ach miongháire a chur uirthi féin.

Thug sé bos idir an dá shlinneán domh. Tharraing sé cluas liom.

'Trí bhronntanas atá agam,' duit ar seisean.

B'fhíor dó. Shiúil sé isteach i dteach sa tsraith. Cad é a bhí sé a bhrú roimhe ag teacht amach dó, ach barra beag rotha. Tháinig sé a fhad linn agus labhair arís.

'Beidh siad seo de dhíth ort, a óglaigh,' ar seisean.

D'amharc mé sa bharra rotha. Bhí spád beag ann. Agus bhí hatán liath ag a thaobh.

'Cuir ort do cheannbheart péatair, a óglaigh,' ar seisean, 'agus féachfaidh muid é. '

Chuir. Bhí sé deas. Shuigh sé go deas néata ar mo bhlaosc agus os cionn na gcluas.

'Rith!' ar seisean. 'Gread leat ar do dhícheall soir an bruach.'

Rinne. Ba ghearr gur éirigh an clagarnach i mo chluasa ag na clocha a bhí sé a radadh liom. Níor stad sé go raibh an carn beag a bhí déanta aige ar shiúl as radharc. Nuair a tháinig mé ar ais, d'amharc sé ar an hata agus ar an cheann a bhí faoi.

'Déanfaidh sé cúis,' ar seisean, 'ach ní gruagach ar bith mise. Tabhair leat do chailín álainn ar thuras bheag de chois na habhanna. Is galánta an tráthnóna é.'

Shuigh an cailín álainn sa bharra rotha. Thug mé liom í. Scairt sí focal éigin siar chuig a hathair i dteanga na ngiofóg. Chuala mé tormán mór sa linn, mar a dhéanfadh cloch mhór inti.

'Tá do chú ar dúiseacht,' arsa Coinnle,'agus é ag snámh le fuinneamh i dtreo an phoirt.'

Thoisigh mé a rith agus a bhrú ar mo dhícheall. Ní raibh maith ann. Bomaite ina dhiaidh sin, bhí muid uilig inár líbín báite. Ach bhí muid uilig ag gáire.

I ndiaidh an tae, tháinig cnag ar an doras. Coinnle a bhí ann.

'Bí liom,' a dúirt sí.

Shiúil muid siar an gharradh mór a fhad leis an teach deireanach sa tsraith.

'Le clapholas is fearr iad,' arsa Coinnle.

Go domhain taobh istigh den teach fholamh, bhí sé dubh dorchá. Ach fán doras, bhí stráice beag de sholas gealaí ag teacht ann. Thóg Coinnle cloch bheag as áit éigin. Rinne an chloch bheag lóchrann beag lagsholais de féin ar a bos. Ansin thoisigh sí a chaint leo.

Láithreach bonn, tháinig séideadh fuar anuas orainn. As greadadh na sciathán a tháinig sé, na céadta acu, shílfeá. Agus ag amharc suas domh, bhí an teach beo le scáileanna agus luas mire faofa.

Chlúdaigh mé an ghruaig leis an dá láimh. Thug mé léim an dorais amach. Bhí mé i mo chrunca gúngach, agus an saithe dhubh os mo chionn á scaipeadh féin i ngach aon treo, suas anuas, bealach na habhanna agus bealach na gealaí, go ceann cúpla bomaite. Ansin shonraigh mé ansin nach raibh sí liom.

Na smeachanna beaga fíorghasta, a bhí sí a bhaint as cúl a cáir, bhí siad ar obair go fóill. Ní raibh a fhonn orm, ach chuaigh mé ar ais sa teach. Bhí sí ina seasamh ar an tseanstaighre bhriste agus an chloch bheag faoi lonradh ar a bois léi. B'fhada ó thit gach síléail sa teach sin. Aon seomra garbh amháin a bhí ann anois. Go hard os a cionn bhí cúigear nó seisear de na sciatháin leathair ag eitilt thart go fóill. Leann sí uirthi a chaint leo fríd na smeachanna. Thoisigh siad a dhruidim léi agus a fhanacht ar foluain san aer os cionn a gruaige. Ba chuma léi. Thoisigh sí a shiúl suas anuas an staighre briste agus iad ag teacht léi. Thost sí sa deireadh agus tháinig deireadh lena cuid smeachanna. Chuala mé caint na sciathán leathair féin ansin, agus iad ar a mbealach casta chuig an doras. Nuair a dhruid mé léi, bhí sí sona sásta. Chonaic mé an aoibh álainn gáire ar a béal. Thug sí croí isteach domh. Mhothaigh mé gliondar i mo chroí féin.

'Turas eile sa bharra rotha,' ar sise.

Nuair a bhí sí ag caint liom as bolg an bharra rotha, fuair mé cuireadh.

'Oíche amáraigh,' arsa Coinnle i nglór bhinn, 'beidh tú linn ag an fhleadh. Féile gealaí dár gcuid atá ann. Beidh sí ar dóigh!'

Fuair mo mháthair cuireadh fosta. An Tarbh Ceannbhán féin a thug, ach ní thioctadh sí. Bhí mé sásta go leor. Ní maith léi ceol. Agus ag fleadh na ngiofóg, bhí cuid mhór de sin ann.

Machaire beag ar bhruach na habhanna, is air a bhí campa na ngiofóg, a dtine mhór, a dtithe rotha, a gcaiple, a n-asail, agus a gcuid páistí agus madadh. Nuair a bhain mé an tine amach bhí Coinnle ag bualadh ar a fidil bhosca, agus bhí bean eile ag ceol. Ba bhinn uathu é.

Sin an chéad oíche a chonaic mé fidil bhosca. Bosca a bhfuil fidil greamaithe ann, agus lámh bheag air le tochras. Baineann an tochras agus an obair méar ar na cnaipí an ceol as. Bhí ceoltóir eile ann agus na gnáthfhidleacha acu agus boscaí beaga ceol boilg.

Bhí oíche an-deas agam ag fleadh na ngiofóg. D'fhoghlaim Coinnle damhsa deas giofóige domh.

D'ith muid cúpla broc agus a lán iasc agus eascann. Rinneadh an chócaireacht ar an tine le bataí. Ag deireadh na fleidhe agus mé ag imeacht, chuir Coinnle marc beag ar mo chlár éadain le púdar dubh as an tine.

An lá arna mhárach, thoisigh muid a dh'ullmhú don turas chuig an teach mhór. Thug an Tarbh Ceannbhán púdar domh le cur i ngaosán an ghruagaigh dá bhfaigheadh sé greim orm, agus miodóg bheag dheas fosta. Thaispeáin sé an dóigh leis an spád bheag a úsáid. Spád an-éadrom a bhí ann, ach í an-ghéar. Mar chleachtadh bhain mé bláth mór corca a fhásann de chois na habhanna; agus thug mé do Choinnle é. Rinne muid poll dó ina aice leis an teach rotha s'aici. Dúirt sí go dtiocfadh liom labhairt leis nuair a bheadh sí ar shiúl.

Ardtráthnóna, chuir muid an stuif sa bhád, an barra rotha agus é béal faoi, an spád beag, agus an hata péatair, mála mór cnáibe, agus cás beag adhmaid agus é lá poll beag, an trealamh tae, agus lóchrann beag. Cuireadh gach rud faoi bhéal an bharra rotha, ach amháin an barra rotha féin, agus an fidil bhosca. Bhí Brocnus ag iarraidh theacht, ach ní raibh cead aige ceanglaíodh é de bhata a chuir an Tarbh Ceannbhán sa chreafóg le hord mhór, agus é gan léine air. D'imigh mo mháthair ón fhuinneog.

Chuaigh an bheirt againn a chéaslú. D'fhág sinn slán ag Brocnus ag na giofóga ar an bhruach, agus ag gach neach eilediomaite de mo mháthair nach dtáinig amach a chur slán linn.

Nuair a bhain muid an chora amach, tháinig madadh uisce an-chóngarach don bhád. Bhí Coinnle ag cur séideadh éigin fríd a puisíní ach ní chuala mé aon ghlór astu. Chuir muid ár ndorú agus baoite sa chora, agus ba ghearr go raibh breac

againn don tae. Nuair a bhí an tae thart. Thug Coinnle léi an mála cnáibe. Dúirt sí liom fanacht go dtigeadh sí ar ais. Chonaic mé í ag dul as radharc sna bogshifíní. Nuair a tháinig sí ar ais chuir sí an mála ar ais faoin bharra rotha sa bhád.

'Cad é atá leat sa mhála?' arsa mise.

'Ná bí fiosrach,' ar sise.

Isteach linn sa bhád arís. Thug muid aghaidh ar an tsruthán rúnda den darna huair, solas an lae ag imeacht ón aer.

Ba ghearr go raibh muid ag dul isteach sa bhéal sa raithneach agus faoin talamh, mar a rinne muid an uair dheireanach. Dubh dorchá a bhí sé an iarraidh seo. Las Coinnle an lóchrann beag. Os ár gcionn go hard, chonaic mé na sciatháin leathair ar crochadh. Ní raibh an chuid ba mhó acu múscaillte go fóill, ach bhí bogadaigh ar siúl ina measc agus tháinig mionchaint as beirt nó triúr.

Shíl mé gur mhothaigh mé trup nó dhó á ndéanamh istigh faoin bharra rotha.

Ag teacht amach as an bhéal eile ón bhealach faoin talamh, bhí gach rud deas geal. An leath gealaí go hard ar an aer a chuir an solas ar gach rud. Bhí dathanna ar na duilleoga ar na crainn mhór nach bhfeiceann tú faoi ghréin. D'amharc sionnach orainn ón bhruach agus é fiosrach faoin turas s'againn. Thit cnó nó dhó san tsruthán ó chrann coill thall agus abhus. Chuala sinn ár gcéaslaí.

Chuala sinn ár n-aer féin ag teacht uainn agus ag dul ar ais ionainn. Dhruid sinn leis an phort agus chonaic sinn an cosán. An iarraidh seo, bheadh siúl ciúin le déanamh air.

Ba ghearr go raibh an bád feistithe againn. Baineadh an barra rotha de. D'fhéach muid é. Níor labhair gíoscán dá laghad. Ba mhaith mar a cuireadh an bealadh ar maidin san roth s'aige. Chuir Coinnle cás beag na bpoll, agus an mála cnáipe i mbolg an bharra. Labhair mé liom féin i mo cheann go ciúin.

'Rópa, atá istigh ansin aici,' arsa mise liom féin, 'rópa ramhar.' Bhí dul amodha san chaint sin i mo cheann.

Leag mise an spád beag géar sa bharra rotha. Leagan an-chiúin a rinne mé. Char mhaith liom glór ar bith a theacht as tóin bholg an bharra ó chnagadh stáin. Isteach liom sa chosán, agus mo bharra á bhrú romham go suaimhneach mall. Bhí fál ard mar bhallaí sa chosán. Lean mó shúil an balla suas chuig na crainn os a chionn cúpla iarraidh agus chuig an ghealach uair amháin. Ba amadán mé.

D'obair gur bhain mo bharra truisleadh asam. Ach níor thit mé isteach sa bharra. Ar aghaidh linn, agus gach aon tsúil agam ar an chosán romhain feasta. Mhol Coinnle mo chuid brúite barra i gcogar i mo chluais chlé. Baineadh seasamh

beag as mo chuid gruaige ar an taobh sin de mo cheann. Ba ghearr gur bhainn muid na ballaí arda cloiche amach. Tá an t-úllghort taobh istigh díofa. Bhí balla os coinne ár mbéil. Ansin bhí dhá chosán ann, ceann do gach lámh. Fuair mé cogar sa chluas eile.

'Tá geafta sa bhalla seo. Ar clí linn.'

Ansin chuala sinn an chaint. Chuir muid tús le siúl ar bharraicíní ár gcos. Thug an siúl sinn go ciúin chuig an gheafta iarainn san bhalla.

Ghlac muid taobh an duine den gheafta. Ghob sinn leathcheann agus leathshúil an duine anonn le síneadh muineáil a dh'iarraidh amharc rúnda a fháil ar lucht na cainte istigh, rud a fuair sinn.

Triúr a bhí istigh. An capall ba ísle go talamh dá bhfaca mé féin riamh, agus bean ghalánta fhionn ar a mhuin. Bhí sí i ndiaidh dearmad bróga a chur uirthi, agus bhí a ladhra geala á gcuimilt den fhéar ghearr agus de na bláthanna aici. Bhí a oiread nóiníní thart uirthi agus atá de réaltaí sa spéir.

Chuir sin agus na crainn faoina torthaí geal daite leis an áilleacht a chonaic mé sa bhean. D'obair gur glanadh an áilleacht ar fad as mo mheabhair mo shúile nuair a thuirling sí ar an té a raibh sí ag caint leis.

Bhí sé chomh mór le cuid mhaith de na crainn torthaí. Bhaineadh sé corrhiora nó corrúll nó corrbhéile beag cruinn eile de na géaga ab airde ó urlár an úllghoirt, agus bhronnadh sé ar chailín na gruaige fada finne agus ar a chapall íseal. Bhí craiceann chomh dubh le gual agus é istigh i dteach guail sa dorchadas. Bhí a cheann chomh mór le cráin mhúice iomlán. Bhí a shúile cosúil le dhá thornapa mhóra gloine. An grágán gruaige a d'iompar sé, chuirfeadh sé an duiliúr ar fad a gheofa ar chrann iúir i gcuimhne dhuit, crann iúir ghallda.

Bhí an capall ag cognadh agus an cailín ag caint, nuair a dhruid siad níos cóngaraí don gheafta. Crapadh ár muineáil le mórluas ciúin. Cuireadh tóin an chapail linn, ansin agus thug an triúr aghaidh ar an taobh thuas den úllghort. Bhí an cailín ag caint agus thigeadh corrháire as an ghruagach, agus é ag siúl ag taobh an chapail ísil a raibh an bhean ar a mhuin. Bhí geafta eile thuas ag barr an úllghoirt. Nuair a tháinig an triúr a fhad leis, d'oscail an gruagach é. Fuair sé póg óna chailín álainn, sular dhírigh sé é féin ar ais ina sheasamh. D'imigh an cailín agus an capall íseal.

Sheas mo ghruagach cóir ag an gheafta agus é ag déanamh a mhachnaimh go suaimhneach. Bhí piorra amháin ina ghlaic mhór go fóill aige. Chaitheadh sé go hard sa spéir corruair é mar thaispeántas beag dó féin. Thug muid faoi dear go raibh cúpla crann beag cuiríní dubha cóngarach don gheafta thuas. Fuair cluas domh cogar eile – cogar níos faide.

'Gread leat, thart leat chuig an gheafta sin. Bí réidh le do chrann beag a bhaint den talamh.'

Thart liom féin agus le mo bharra rotha nach raibh ann anois ach an spád. Ba bheag den chosán a bhí curtha díom nuair a chuala mé an ceol. Bhí Coinnle ag baint nóta binne as an fhidilbhosca. Chuala tromchoiscéimeann ansin ón talamh istigh. Bhí mo ghruagach ina rith. Nuair a bhain mé an geafta amach, le hamharc amháin fuair mé amach go raibh an geafta thíos bainte amach aige. Bhí an geafta sin uilig dallta aige. Isteach liom de léim a thochailte ar mo dhícheall. Ní raibh moill ar mo spád bheag ghéar mo chreach curíní a bhaint dá créafóg, agus a leagan i mo bharra. Bhí an ceol ar siúl go fóill ach thiontaigh mo ghruagach thart. Thuig sé an slad. Siúd leis de chosa in airde i mo threo.

Ach stad sé i lár an úllghoirt, mar chuala sé rud éigin ag teacht ina dhiaidh fríd an aeir. Chuala mé Coinnle ansin agus na trupanna saoifiúla ag teacht uaithi a chuala mé roimhe sin. Bhí an geafta druidte agam. D' amharc mé ar an chloigeann mhór i lár an úllghoirt agus an scáil a bhí ag eitilt thart air – sciathán mór ramhar leathair agus Coinnle á stiúradh sa tóir ar fholt an ghruagaigh. Thoisigh an damhsa mire gruagaigh aige. Ba ghearr gur bhain mé féin agus mo chrann beag an geafta thíos amach.

Nuair a tháinig mé a fhad leis, bhí an mála cnáibe á oscailt ag Coinnle. Cad é shleamhódh amach as ach an rud nach rópa ach eascann mhór ramhar talaimh.

Thoisigh tafann na madadh. D'imigh an sciathán leathair i dtreo na gcrann is airde úll. Thug an gruagach aghaidh ar an áit a raibh muid. Ach nuair a chonaic sé chuig an eascann, thug sé aghaidh ar áit eile, ar an bhothán bheag cíbe s'aige. Bhí osnaíl as agus muid ag tabhairt do na bonnaí é i dtreo an phoirt a raibh ár mbád ar feistiú agus ag fanacht.

Ar an phórt dúinn, tháinig an dá mhadadh suas linn. Thoisigh an drannadh láidir uafásach acu.

Shuigh Coinnle os a gcómhair go stuama. Chonaic mé a liobar á oibriú, ach ní chuala mé fuaim. Ach an fhead íseal a bhí sí a dhéanamh, agus chuala an dá mhadadh í. Luigh siad mar a bheadh siad tuirse traochta agus fonn codlata orthu.

Seo mé féin ar ais as a bheith i mo Athair Mór leis an Rúballach, agus mé do mo shocrú féin i mo bheith féin arís. Ní gá a rá maidir leis an chailín gíofóige, le hAthair Mór an Rúballaigh, agus leis an fhead íseal thuas luaite, go raibh tionchar acu ar na himeachtaí a bhain leis an bhob a buaileadh ar an tsíothmhaor údaí. D'fhoghlaim Coinnle í don Athair Mhór, agus d'fhoghlaim an tAthair Mór í don Rúballach.

Críoch le Buidéal 1

Buidéal ar Iarraidh

Buidéal 2

Oíche 1

'Ní le hoibriú an liobair agus le teannadh bharr na teangtha amháin a ghníthear í. Is gá na huirlisí thiar i do sceadamán, agus i mbolg do mhuineáil a thabhairt isteach san obair chomh maith.' Ba as an Rúballach féin a bhí an chaint sin ag teacht, an lá roimh lá an bhob.

'Agus an amhlaidh a chluineann tú féin í?' a d'fhiafraigh mé de mo chara a bhí ina shuí ar chloch uaigne faoi na crainn ar Chnoc na Croiche, maolchnoc faoi mhothar bheag crann, a bhfuil radharc maith uaidh ar chuid mhaith dár mbaile agus den tír máguaird, maolchnoc faoi mhallacht, de réir cuid de na saoithe.

'Dheamhan cluinstin ná ceo-chluinstin! Níor bhaol do chluas ar bith nár fhás ar chloigeann madaidh ábhar dá laghad éisteachta a fháil aisti, dá ghéire a hiarraidh air.'

D'amharc Topnas aníos ar fhear neadaithe na cloiche uaigne, agus tháinig druid ar an dá shúl conda nach raibh i bhfad ón chaochadh mar nod bródúil suaimhneach don eolach. 'Ach mothaíonn tú féin í, in ainneoin bhodhaire do chluaise.'

'Agus cad é mar atá sé sin mar mhothú?'

'Ceann den mhuintir a aithníonn do chuid cnámh uilig ... ag toiseacht i gcnáimh an mhuineáil, ceann den mhuintir a imríonn ar do chroí agus ar chlisteacht do chinn san am chéanna. Mothú mór maith tréan atá ann. Dá mbeifeá ag teacht i measc leipreachán a chur múineadh orthu le do bhata, bheadh sé ar aon áidreacht lena leithéid sin de mhothú. Ní beag é mar mhothú - go háirid agus madadh i do láthair.'

Thost sé. Leag bos ar gach aon ghlúin. Cheangail Topnas le dianstánadh súl. Baineadh croitheadh stuama tomhaiste as an ruball. Ba chroitheadh é a mbeadh dúil agat ann, agus muinín daingean as a luascadh.

'Deir mo mháthair mhór go gcluineann an dream marbh í. Níl a fhios agam.'

'Is iomaí rud a deir sí, nach eol domh ar cheart an chaint a thabhairt liom mar eolas ar rudaí atá ann, nó mar mhagadh dhorchá ar an eolas a mheasann amadáin a bheith acu, mé féin ina measc.

'Ach cá bhfios domh nach dtáinig sí i mblaosc na mná a luíonn faoin chloch seo. Cá bhfios nach ar tinneall sa chré di anois, agus í ina madadh gnímh?'

Ba ar an fhead íseal a bhíothas ag caint, ar ndóighe. An lá sin roimh lá an bhob, mheas an Rúballach nár mhiste a leithéid de shéideadh a bheith ar fáil ón dara duine, rud a chuir ina cheann féacháil lena foghlaim domhsa. Ach má tháinig an teagasc ina cheann, is ansin a d'fhan sé, mar tharla mo bhéalsa agus a bhfuil de uirlisí taobh thiar de, a bheith fágtha sa

dóigh nach n-éireodh le haon cheacht, dá chlisteacht é, béal a dhéanamh as a ligfeadh an fhead íseal choíche.

Ba léir deireadh dúile de obair an cheachta a bheith bainte ag an Rúballach nuair a d'éirigh sé ina sheasamh, i ndiaidh a chomhrá chiúin le Topnas. Tharraing sé scéal eile air féin.

Ba é sin scéal na mná faoin chloch, an bhean arbh fhéidir léi a bheith ag éisteacht linn i ndiaidh don fhead íseal a bheith tagtha ina cluais, í siúd sa chréafóg, a raibh muid os cionn a cuid féir ghlais, anois, an chréafóg inar cuireadh í, i ndiaidh díthe síneadh marfach fada a bhaint as a muineál sa teach thíos uainn ag bun an mhaolchnoic. Ar a laghad, ba é sin scéal a báis de réir na hinsinte a chreid mórchuid de bhunadh an bhaile.

Ba bhean óg dhóighiúil éadrom í, de réir an scéil chéanna, scéal inar díoladh í mar bhean leis an bhodach mhíofar a lonnaigh an teach ag bun an mhaolchnoic san am udaí, teach nár lonnaíodh riamh as laetha an bhodaigh amach go ndearna muidinne dún as dúinn féin; agus ba léir ó insint an scéil gur bodach anonn go maith in aois a bhí ann nuair a fuair sé a chailín dóighiúil mar chéile tí is leapa, agus gurb é an saol a fuair sí amhlaidh i gcuideacht an bhodach an tí thíos, gurb é a chuir ina ceann don bhean bhocht nár shaol é a ba mhaith léithe a bheith fada, agus gur shaol é nach mbeadh moill ar rópa deireadh a chur leis, ach an snaidhm cheart as adhmaid agus muineál a bheith ar a dhá cheann.

Aige sin leagan an scéil mar a bhí sé ag an choitiantacht: ní hionann ar fad leagan an Rúballaigh, leagan a fuair sé óna mháthair mhór.

Le hailt na doirne clí, bhuail an Rúballach craobh dá chuid gruaige droimníní ciardhuibhe anonn uaidh i dtreo choirt an chrainn a ba deise dó. Crann fáibhile ard a bhí ann agus ba ard a bhí sé le linn laetha bhean na cloiche uaighe, crann a mbeadh fonn ar dhuine a shamhlú le bean, é féin, fána chaoinchabhail de chraiceann liath-airgid mhín, agus a bharr fairsing úrghlas san aer faoi spéir na cuaiche, barr ba gheall le gruaig ghalánta dá chuid féin. Ach ba ar ghruaig an Rúballaigh a bhí mé ag trácht agus ar chuid dá raibh ar siúl taobh thíos díthe, an lá sin i ndeireadh an earraigh, agus i dtoiseacht cheol na cuaiche, an lá udaí sular bualadh an bob a bhí á bheartú faoin chrann fáibhile. Níor bhaol domh, ar ndóighe, a mhaíomh greim a bheith agam riamh ar deireadh dá mbíodh ar obair istigh i seomraí cinn an Rúballaigh. B'fhada uaim a leithéid amaideach sin de mhaíomh.

Iar an luascadh gruaige thuasluaite, ar scor ar bith, dhírigh sé ormsa ansin oibriú na súl mór s'aige. Is súile glasa iad, den chuid is mó, más ann daofa go fóill, súile ar dhath an chaonaigh agus lusra ghrinneall an locha, ach fodhathanna á n-iompar acu chomh maith, dathanna a tchítheas ar an gharmachán ina shruth, ar an daol coilleadh agus ar an earc sléibhe lúbach. Ba mhinic imirt ó shoilse idir sheachtracha agus inmheánacha le sonrú i súile an Rúballaigh, agus corruair ba léir duit oibriú ciorclach soilse iontu. An lá seo roimh lá an bhob, ba amhlaidh uair de na corruaireanta udaí a bheith ann, agus é ar tí dul i gceann a scéil. Ba scéal é arbh fhiú a bheith ag éisteacht leis.

Ba faoi chuing rúin fosta a fuair mise an éisteacht, agus níor chóir le ceart a toradh a scileadh anseo; ach beidh muinín as mo bhreitheamh agam - mar a bhí as m'athair roimhe, fear a dúirt nach raibh ann ach moll mór bréag, nach dtiocfadh sé thairis i láthair duine shiosmaidigh.

Maidir leis an insint féin, ba óna mháthair mhór a chuala an Rúballach í, rud a d'fhág seanchiútaí agus seannósanna scéalaíochta a bheith frithe. Mar sin féin, is dea-rud sin, agus a bhuíochas don bhean féin, agus do thae na gcuimhní, is mór mo mhuinín go dtiocfaidh liom a scéal a chur ar dhóigh nach mbeadh sé imithe as a riocht nó gan a cheart ealaíne a bheith fágtha ann. Aige seo, ar scor ar bith, mar a d'inis an Rúballach Scéal Bhean Chnoc na Croiche, agus muid ar an fhód ar cuireadh as solas í, i ndiaidh dheireadh a cuid laetha agus oícheanta, i bhfad sular lonnradh aon solas orainne nó ar ár gcuid bob.

Bean Chnoc na Croiche 1

Leanbh Mála

'Tá muid san áit cheart, a bhráithre. Seo muid inniu ar an mhaolchnoc seo a dtugtar Cnoc na Croiche air, cnoc breá ard, a bhfuil mothar crann deas mar fholt air, agus a bhfuil amharc againn uaidh ar chuid mhaith den bhaile mhór agus a bhfuil de sheanleasanna ina thimpeall. Na tithe bána inár tógadh muid, An Baile Bán, níl siad ach ceathrú míle uainn. An fhaiche ghlas sin fúinn, a bhfuil na tithe bána uilig ina seasamh thart uirthi, dá gcuirfí tús le heachtra ar bith uirthi anois, d'fhéadfainn a coimheád faoi mar a bheadh sé ar siúl ar an ardán i dTeach an Mhargaidh; dá n-éireodh an racán idir mhná, agus dá gcuirfí tús leis na hardléimeanna, an choraíocht lúbach ar féar, agus an mhórsracadh gruaige is folt cinn, is beag den tsiamsaíocht a bheadh á cailleadh againn, as an bhall tíre seo, diomaite den screadaigh agus den aorchaint naofa líofa.'

Bhí an Rúballach i gcónaí iontach bródúil as an Bhaile Bhán - leasainm é sin ar na tithe bána a tógadh ag bun an bhaile mar mhórnead úr den dream a bhíodh neadaithe roimhe sin sna sraitheanna tithe faoi lár an bhaile. Ar chúis éigin, chomh maith, ba mhór a dhúil i gcath ban. San áit ar fhág mé a chuid cainte thuas, bhain sé roinnt gairí as féin, agus an gráscar nach raibh ann, an lá sin, á shamhlú dó faoina a chuid gruaige duibhe craobhaí. Dúirt m'athair liom gur bhean mhaith í a mháthair mhór, le tús a chur le coraíocht ban eile, agus í i mbláth a maitheasa, ach ní chuala mé sin ag duine ar bith eile, cé gur chuala mé ag beirt nó triúr gur bhréagach mná den scoith í, rud a chreid m'athair agus nach gcreidfinn féin choíche.

'Bheinn bródúil astu mar mhná na faiche, a deirim! Agus nár bhreá dá rachadh an síothmhaor ramhar gallda udaí ina measc lena socrú nó le baorthfonn smachtaithe. Ba ghearr a d'fhanfadh a thóin bhog ramhar mhór bhuí i mbríste na Banríona ina láthair. Agus an magadh deas a bhainfeadh siad as a chrann tabhail. Agus an masla a gheobhadh sé uathu. Ba mhór mo bhród astu, an lá sin.

'Bob inbhualite, b'fhéidir, a chomrádaí! Tchím na glúine gobacha maola cheana féin, agus an tóinbheart clupaideach ar féar. Labharfaidh mé le Maimeo faoi, b'fhéidir. Ba lú i bhfad dár gcuid madadh bocht á dtabhairt faoi náire, ar a dturas uaigneach go carcair na madadh, de cheal ceadúnanais, i ndiaidh ár mbob, b'fhéidir. Ceadúnas nach raibh iomrá riamh air ó shíothmhaor eile, sular cuireadh eisean orainn, cá bith cén scoil a bhfuair an plobaire buí a chuid léinn ghallda dlí inti. Coinnigh sin i do mhála domh, a chomrádaí.'

Luaigh an Rúballach ainm an tsíothmhaoir, ar ndóighe, rud nach ceadmhach domhsa san scríbhinn seo. Níor mhiste a lua, anseo, fosta, b'fhéidir, gur dhúirt Comheadaí 3 liom go raibh greim faighte le fada acu ar an tsíothmhaor chéanna, gur cuireadh i gcarcair na síothmhaor gallda é, agus go bhfuarthas le cigilt uaidh scéalta faoim féin agus faoin 'lucht

spóirt s'agam' - Cuallacht Bhricreann. Sin rud eile nach gcreidfinn, bíodh gur ola ar mo chroí an síothmhaor céanna a bheith ceangailte amhlaidh, agus a shúile beaga muice a bheith ag amharc uathu, as doimhne an chloiginn bhuí, ag amharc fríd an tsreang chruaidh, mar a rinne súile caoine an iomad cú maith i gcarcair na madadh, roimhe, de dheasca a chuid cleas cáidheach fealltach. Cuirfidh mé ceist ar an bhreitheamh, an t-am a thiocfas sé, faoi fhírinne scéal seo Choimheádaí 3.

'Tá muid san áit cheart, mar a dúirt mé, ar an mhaolchnoc seo, fána mhothar bheag crann a fágadh ina seasamh air, le siosmaid ón tseansaol, agus cuid cnámh na mná a bhfuil an scéal faoi the ina luí faoin chloch liath sin in aice le Topnas. Ní beag liom, a chara, do chroitheadh rubaill.

'Bean udaí na gcnámh a luaigh mé, nach sa teach ansin thíos ag bun an chnoic seo a fágadh í mar bhean phósta ag céile nach raibh ag fóirstean díthe in aois nó i ndéanamh, bodach míofar a raibh méid tornapa de ghaosán air agus baithis air mar thóin úrnite, de réir Mhaimeo? Is uaithi, a fuair mé an scéal, ó scéalaí mná nach bréagach, bean nár choigil í féin riamh agus cnámha uilig a scéil á gcur i gceann a chéile aici. Is bocht mise mar scéalaí lena taobh, ach bhéarfaidh mé m'iarraidh bheag, agus í féin ina seasamh in aice liom i mo aigneadh go suaimhneach.

'Níl sa teach sin anois ach ballóg bhocht a ghníos gnoithe dúna dúinn féin agus dár gcuid madadh. Ach ní hamhlaidh a bhí sé an oíche ar tugadh bean bhocht ár scéil faoina dhéin den chéad uair; ní hamhlaidh, ach teach daingean díonmhar go leor, fána bhearad bhreá tuí, teach de chuid bodaigh den bhunadh ghallda, a deir mo mhaimeo go raibh srón mhór tornapa air, ach nach raibh chomh holc lena athair nó le cuid mhór acu, ina chroí nó ina chuid dóigheanna.

'Tchí sinn faoinár mbun uainn, an lána fada, síos le fána, á shíneadh féin, ina ruball fhada as bun an mhaolchnoc seo, a fhad le ciumhais an bhealaigh mhóir, agus an dá bhalla de sceacha faoi bhláth gheal bhán, inniú, agus iad breac le corchrann mhaorga faoi lánduilliúr úrghlas, balla den bheirt ar gach taobh leis, mar lána, agus a mballaí beo daite ag teacht leis gan bhriseadh chuig fhód an bhealaigh mhóir. Aníos an lána sin a tugadh bean ár scéil ar cháirt asail, asal gan chros a dúirt mo mhaimeo, rud nach bhfaca mé féin riamh. San am seo den bhliain a rinneadh a tarraingt, ach i ndiaidh imeacht na gréine, rud a d'fhágadh dorchadas níos doimhne agus níos duibhe istigh i dtollán an lána.

'Agus níor chompordach an chuid deireanach sin de na dturas de bharr scanradh an asail gan chros sa lána an oíche udaí. Ba thuras lána gan tabhairt go dtí sin aige é, mar níor asal de bhunadh an cheantair seo a bhí ann, agus dalta an mhadaidh, bíonn a fios de na chuid féin ag an asal.'

Chuir caint seo an Rúballaigh faoin asal gan chros, asal eile i gcuimhne domh, an t-asal a chuir faoi ar feadh seala inár ndún, thíos ansin. Ba chara cluasfhada, deas modhúil é. Thug sinn tarrtháil air as siopa bróg dá raibh sa bhaile, i dtrátha Féile Samhna amháin. Ba chuimhne shéimh, mhilis í sin. Ba ghearr an phreab, áfach, ón chéad chuimhne asail go dtí an dara ceann. Ba é sin mar a cuireadh deireadh le ceathrú sheascair ár gcara asail sa teach a ba bhaile dó ar feadh seala ag bun an mhaolchnoc, de bharr drochoibre, drochobair an tsíothmhaoir chéanna ba mhórnámhaid don mhadadh gan ceadúnas. I ndiaidh a ghabhála ba é Beairic na Síothmhaor a ba bhaile dó, ar feadh seala níos giorra, mar ba ghearr gur dhíol na síothmhaoir ghallda chéanna ár gcara cluasfhada le Fear na mBearad, boc a bhaineann

airgead as obair a bhaineann glae as caiple agus asalacha. Leasainm atá ann mar ainm 'Fear na mBearád'. Dúirt an Rúballach liom go baisteadh Fear na mBearád ar Fhear na mBearad as na bearáid uilig a cheannaigh sé dó féin le hairgead an ghlae; ach níor aontaigh m'athair leis sin - scéal eile a bhí aigesean faoi bhiotáilte a ghníodh Fear na mBearád as neontóga - ach sin scéal eile - agus cuimne ghoirt nach mbaineann leis an dá chuimhne thuasluaite. Choinnigh mé an bheirt acu mar chuimhní i mo mhála don Rúballach agus bhlaís sé iad i ndiaidh a scéil. Bhí cuid mhaith de stair Bhean Chnoc na Croiche sula dtáinig sí chuig an tír seo, ar chor ar bith, ar eolas aige.

'Trí bliana fichead sular nocht an t-asal gan chros os comhair dhoras an tí thíos ansin, tháinig mo chailín cóir ar an tsaol mar leanbh i dtír eile. Ba leanbh galánta í.

'Ach má ba eadh féin, is cosúil nár cuireadh fáilte roimpi, nuair a saolaíodh í, mar fuarthas mar leanbh mála ar sráid í. Agus ba ar shráid cheann de na bailte móra de chuid na bPioctach a fuarthas ina mála í le linn oíche glaise i ndeireadh an fhómhair. Deir maimeo nach mbíonn leanaí fómhair sona.

'Tharla, an oíche ar fágadh an mála, fear Bíobla a bheith ar sodar fríd na sráideanna cúnga ceomhara údaí agus é sa tóir ar mhac dhrabhlásach baintrí, agus tharla go bhfaca an boc Bíobla udaí an mála faoi leac fuinneog agus lúbarnaíl bheag as ansin. D'aithin sé láithreach cad é a bhí aige ann, mar bhí a leithéid de mhála feicthe minic go leor roimhe seo aige ar na sráideanna ceomhara.

'Nuair a d'oscail sé a mhála agus é ar ais ina theach féin, ar a shráid leathan, d'aithin sé, láithreach, nach pioctach linbh a cuireadh sa mhála - ar a glór agus ar a cuma a d'aithin sé é. Mar sin féin, ba dhiúlach cineálta go leor é, agus shocair sé ar thógáil a linbh mhála - le cuidiú na baintrí, ar ndóighe. Sin an rud a rinneadh. Agus rinneadh é gíd gur bheag dúil a bhí ag an bhainteach i leanaí de bhunadh na gcnoc, agus gur bharúil sí riamh gur cheart gach duine, leanbh, is madadh dá mbunadh fanacht thuas sna cnoic, agus gan a bheith ag teacht i málaí nó i ngléas ar bith eile iompair a chur an tsaoil as a riocht sa bhaile mhór sin de chuid na bPioctach.

'Tógadh an leanbh faoi shloinneadh an fhir Bhíobla féin. Dúirt mo mhaimeo go gcuola sé é ach nach raibh dul aici a bhaint as a bhéal lena teanga féin. Petunia a tugadh mar chéad ainm an leanbh mála. Tá meas mór ag na pioctaigh ar na bláthanna, agus ar a gcuid dathanna, ar ndóighe, in ainneoin, gur fada creideamh bréige na Seaspúnach acu.

'D'fhás sí aníos ina cailín deas modhúil laghach cineálta agus dúil ag cuid mhór inti, mar Phetunia. Bhí ceann de na pianónna beaga séidte ag a leasathair Bíobla nach dtiocfadh leis féin oiread agus dhá nóta bhinne a bhaint as, ach ba ghearr go raibh cleas na cuaiche sna méara agus sna cosa ag Petunia.

'Le linn dúlaíocht an gheimhridh, a chéadfhuair Petunia greim ar an chleas sin, ach shíl a leasathair Bíobla ag éisteacht dó léithe, gur i mbolg an ghleanna a bhí sé ag spaisteoireacht le linn laetha geala buí na Bealtaine, ag teacht i gcluais de na chuid don dá nóta ghalánta udaí - an cúú binn dúbailte udaí.

'Bhí a shliocht air, amach leis fríd cúlsráideanna an bhaile, go bhfuair greim ar bhoc as an domhan thoir, a d'fhoghlaimeodh an tríú nóta agus an chuid eile acu do Phetunia, rud a dhéanfadh sé agus fáilte, ach cúpla bonn donn a bheith leis i dtóin a phóca aige, agus ubh

dheas lachan agus leadhb aráin tréacail - b'fhéidir - ar urlár a bhoilg leis, ag imeacht ar ais dó sna sráideanna cúnga ceomhara i ndiaidh fhágáil a cheachta cheoil le Petunia.

'Níorbh fhada go raibh níos mó nótaí ag Petunia, ná bhí ag a múinteoir as an domhan thoir, agus gach aon chleas aici lena gcur sa tóir ar a chéile agus a bhocléimnigh thar a chéile, agus a sciorradh fríd a chéile, agus a dhéanamh pictiúr nach dtiocfaí a dhéanamh le péint nó le márla. Mhol mo dhuine as an domhan thoir a cur a sheinm sa teampall mar chuidiú agus uirlis maisiúcháin do fhoghlaím an phobail cluas a bhíodh cruinn ag fear an Bhíobla istigh ansin, agus b'éigean dó éisteacht, ansin, le míniú fada gan chéill fán tsalú creidimh a dhéanfadh a leithéid.

'Mar sin féin, an fear bocht, mhol sé an dara hiarraidh é, agus an treas iarraidh, ar mhaithe le leas Phetunia a dhéanamh, dar leis. Ba leor sin uaidh mar mholtaí. Níor iarraidh ar a chuid seirbhísí nótaí a thuileadh, agus cuireadh in iúl do chú fhear an Bhíobla nach mbeadh fáilte fán doras roimh dhiúlach ar bith de chuid an domhain thoir feasta, rud a thaitin go mór leis an bhaintreach.

'Ba chuma Petunia a bheith in easnamh múinteora, áfach. Is amhlaidh a d'éirigh obair a chuid méar is cos ar an phianó séidte níos fearr, agus thoisigh cuid den dream a bhíodh ag éisteacht sa teampall le cuid focal amaideach mo dhuine Bíobla, thoisigh siad a dh'éisteacht, faoi choim, tráthnóntaí dea-aimsire, fána chuid cúlphuinneog a dh'fháil sásaimh cluas agus anama, as an cheol, go háirid i ndiaidh fhuadach an chon. Bhí cú deas fada íseal aige gur fuadaíodh é.

'Má ba mhaith Petunia i gceann na mbataí beaga dubha agus bána agus na dtroitheán séidte, a raibh cairpéad beag glas an ceann orthu, agus ba mhaith (chum sí caoineadh deas, faoi rún, caoineadh deas maorga faoi imeacht an chon má ba mhaith, mar a dúradh, ní raibh sí ina mhuinín. Bhí ábhar eile inti, a mbíonn dúil ag daoine agus ag madaí ann.

'Tharla a lán litreach agus focal ag an leasathair Bíobla, cuid mhór acu as seanteangacha agus teangacha nach gcluintear ach i measc duilleog na ndufairí, agus taobh thiar de mhaolchnoic ghainimh sa domhan thoir. Tharla iad seo uilig aige, agus cuid mhaith acu breactha ar leabharthaí aige. Agus cé nár ghéill sé féin nó an bhainteach riamh do shaor-roinnt focal is léinn le dream na mban, de réir creidimh, cheadaigh sé turas thall is abhus do Phetunia feadh na gcosán, is na mbealtaí rúnda, agus na n-aibhneacha inseolta, ar fhearainn fhairsing an léinn, agus b'annamh i ndiaidh pilleadh díthe as a leithéidí de thurais, gan éadail bheag éigin a bheith léi taiscithe i bpóca aici, nó i mála seascair a naprúin.

'B'annamh é sin, agus is amhlaidh a fágadh cloigeann oibrithe uirthi nach n-iompraíonn mórán de na cailíní, de réir rialach, agus é líonta thar líne bharr na gcluas le léann tiubh domhain; agus fágadh croí inti, mar a gcéanna, nach sásódh corrfhleasc bláthanna, gúna breac, nó hata leathan tuí fán ribín is deise snaidhm. Agus tharla níor fágadh í sa dóigh ach oiread nach bhféadfadh sí an léann a bhí ag teacht léi a aclú taobh amuigh dá ceann féin, de dheasca nach bhféirfeadh sé sin i láthair a leasathara Bíobla nó na baintrí, agus nach mbeadh sé ina dhíol cheart éisteachta nó tuigbheála ina gcuideachta. Pulcus a ba mhó a ba chúis leis nár fágadh amhlaidh í.

'Mí nó beirt i ndiaidh fhuadach agus shíorimeacht chú íseal fhear an Bhíobla, tháinig Pulcus chun fuinneoige a chúléisteacht le cuid ceoil Phetunia. Ba mhac léinn é a chuala faoi obair an phianó séidte ó chairde dá chuid san Teach Mhór Mac Léinn, a tógadh céad bliain

roimhe sin lena gcoinneáil ann agus lena gcoinneáil ón diabhlaíocht, agus cinneál d'fhonn ann go ndéanfaí fear Bíobla as corrdhuine acu, agus corrdhuine den dream a dhéanfaí amhlaidh, a chur anonn chuig tíortha na dufaire, áit a raibh dreamanna faoin duilliúr mhór, ar bheagán éadaigh agus céille, ar cheart creideamh breá na Seaspúnach a bhronnadh orthu, dar leis an dream a thóg Teach Mór na Mac Léin; den bheagán den bheagán a cuireadh anonn chuig na crainn dufaire udaí, deir Maimeo, gur itheadh mórán acu. Níor mhac léin acu siúd Pulcus san am. Ba mhac léinn é, áfach, ina raibh méid mheasartha díograise agus cíocras fiosrachta faoina lán rudaí, agus bhí ábhar leabhar istigh ann go barr na gcluas agus os a chionn. Ach dá mba mhaith a bharr níorbh amhlaidh a bhun, mar ba spágach amuigh an mac é i gcás cúrsaí seasaimh, damhsa agus siúil, sa dóigh nár mhéanar don chú lena chois nó nár slán don ladhar ar leac i ngaobhar a chuid bróg.

'An cat a tháinig i ndiaidh imeacht chú íseal fhear an Bhíobla, ba chat ocrach é, rud a thug ar chroí Phetunia, faoi choim na hoíche, thall is abhus, in aineoinn chomhairle na baintrí, braon bainne ar fhochupán a fhágáil fána choinne ar leac fuinneoige agus faoina bun. Ba ansin a theagmhaigh bróg Phulcuis leis, mar fhochupán, oíche a chéadéisteachta. Níor theagmháil é dár fágadh i nganfhiós do chluasa na n-éisteoirí istigh.

"Ho ho!", arsa leasathair Bhíobla Phetunia, de chogar naofa. "A Phetunia, a chroí, tabhair aer don cheann faoin Chailleach sna Neantóga, más é do thoil é", de ghnáthghlór.'

'An fear spáide a bhí ar fostódh ag an leasathair Bíobla, sna laetha a bhí ann, le freastal ar a chuid tornapaí, cuireadh amach go ciúin é go bhfeiceadh sé cé a ba chiontach sa choiscriú. D'aithin siad nár mhadadh chat nó bhroc a bhí ina chiontaí leis an neamhbhinneas faoi fhuinneog san oíche.

'Ba ghearr gur phill fear spáide an leasathara Bhíobla, agus greim cluaise ar Phulcus aige, agus fear na cluaise á tharraingt aige ina dhiaidh aniar, mar a dhéanfa le gabhar as greim adhairce. Níor cheolmhar a dtáinig de mhionfhuaimneanna as béal is gaosán an mhic léinn a ba ghabhar amhlaidh lena sheal.

'Cuireadh tús, lom láithreach, i lár an urláir chloiche, le ceangal na gcúig gcaol, ar ndóighe, agus gach aon scread bheag mhaslach as béal na baintrí i gcluais an ghéibheannaigh. Bhí barr bróige léi i ngreim choiléar Phulcuis ar choirnéal den leac ar a raibh sé sínte. Bhí an fear cráifeach a thóg leanbh mála léithe bródúil aisti.

'Ach ba cheangal nár dochtadh riamh é, de bharr a dtáinig de achainníocha as Petunia ar son an té a thuill dó féin é, mar cheangal. Cuireadh deireadh le tochras agus teannadh na dtéad agus tugadh a chuid bróg ar ais do Phulcus sula ndóighfeadh fear na spáide ar an tine iad, ar mholadh na baintrí. Ba mhór é buíochas an fhir nár stiúir riamh mar ba cheart iad, a earraí coisbhirt a fháil ar ais. Chuidigh Petunia go cúramach leis an cheangal sin. Le tréan cinneáltas, scuab fear na spáide a dhroim.

'Nuair a mhínigh Pulcus an mhian a mheall chuig an fhuinneog é, ba bheag nach bhfuair sé maithiúnas iomlán, gídh gur ghearr gur chuir an bhaintreach a cuideachta de dhíobháil ar a raibh ann de bhunadh an tí, de lóistéirí agus de chuairteoirí, agus d'imigh gan slán a fhágáil ag an mhórchuid acu, agus drochshúil a oibriú ar mhac amháin de na fir ann, agus súil nach raibh mórán níos fuaire ná drochshúil a dhíriú ar an bhean óg ina aice. Ba mar sin a chaill an bhaintreach a cuid féin den fhéasta bheag lena himeacht amhlaidh.

'Na cnónna coill agus na risíní dufaire a bhí le Pulcus ina phóca sular cuireadh tús lena cheangal, agus ar thit dornán beag acu uaidh lena linn, roinneadh ar an chuideachta a fágadh ann iad, le féile agus le flaithiúlacht, agus ba ghearr gur cuireadh tús leis an chomhrá, agus ina dhiaidh sin leis an cheol. Ba mhaith mar a thaitin glór ceoil Phulcuis leis an chuideachta. Nuair a cheol sé seanamhrán uasal faoi mhadadh bhreac nach dtáinig ar ais, bhain idir bhinneas na nótaí, agus dhán na bhfocal deoir as níos mó ná súil duine amháin de na chuid éisteoirí, súil fhear na spáide agus súil chaoinghlas Phetunia, mar shúile acu.

'Le linn imeacht do Phulcus i dtreo a neide cluimhrí i dTeach Mór na Mac Léinn, fá dheireadh, ba bhuanchairde feasta gach duine dá raibh ag fanacht agus ag imeacht - bhí nead ag an fhear spáide sa chúlchlós i gcuideachta na minsí, ar ndóighe. Agus ba cheolmhar mar a d'fhágadar slán codlata ag a chéile agus lena chéile. B'ard san aer fhionuar, fosta, na bosa bána, agus cá hiontas má b'airde agus má ba ghile bosa na beirte óige, nó dá mba iad ab fhaide a d'fhan ar dhoirneoga na sráide leithne, bosa geala na beirte udaí faoi bhun líon a gcuid méar uilig, nach raibh i bhfad ina nádúr as a bheith ina gcleiteacha coirre, an oíche udaí, ar cuireadh coiscriú faoi fhochupán an chait ocraigh le linn a túis.

'B'iomaí oíche i ndiaidh na chéad oíche udaí a tháinig Pulcus chuig an doras in áit na fuineoige, agus isteach dá dheoin ar urlár an fhir Bhíobla lenár tógadh Petunia i ndiaidh a chuid ama sa mhála, agus ní dheachaigh sé ach uair amháin fríd an fhuinneog. Ach sin scéal eile.

'Nuair a bhíodh sé leo, bhíodh ceol ann, bhíodh scéalta á léamh, as leabharthaí, dár ghoid sé as leabharlann mhór Theach Mór na Mac Léinn, agus bhíodh caint ann faoin dóigh úr a ba cheart a bheith ar an tsaol. An chaint seo faoi dhóigh úr saoil a thiocfadh a bheith ann, ba bheag ciall a bhí ag a leasathair Bhíobla díthe mar chaint, ach ba mhór mar a thaitin sé le Petunia. Ba mhór a dúil i gcuid mhaith de chaint Phulcuis, agus san dóigh a dtiocfadh an chaint sin uaidh, agus in oibriú a phearsa fir le linn a chuid cainte. Ba mhaith léi bualadh a chuid spág a mhothú agus iad ag druidim lena teach, charbh ionann agus a mbualadh sa treo eile, druidim uaithe, agus í sa teach ar imigh sé uaidh á fágáil ann ina dhiaidh. Rinne sí pioctúr de le haibhleog dhóite; agus chuir sí i bhfolach é. In aineoinn an chúraim a fuair sé lena thaisceadh, tháinig an bhaintreach air, de thaisme, thug mar bhéile don tine é; ach rinneadh an darna ceann, ceann a fuair folach níos fearr agus níos doimhne; agus ba cheann é ina raibh cuma ní ba deise ar Phulcus chóir, agus é faoi hata eile, ceann deas biorach.

'Bhí go maith agus ní raibh go holc, go dtáinig scéala mhac na baintrí, scéala a tháinig i mbuidéal as oileán san domhan theas. Óna béal féin a tháinig an scéal úr faoi imeachtaí a mic dhrabhlasaigh in aer chisteanach fhear an Bhíobla, oíche amháin i dtús an fhómhair. D'inis sí an scéal mar a fuarthas sa bhuidéal é ó thús deireadh, agus ó tharla fear an tí as láthair ar cuairt ag fear thinn, chuir sí giolla sa tóir air á iarraidh teacht ar sodar ó leaba an bhoic thinn, go bhfaigheadh sé scéala ba mhó tábhacht uaithi féin, agus as siocair nár phill an giolla, d'imigh sí agus drochaoibh uirthi; ach d'fhág sí dhá rud ina theach roimh an duine a d'fheall uirthi amhlaidh, agus gan teacht chuici in am a gátair, builbhín deas aráin tréacail agus litir, an bheirt sin agus teachtaireacht béil go mbeadh sí féin ar ais i mbéal maidne.

'An t-arán tréacail a d'fhág mo bhaintreach chóir, an oíche úd, ní raibh a dheireadh ite, nuair a d'imigh siad. D'imigh an mhuintir seo, leasathair Phetunia, agus toicí de dheartháir de chuid na baintrí, mar aon le seachtar seoltóir ghorma, a ceannaíodh don ócáid, ar bheagán

airgid. Turas gasta chuig an Domhan Theas a bheadh ann, dar leo, ach dúirt Pulcus nach raibh a leithéid de rud ann. Fágadh an bhaintreach i mbun an tí.

Oíche 2

Bean Chnoc na Croiche 2

Socruithe na Baintrí

'Bliain ina dhiaidh sin, bhí an dream a d'imigh gan philleadh agus cha dtáinig a dtuairisc ar bhealach ar bith as áit ar bith. Ní fhacthas aon duine acu feasta, taobh amuigh den Domhan Theas a chuid oileán agus dufairí doimhne.

'B'éigean don bhaintreach fáil réitithe le Petunia. Níor bhean shaibhir í. Dhíol sí an pianó séidte. Dhíol sí na leabharthaí. Dhíol sí na héadaí agus a raibh ann go fóill de na foilt bhréaga, nár imigh leis an fhear nár phill.

Dhíol sí cochán agus clog na minsí, agus an mhinseach féin ina dhiaidh sin. Shocair sí turas fada don chat.

'Oíche amháin, go gairid i ndiaidh imeacht na minsí agus a cuid bainne, bhí mo bhaintreach chóir ag cleiteáil de chois na tineadh, agus imní go leor uirthi. Bhí corrspléachadh á chaitheamh anonn ar Phetunia aici; d'imigh cead na baintrí fanacht san teach inar thóg sí a mac drabhlásach, go luath i ndiaidh an lae nach dtáinig airgead fhear an Bhíobla a dhíol as.

'Níorbh fhurast fáil réitithe léi mar Phetunia: ní raibh fuáil ná cleiteáil aici, agus b'olc an lámh seaspáin a bhí aici. Bhí sí an-dóighiúil, ach lag, agus i bhfad ró-éadrom. Caint gan siosmaid as leabharthaí ba mhó a tháinig aisti, agus d'fhéad sí lúb amaideach a chur i gcaint daoine eile. Ba deacair fáil réitithe léi.

'Ba le linn an mhachnaimh seo a tháinig an cnag ar an doras. Cuairteoir a bhí ann nárbh é Pulcus - b'fhada ó cuireadh an ruaig airsean. Ag teacht ar ais do Phetunia ón halla bheag, bhí diúlach mór míofar sna sála s'aici. Chlúdaigh a scáil na leacacha ar an urlár a líon Pulcus le linn oíche a cheangailte; líon agus leacacha nárbh iad.

Bhí clár éadain air ar dhéanamh spince gránna, agus istigh i bhfeoil na spince, bhí na súile beaga cearnógacha ar dhath na bpréachán liath sin a thug na Seaspúnaigh anall chugainn ina gcuid long as an Domhan Thoir le go mbainfí maisiú dár gcuid spéartha is crann. Chan amháin sin, ach shílfeá gur trí súile a bhí ag amharc as an spinc ort, ach amháin nach mbeadh an líon sin uilig i gcuntas ar bith dá ndéanfaí. Cluasa beaga ramhra slogtha giota ina bheanna cinn, chonacthas iad sin agus a neadracha feolmhara, iar mbaint an hata bucáide de na chloigeann, mar chomhartha cuirtéise. Hiarradh ar Phetunia imeacht suas an staighre, agus tugadh jab beag díthe le déanamh thuas.

'Na buataisí leathair go mása na tóna ar an chuairteoir, baineadh gíoscán astu, ag leagan na mairteola os a gcionn ar chathaoir dó, ar iarratas na baintrí. Ar iarratas na baintrí arís, nuair a bhí an tae faighte aici, do na cuairteoir, thoisigh sé a mhíniú a chuairte agus a cháis, i bhfocail mhóra ramhra, a líon cuid mhaith den aer sa chisteanach nach raibh líonta ag a chorp cheana féin aige. Aige seo thíos leagan gairid de na raibh le rá aige.

'Fear cráifeach cumasach nach raibh gann in ór nó in airgead a bhí ann. Agus bhí sé de ádh air greim a fháil ar thalamh sa tír seo de bharr cleasa, talamh maith, agus chan talamh aitní nó buachalán buí. Ba thalamh é ar ghlacfadh an té ar leis é a bheith lonaithe agus ina chónaí

air. Ba mhaith sin. Ba mhór an fonn air imeacht agus cur faoi ar an talamh. Ach ba leasc leis tabhairt faoin turas agus faoin tsaol úr agus é gan bhean ó fuadaíodh a chéad chéile air fá na duganna - dá mb'fhíor dó féin. Nár dheas a d'fhóirfeadh an bhaintreach í féin dó mar chéile úr agus mar chompánach shibhialta shiosmaideach i dtír fhiáin, ach í a bheith sásta an gar a dhéanamh dó.

'Pléadh an gar. Ach ní bhfuair sé glacadh nó diúltú na baintrí, an oíche sin, agus ní lú mar a fuair sé a lámh nó a pógadh uaithi, mar a ba mhian leis. Le linn na pléite a rinneadh, fágadh mórchuid na cainte le déanamh ag an chuairteoir, agus d'fhoghlaim an bhaintrí cuid mhaith dá raibh suim aici ann lena linn. Ach bhí plé de na cuid féin ar siúl in áit taobh istigh i mblaosc chiúin na baintrí.

'Ní rachadh sise ina bean úr ag an diúlach mhíofar chráifeach seo, i ndiaidh a raibh aige de rachmas, nárbh mhiste léithe a bheith aici féin ina dhaidh; agus charbh fhios nach bpillfeadh a mac dílis drabhlásach, agus gan í a bheith sa tír roimhe, ar chor ar bith, ach ar shiúl i dtír dhream an fhiántais. Ach ní fhóirfeadh an diúltú lom, ní fhóirfeadh sé sin ar chor ar bith. B'fhéidir gur as na flaithis a cuireadh an mac míofar cráifeach seo chuici, mar sin féin.

Le linn na n-imeachtaí seo a bheith ar siúl i seomra an tí agus i seomra rúnda i gceann na baintrí, bhí Petunia thuas staighre ag cóiriú leaba na baintrí sa tseomra a luíodh a leasathair ann. Chuala sé cuid dá dtáinig as béal an diúlaigh chráifigh, ach má fuair sí cuid mhaith den mhaíomh ní bhfuair sí eolas ar bith ar a iarratas ná ar a fhreagairt.

'Fuair an diúlach cráifeach an méid seo mar eolas ón bhaintreach. Ba ghá a machnamh ar an chás. Bheadh teachtaireacht scríofa chuige faoin mhachnamh agus a thoradh gan teip, an lá dár gcionn.'

'Ba teachtaireacht láimhe a fuair an diúlach cráifeach, agus ba í Petunia an teachtaire. Ag léamh na litreach don diúlach chráifeach, mhaígh a ghean gáire air.

'Nár sheiftiúil an bhean í mar bhaintreach. Ba gháire a gháire nár thaitin leis an teachtaire. Na fiacla uilig a tháinig ann mar chuid den fheic, chuirfeadh siad cór de chuid liúis mhóir i gcuimhne dhuit. Thoisigh an teanga ramhar s'aige a bhualadh ar fhiacail thall is abhus, agus shonraigh Petunia a shúile beaga muice uilig a dhul i gceann oibre uirthi ar a ndícheall.

'Nuair a bhain sí an baile amach ina dhiaidh sin, bhí a trunca farraige á phacáil ag an bhaintreach. Ba ansin a thuig sí an fógra san fhuinneog a luaigh SEOMRA AR CÍOS.

'Lean madadh scadán an bád an bealach ar fad chuig an tír seo, agus bhíodh cineál de chomhrá idir an bheirt thall is abhus le linn an turais trasna na dtionnta. Ina haonar a rinne sí an chéad turas farraige seo s'aici. Cuireadh in iúl di an diúlach cráifeach a bheith chuici i gceann míosa agus nach mór caoi a bheith curtha ar an teach aici dó idir an dá linn. Cuireadh in iúl di fosta go raibh sí le pósadh ach ceileadh uirthi mioneolas ar bith dár bhain lena céile an t-am a mbeadh sé aici.

'Cuireadh ina luí uirthi gur gá go mbeadh sí ina bean úsáideach thíosach gharach feasta in áit a bheith ina giodróg gan siosmaid; agus cuireadh i dtuigbheáil di an teach scoile in aice theach an diúlaigh chráifigh, is ann a d'fhéadfadh sí a bheith ina cuidiú mhór don mháistir óg. Tugadh pictiúr den oide seo di sa dóigh go n-aithneodh sí é ar an ché, diúlach dóighiúil

a raibh cloigeann cúng ard air, agus péire de na spéaclóirí léannta greamaithe de dhroim a ghaosáin aige.

'Ní raibh moill uirthi a beart aithneachtála a chur i gcrích, agus soc an bháid á tharraingt go tréan i dtreo thalamh na tíre seo. Ba deise léi an boc ina steillbheatha roimpi ar chlocha breaca na céadh ná an boc bréagach sa phictiúr: is beag locht a bhí aici ar a gcuma, é féin agus a mhadadh caorach, taobh le taobh, faoi chúpla coiscéim ón asal mhodhúil agus a chairt.

'Thaispeáin sé cárta beag di agus litir a cuireadh chuige i dteach na scoile, litir a scríobh an diúlach cráifeach. Fuarthas gormán mór láidir a d'ardaigh an trunca farraige ar an chairt, tugadh bonn airgid don té ar leis é, agus ba ghearr go raibh an triúr socraithe ar chlár chairt an asail agus iad ag tabhairt aghaidhe ar thaobh tíre nach bhfuil céad míle ar shiúl ón mhaolchnoc seo.

'Tharraing an máistir chuige na húlra a bhí i bhfolach aige, agus cuireadh ceann ar a bois di. Thoisigh an cognadh agus an comhrá acu. Ar na húlra a bhíodhas ag caint ar tús, ach ba ghearr gur tarraingíodh an chaint i dtreo chúrsaí leabhar agus léinn. Ba san am sin a cuireadh Pulcus i gcuimhne di, agus mhánaigh sí cloigeann an mhadaidh chaorach; dá n-íosfadh sé úll d'iarrfadh sí ceann ar an mháistir fána choinne.

'De réir mar a bhí siad ag imeacht agus ag gluaiseacht rompu an lá deas buí fómhair udaí, an dream a bhí ar foluain agus ar eiteog os a gcionn san aer, a bhíodh seal ina bhfaoileoga, ina bhforachain, agus ina gcánóga bailéaracha, bhíodh siad seal eile ina bpréacháin, ina lachain locha, ina ngéanna fiáine, ina n-ealaí saighde, nó imithe as a bheith ina mbaicle éan isteach in aon chorp uaigneach amháin éin, i gcruth aonaráin de chorr éisc, de fhiach dhubh leathan, nó de iolar na súile creiche. Ba amhlaidh chomh maith na neacha talaimh ina dtimpeall, iad siúd a bhíodh ina méilte gainimh, ina mbeanna cladaigh, ina gcruacha clochacha, bhíodh siad seal eile ina maolchnoic is ina dtulacha, ina mínte, ina machairí, agus ina ndromanna faoi chrainn.

'Ceantar dromanna agus foithreacha a ba cheann scríbe daofa, agus ba faoi scréachóg reilige, agus faoi scaoth sciathán leathair a bhain siad teach an diúlraigh chráifigh amach faoi dheireadh, tráthnóna beag an lae udaí, agus a shonraigh siad ina n-araicis an giolla folt-rua a tháinig a bhaint an úim den asal. Ballóg ársa seanchaisleáin léith, crann iúir chor a bheith chomh hard léi ina haice, an muileann arbhair agus a linn, corr éisc ar tí imeacht roimh an dorchadas, ba iad seo na hearraí súile a bhí ina gcodanna den chéad fheic a fuair Petunia de dhéanamh a háite úire cónaithe. Labhair an t-ulchabhán léi, ach níor thuig sí a chanúint. Thuig an madadh caorach, mar níl caint feide ann nach dtuigeann cluas a chlainne.

'A fhad is a bhí an diúlach cráifeach gan teacht, an diúlach udaí ar leis de réir dlí na fóide a raibh Petunia ina seasamh orthu i gcuideachta an mhadaidh chaorach agus an ulchabháin, agus iad uilig faoi scáil bhallóg an chaisleáin agus an iúir, an oíche sin, a fhad is a bhí sé amhlaidh mar dhiúlach, agus ba fhad ama é a mhair dornán maith de oícheanta, tharla é a bheith ar a dhícheall i dTeach Mór na Mac Léinn thall ag iarraidh go ndéanfaí fear Bíobla de féin. Dícheall in aiscidh a bhí ann.

'Is cosúil go raibh miontruailiú éigin fríd a chuid cráifeachta nár léir dó féin, nó don bhainteach. Lucht na róbaí fada dubha agus na mbearád mbiorach thall sa teach léinn udaí,

áfach, ní raibh siad gan cluas a thabhairt do chuid de na scéal, mar ba mhaith thuig siad an gá le fear Bíobla, le cur in áit an fhir a fuadaíodh roimh an chleas a d'fhág an talamh ag an diúlach cráifeach. Dá bharr sin, shocair siad comrádaí taistil a chur anall leis an diúlach chóir, agus cén comrádaí a roghnófaí ach ógánach léinn a bhí go díreach i ndiaidh tiontú ina fhear Bíobla, ógánach nach bhfuil muid gan aithne air de bharr na bainte a bhí aige le fochupán cait faoi leac fuinneoige; is eadh go díreach, tharla gur b é Pulcus a cuireadh anall leis.

'Ní go rómhaith a réitigh an dá chomrádaí taistil lena chéile le linn a dturais farraige, cé gur in aon seomra loinge amháin a bhí siad neadaithe, agus gur ar seilfleapacha, ceann os cionn an chinn eile, a ghníodh siad a gcuid codlata oíche. Níor thaitin sé le Pulcus go dtáinig sé ar a bhráthair taistil, maidin amháin, agus é ag iarraidh a fháil amach cad é uilig a bhí ina chiste bheag farraige, agus oíche amháin, a leithéid eile de fhiosrú a bheith ar siúl aige fríd phócaí an bhríste a bhíodh air i rith an lae. Agus rud eile de, an pósadh a shocair fir na róbaí fada dubha agus an diúlach cráifeach do Phetunia, níor thaitin sé sin leis ach oiread.

'An mhaidin deireanach den turas, agus an long feistithe den chéidh san tír seo, agus ceol luascach na seoltóirí ag teacht agus imeacht ar na pollfhuinneoga le linn tharraingt na rópaí, thuirling Pulcus as fearann na mbrionglóidí, agus ag amharc dó thar a sheilf codlata, tchí sé ár gcara cráifeach, agus bróg ar gach bois aige, agus é ag stánadh isteach ina seomraí beaga troighe, na seomraí ina gcaitheamh troithe Phulcais féin cuid mhaith de na lá. Ba leor sin.

'An t-asal agus an chairt a chonaic muid i gceann a gcuid oibre cheana, b'éigean daofa dul i gceann a dturais, an lá sin, i dtreo na ballóige léithe, i dtreo an iúir ollmhóir, agus i dtreo na linne udaí, agus gan á iompar acu ach fear amháin, san áit nach raibh teacht ar Phulcus chóir fá bhall ar bith den chéidh lena thabhairt leo.

'Trí mhí i ndiaidh imeacht as radharc do Phulcus ar an chéidh, seoladh litir sa treo eile, ón chéidh chéanna, agus ba é seoladh na baintrí a bhí breactha i bhfocail mhór lúbacha ar a clúdach. Bhain an litir udaí a ceann scríbe amach.

'Tráthnóna dorchá doineanta a bhí ann, nuair a cuireadh gloiní na baintrí ar droim a gaosáin, agus an litir ar a bois chlé. D'amharc sí anonn ar a cat úr riabhach ar chladach na tineadh sula dtug sí faoin léitheoireacht, agus tháinig mionsmaoineamh ina ceann faoin mhaide bhríste. Iar a litir a bheith léite aici agus í pillte ar ais ina clúdach agus i mbrollach na baintrí, labhair bean a léite go stuama lena cat, cat nach raibh ar dhóigh ar bith cosúil leis an chat ocrach ar chuidigh Petunia leis, ach é ina chat den phór a d'fhóirfeadh mar chuideachta do rí nó do bhanríon, de réir pisreog amaideach na Seaspúnach.

'Beidh orm dul anonn, a thaiscidh.'

'Litir lán gearán a bhí inti: gearáin faoi mhuintir fhiáin na háite, gearáin faoi Phulcus agus faoin duine a fuarthas ina ionad, gearáin faoin mháistir scoile, gearáin faoi phlandaí agus ainmhithe na háite, gearáin faoin lucht freastail agus a gcuid pisreog, agus thar rud ar bith eile gearáin, agus cuid mhaith acu, faoi Phetunia. Na gnáthrudaí a dhéanfadh bean tí, ní dhéanfadh sise iad, nó ba olc a dhéanfadh sí iad. Níor thuig sí cúrsaí cearc, bó, nó aráin tréacail. B'fhearr léi leabhar a oscailt ná craiceann a bhainte de phreáta. D'éalódh sí a sheinm ar phiana séidte mháistir na scoile. Níor thuig sí an dóigh le luí mar ba cheart leis san oíche. Bhí ábhar aisteach fríd a cráifeachta aici. Bhí eagla neamhghlan aici roimh

luchóga móra. Agus ba mhór an méid cainte a ghníodh sí leis an mhadadh caorach. Ba bheag sin de.

'Ba mhór idir seo agus an litir a raibh an bhaintreach ag dréim léi, litir dheas ón mhac nach bhfaca sí le blianta, nó cluinistín oiread is focal uaidh nó an scéala is lú fá dtaobh de. Ba mhór sin. Mhóthaigh sí teas na feirge taobh thiar den bhrollach inar cuireadh an litir ghearáin, ach mar sin féin, níor bhaol don chat riabhach a luí ar chladach na tineadh, agus an chearc dhubh a mharaigh sé, ba mhaite dó anois é. Dá dtiocfadh leis an bhaintreach míshásamh na litreach a agairt ar chréatúr ar bith, ba ar Phetunia nó ar an Phulcus udaí a d'agródh sí é. Bhailigh sí an t-éadach a bheadh uaithi don turas agus don chuairt bheag; níor bhaol ach seal fíorghairid a bheith á chaitheamh aicisean san tír fhiáin sin - gan fhios nach dtiocfadh a mac drabhlásach i dtír agus í as láthair uaidh, agus óna theach úr sa tsráid leathan nár fhoghlaím sé faoina leithéid a bheith aige go fóill.

'Agus is amhlaidh a bhí. Baineadh seachtain aisti múineadh a chur ar na searbhóntaí agus eolas a gcreidimh a chur ar a súile, comhairle a leasa a chur ar an mháistir agus fáil réitithe lena phiana séidte, glanadh ceart a fháil déanta ar

an teach agus an gharradh, agus a chur ina luí ar an diúlach chráifeach nach fada uaidh an saol a ba mhaith leis, an saol ba dhual dó. Maidir lena dea-thionchar ar Phetunia, níor léir go hiomlán é sin. Baineadh gealltanais aisti, agus tugadh cúpla ceacht breá bácála di, ach níor fágadh go n-imeodh sí faoi chónaí sa dorchadas lena fear agus meangadh sásta gáire ar béal léithe feasta. Níor fágadh ach a mhalairt; ba le deora ciúine fá shuíl, a shiúileadh Petunia i dtreo leaba a céile chráifigh, gach oíche, an oíche ar imigh an bhaintreach uathu san áireamh. Faoi bhreacadh an lae an mhaidin dár gcionn, lig sí a rún leis an mhadadh chaorach.

'An dream a thum an diúlach cráifeach sa linn dhá bhliain i ndiaidh chuairt na baintrí, ní raibh sé ar intinn acu é a bháthadh. Níor rún leo ach a fhuarú giota. Fágadh fuar go leor é ina ndiaidh.

'Cheangal lucht inste scéil obair áirid de chuid an diúlaigh chráifigh, roimh a fhuarú, den tumadh a fuair sé: barraíocht cainte le cuid de na cailíní fán áit, caint mhaslach faoin fhear altóra, agus cleasa a cheilfeadh cothú air, gléas déanta biotáilte a bhriseadh de aon turas, fear a cheangal den chrann iúir, spíodóir a dhéanamh de ghasúr shoineanta shimplí, liúis a chur sa linn mar spóirt is mar chothú dó féin, agus bás madaidh mhodhúil a thabhairt le hurchar as bogha ghalldam, madadh caorach. Bíodh sin uilig mar atá, chan fuarú beag amháin a fuair diúlach cráifeach Phetunia ach múchadh scamhán lena chois, rud a chuir deireadh le hobair ar bith a bheadh ar intinn aige a dhéanamh nach sásódh muintir na háite. D'éirigh leo fosta an bhaint a bhí ag an linn mhuilinn le neamhláithreachtaí an diúlaigh chráifigh ón tsaol ina timpeall, d'éirigh leo í sin a cheilt, agus eolas uirthi a choinneáil eatarthu féin amháin, sa dóigh nár bhaol do dhuine ar bith acu breitheamh gallda an rópa. I measc an dreama ghallda, cha raibh de chreideamh ag aon duine i leith imeacht as radharc an diúlaigh chráifigh, ach gur ar shiúl sa tóir ar Phulcus a bhí sé mar tuairiscadh go bhfacas faoi fhuinneog Phetunia oíche é, agus gléas ceoil á bhualadh aige, oíche de na hoícheanta dá raibh an diúlach ar shiúl sa bhaile mhór a dhéanamh spóirt de na chuid féin dó féin. Bíodh sin uilig mar a bhí, sa deireadh baineadh deireadh dúile de theacht ar ais an diúlaigh chráifigh, agus ar ais ní tháinig sé.

'Agus in ainneoin cuid de na obair oíche le linn an dá bhliain ó imeacht na baintrí, níor fágadh earra ar bith sleachta ar an talamh i ndiaidh an diúlaiigh chráifigh, rud a d'fhág gá le cleas eile úinéireachta ó tharla nach dtiocfadh go dtiocfadh baintreach a bhí ina leanbh mála i dtús a saoil i seilbh thalamh a fir chráifigh nár mhair. Himríodh an dara cleas. I ndiaidh a imeartha, ba ghá ansin seift a shocródh Petunia ar thalamh eile, giota maith ar shiúl, dá mb'fhéidir é. B'fhéidir.

'Is amhlaidh a tharla gnoithe máslach nua a bheith le hasal an scéil seo, agus turas le déanamh aige a fhad leis an teach sin a bhfuil an triúr againne ag amharc air inniu, ag bun an chnoic chlúitigh seo. Ba sa teach sin a chónaigh Petunia agus an céile úr a fuarthas di. Ag imeacht díthe as an teach mhór de chois linne, cha raibh cara ar bith ar a chois le slán a fhágáil léithe: bhí an máistir i bhfolach, agus an madadh caorach ar iarraidh, ar ndóighe.

Oíche 3

Scéal Bhean Chnoc na Croiche 3

Flagmus an tSaighdiúra

'Anois an bodach ar leis an teach sin thíos is dún dúinn féin sa lá atá inniu ann, agus é ina leathbhallóig, níor bhodach gan cineáltas é, más fíor do mo mhaimeo, agus is annamh bréagach í. Ba le saighdiúireacht a fuair a athair siúd an teach, saighdiúireacht a theastaigh ón tSeaspúnach le go gcuirí múineadh ar na clanna s'againne.

'Is annamh saighdiúireacht ann gan mhórdhortadh fola, sin agus gach feall is fíoch ar obair ó sholas go solas agus as dorchadas go dorchadas ó ghealach go gealach. B'amhlaidh an t-am úd, chomh maith. Is maith is eol dúinn cnámha go leor eile diomaite de na cinn a d'iompair Petunia, cnámha nár cuireadh mar ba cheart choíche, is maith is eol dúinn léar mór acu sin a bheith fríd chréafóg an mhaolchnoic seo agus a bhfuil de chnoic is de loig ina thimpeall.

'Ní hionadh mar sin, mallacht a bheith ar an talamh seo, agus ar an dream a dtáinig ina sheilbh de bharr a gcuid saighdiúireachta. Ní hionadh é, agus is mar sin atá an scéal de réir mo mhaimeo. Ba fhear cráifeach altóra a rinne an mhallacht agus é ag amharc suas sna géaga sin ar fhear eile altóra ba chara dílis dó, i ndiaidh síneadh a bháis a bheith bainte as an chara sin le cnáib den déanamh ghallda agus a chuid putóg a bheith fágtha ar sileadh leis. Is mar sin atá an scéal ag mo mhaimeo, ar scor ar bith, agus níl mise in amhras fána focal.

'Má bhí an t-ádh ar an fhear a fuair a theach agus chuid talaimh le saighdiúireacht amhlaidh, ba bheag uilig áidh a bhí air fá dheireadh. Bunaosta go maith a bhí sé fá dheireadh fheachtas na Seaspúnach sna laetha sin, agus é go fóill gan sliocht nó bean a chuideodh leis a sholáthar dó féin. Thóg sé cleite a scríobh litreach a rachadh a fhad leis an fhód ar ar tógadh é, a dh'iarraidh céile déanta sleachta a fháil dó féin. Chuir sé sonraí inti faoina raibh aige de thalamh agus de airgead creiche, agus ar an drochuair dó féin, b'fhéidir, pictiúr de féin agus é ina sheasamh in aice leis an chrann seo. Dúirt mo mhaimeo liom go bhfaca sí é ina pictiúr: múnphota de cheannbheart air, agus bríste beag iarainn fá bhun na coime, osáin an bhríste éadaigh anuas chomh fada leis na colpaí air, agus na giosáin stríocacha fána mbun sin agus iad ag imeacht as amharc san fhéar, mar a d'imigh a dream a maraíodh.

'An créatúr a chuir siad chuige mar chéile, ba chréatúr a fuair scanradh í, í éidreorach, lag, geitiúil, gan ach sé clocha de mheáchan inti, agus gruaig mar chanach an tsléibhe uirthi. Níor cheolmhar léi amhráin na mac tíre san oíche; shíl sí go raibh an ceantar lán taibhsí is sióg; agus ní chreidfeadh sí nach raibh nathracha agus eascanna nimhe ina snaidhmeanna san fhéar fhada seo.

'Mar sin féin, taobh istigh de imeacht bliana, bhí sí ag iompar, agus d'iompair sí a leanbh go trí ráithe. Ach b'shin a raibh ann de laetha sa tír seo aici, áfach, mar iompraíodh í féin i dtreo na reilige, go ríghairid i ndiaidh do na céadghin teacht ar an tsaol sa teach sin thíos. An mac udaí a saolaíodh don bhean éidreorach agus don tseansaighdiúir amhlaidh, ba é sin

an bodach a fuair Petunia, tamall maith de bhlianta sular fhág an t-asal thíos aga an doras sin í.

'Flagmus an t-ainm a tugadh ar mhac an tsaighdiúra, ar iarratas a mhná, i ndiaidh a hathara féin. Gruaig a mháthara a bhí ar Fhlagmus, ach ní raibh sí i bhfad air: agus é sna déaga de bhlianta, d'imigh an mhórchuid de na chanach de agus fágadh blagaid cineál biorach air mar bharr. Ní fios cá bhfuair sé a ghaosán tornapa.

'Bhuail a athair go cúramach é go laethúil críonna le saighdiúireacht a chur ann, ag fás aníos dó, ach bhí barraíocht de nádúr na máthara i bhFlagus; d'fhan croí bog ann, cuid den gheitiúlacht, agus fonn lag a bheith garach agus cineálta. Níor fhág fear déirce a chuideachta folamh riamh. D'oibir sé féin agus a athair go crua ar an ghabháltas, agus ní raibh lá ocrais riamh orthu ann. B'annamh iad ar an bhaile mhór, mar chreid an t-athair asarlaíocht a bheith ar obair ansin.

'Nuair a bhí an t-athair ag dul anonn in aois, thug sé iarraidh bean a fháil de na mhac, gan dul isteach ar an bhaile mhór, ach ní fhaca Flagmus ach dornán beag ban riamh, agus bhí seort eagla air rompu, go háirithe roimh an mhuintir a ba láidre acu. In ainneoin na heagla, áfach, bhí beart maith ag an tseansaighdiúir a chuirfeadh bean ar fáil do Fhlagmus go ciúin, agus cuidiú aige de na bheart ón fhear Bíobla a chónaigh sa phlándáil sin thall san am.

'Crann de chuid na plandála sin a chuir deireadh leis an bheart sin, nuair a chuir sé deireadh le hathair Fhlagmuis le linn a bheith ag titim air. Dá mairfeadh sé déarfadh sé obair asarlaíochta a bhí taobh thiar de thitim an chrainn. Níor mhair, ar ndóighe. Mhair cuid den bheart cleamhnais i gceann an fhir Bíobla, áfach, agus fiche bliain i ndiaidh thitim an chrainn, d'éirigh leis beart an-chosúil leis an chéad bheart a chur i gcrích.

'Ba bheag sin de, mar chomh luath agus a leag Flagmus súil ar Phetunia, d'fhás ceann úr ann, súil a bhí ceangailte de chroí chomh húr céanna léithe; súil agus croí faoi gheasa a bhí i bhFlagmus ón chéad leagan súile amach. Níor léigh sé leabhar riamh, mar bhí fuath ag a athair daofa. Ní thugadh sé cuairt ach go fíor-annamh ar an bhaile mhór, agus is ansin a tchíodh sé na mná láidre. Ar chúis nár thuig sé, bhí sé mar a thitfeadh neach álainn as domhan sna spéartha, agus tuirlingt ar a urlár féin, urlár beannaithe feasta.

'Ní raibh i láthair ach ceathrar an oíche úd, ar an urlár: an Fear Bíobla na Plandála, Flagmus, Petunia, agus fear an asail. Ba ghearr go raibh an pósadh déanta ag an fhear Bíobla. Bhí braon biotáilte ag fear an asail, agus braon seirise leis an fhear Bíobla. Cheol fear an asail cúpla seanamhrán nár thuig lucht na bainise diomaite de féin. Ní raibh an lánúin nua-phosta cleachta leis an deoch láidir. Ag imeacht don bheirt eile, bhí Flagmus agus a bhean nua-phósta ina gcnap codlata ar urlár an tí sin thíos, agus ba chodladh go headradh a rinne siad, eadradh an lae dar gceann.

'Fá headradh an lae dár gcionn, tháinig an fear Bíobla ar ais chuig an teach, agus coileán beag i mbosca leis. Mar bhronntanas do Phetunia a bhí sé leis, agus ba mhaith an ábhar madaidh é. Gearrchú gallda a bhí ann, den déanamh chéanna sin atá ag an tSíothmhaor mhallaithe udaí, madadh den phór is rogha le Banríon na Seaspúnach, dream a ngéilleann bunús na síothmhaor daofa, rud a thug ar ár n-uascán chaidheach de shíothmhaor gan mhaith aithris amaideach a dhéanamh ar an chlann is rialaitheoirí ar na Seaspúnach de réir fola is pisreog. Ar ndóighe, chan fhaighim locht ar an mhadadh a cuireadh ina sheilbh amhlaidh, agus a tháinig ar an tsaol san phór ina bhfuil sí, mar a thig mórchuid de na madaí.

'Madaí uilig an tsaoil, bíodh siad beag, mór nó ríoga de réir pisreog, bhí eagla a craicinn ar mháthair Fhlagmus rompu, san am a raibh sí ann le go gcastaí uirthi mac conda acu. Sa mhullach air sin, b'olc an meas a bhí ag athair Fhlagmus ar chlann na gcon, ar an ábhar é a bheith ag déanamh gur beathach go hiomlán gan féinsmacht collaí a bhí sa mhadadh, agus gur fágadh croí an mhadaigh sa dóigh go raibh barraíocht carthanachta ann. Ba mhór ag an bhoc chéanna an mheasarthacht agus an féinsmacht collaí taobh amuigh de pháirc an áir agus an chatha. Earra go hiomlán úr i dteach Fhlagmus, mar sin de, a bhí sa choileán ina bhosca mar sin ar dhóigh cosúil leis an dóigh a raibh Petunia agus í ina mhála i dteach a leasathara Bíobla, trí bliana fichead agus lá sular leag an fear Bíobla eile seo a bhronntanas bosca ar urlár an tí thíos ansin.

'Nuair a tógadh an clár den bosca, agus nuair a chonaic Petunia a lucht, líon a croí le grá dá bronntanas bheo. Ba léir do Fhlagmus, a líonadh a rinneadh, agus chuir sé fáilte as cuimse roimh an áititheoir úr, lom láithreach. Bhí teagasc an phosta de dhíth ar Fhlagmus, agus thug an fear Bíobla leis é, chuig an teach mór s'aige thall sa phlandáil, áit a mbeadh fód a fhoghlama. B'olc an scoláire é, de réir Mhaimeo, ach sin scéal eile. Fágadh Petunia agus an coileán gearrmhadaidh ina n-aonar, sa teach sin thíos.

'Sin mar a cuireadh tús lena darna saol sa tír seo, darna saol posta Phetunia. Bhí go maith agus ní raibh go holc. Fuair an fear Bíobla cailín aimsire don lánúin, a dhéanadh an glanadh ar fad agus cuid mhaith den chócaireacht. Cailín tuaithe as ceantar na dtulach a roghnaigh sé, cailín den bhunadh s'againn féin, ar chúis éigin. I dteach nach raibh bean ann ar feadh tríocha bliain, ba mhór an chuidiú, a leithéid de obair a bheith ar fáil ó chailín a thuig an gnoithe atá ann le scuab agus scifleog. Thuig sí i bhfad níos mó ná sin, ach sin scéal eile.

'Bhí go maith agus ní raibh go holc mar a dúradh. Bhí a háit bheag codlata ag an chailín aimsire ina aice leis an chapaill le linn an tsamhraidh, agus chodlaíodh sí, toigh an fhir Bhíobla le linn an gheimhidh, rud nár thaitin leis an bhean s'aigesean, ach sin scéal eile ar fad. tí an fhir Bíobla le linn an gheimhridh. D'éirigh Petunia agus an cailín aimsire mór i gceart le chéile, gídh nach labhraíodh siad an teanga chéanna ar tús.

'Níor oscail an cailín aimsire leabhar riamh, ach bhí a hintleacht domhain féin aici mar aon le seanchas na dtulach. Mar a dúradh cheana ba mhaith an bhean Petunia in oibreacha teangtha; ba ghairid go raibh cineál de thuigbheáil mhaith aici ar theanga an chailín, agus i ndiaidh an chéad gheimhridh, ba bhreá na comhráite a bheadh ar siúl idir an bheirt. Ba ábhar mór gáire seo ag Flagmus, caint na gcnoc a bheith ag a bhean, ach ní thuigfeadh sé ach corrfhocal uathu. Ba lú a thuigfeadh sé ar ndóighe nuair a thoisigh an cailín ag teacht isteach ar sheanchas na leabhar, mar a bheadh sé ar fáil as cloigeann na mná eile.

'Níor dhúirt mo mhaimeo liom cad é an t-ainm a bhí ar an ghearrchú ghallda - sin laige beag de na cuid - ach bí cinnte gur iomaí oíche, a chaith an triúr sin le chéile, agus iad ar maos i saol na seanscéalta, agus i gcaint rúnda mhná na dtulach. Níor bheag a bheadh ann de gháirí ciúine tuigbheála agus de chroitheadh bhog rubaill, faoi sholas na tineadh thíos sa teach sin faoin, faoi bhun an mhaolchnoic seo. D'fhoghlaim Petunia scríobh don chailín aimsire - ní chuimhin liom a hainm - ach seanscríobh a fuair sí féin ón fhear a thóg í i ndiaidh theacht uirthi sa mhála mar a dúradh roimhe. Ar sclátaí a bhreactaí an scríobh s'acu, de ghnáth. Corruair, gheibheadh Flagmus scláta dó féin, agus tharraingíodh sé pictiúr deas daofa air. Thaitníodh sé sin go mór leis an triúr eile. Fuair an t-athair na sclátaí don díon a bhí beartaithe aige le cur suas, agus d'fhág a bhás iad mar chláir léinn agus ealaíne ag an dream

a bhí sásta go leor leis an cheann tuí. Is cinnte dá ndéanfaí an cuartú ceart go mbeadh teacht ar sclátaí, a raibh Flagmus ar obair orthu, agus pictiúir deasa caomhnaithe orthu, de na na mná, agus den ghearghú ghallda.

'Cha dtiocfadh pictiúr deas a dhéanamh de féin, an créatúr. An cloigeann úd a raibh canach sléibhe a mháthara mar mhaisiú air le linn laetha a óige, níor bhuan de na snas, agus an pictiúr gan siosmaid a rinne an aimsir le roicní air, ba phictiúr é den bhunadh nach bhfeictear ar bhallaí. Agus an gaosán, b'fhearr an pictiúr de dhinnéar a dhéanfá as, ná pictiúr de dhuine. Maidir lena chruth mar chloigeann, seort biorach mar a dúradh, is beag gnaoi a bheadh ar fáil as sin ach an oiread, déanamh uibhe móire lachan a thigeas i mo cheansa mar rud cosúil leis, gídh nár thrácht mo mhaimeo ar a leithéid, nó ar ubh ar bith eile - ach mar atá a fhios agat is bean an-chineálta dheachroíoch í.

'In ainneoin an ghananais ghnaoi, áfach, dalta mo mhaimeo, bean ghnaíúil inste mo scéil, bhí an-chineáltas ann mar Fhlagmus. Agus gheofá duine scuaibe a dhéanfadh pictiúr deas de na chroí, b'fhéidir. Bhí crann tabhail breá de chuid a athara aige, agus lámh mhaith aige air. Thigeadh sé féin agus an gearrchú gallda ar ais ó phlandáil an fhir bhíobla thíos ansin, plandáil a bhíodh i bhfad níos mó tráth, mar thoisigh sí a shaol cranda ina choillidh mhór, thigeadh siad ar ais aisti siúd agus cúpla partaisc chosdearg leo, nó creabhar coilleadh, nó dornán colúr coilleadh ramhar. Lá eile thigeadh siad ón taobh thiar den mhaolchnoc seo, agus giorria, broc, nó coinín ar ghad leo. Agus nuair a bhíodh siad tagtha ar ais amhlaidh, ghníodh Flagmus féin an t-ullmhú agus an réiteach ar fad ar an fheoil seilge mar fhéasta bheag do na mná, beart deas, gídh gur cinnte go mbeadh greim den bhéile ar fáil dó féin, agus don ghearrchú ghallda, agus ba cheolmhar a gcognadh, agus é á thionlacan ag béilteach dheas de thine.

'Chomh maith leis sin, bhí damhsa beag aige a thug a athair anall as tír na Seaspúnach, damhsa deas soineanta a ghnítheart thart ar mhaide bhriste. Deir mó mhaimeo nach bhfuil dúil aici in obair na nglún ann ach is bean anmhodhúil í sin. Bhí portaireacht béil bhreá ag an chailín aimsire, ceol a chuireadh sí ar fáil don triúr eile minic go leor, agus corruair le cur leis an tsiamsa agus an chuideachta, phreabadh Flagmus de léim de na stól darach, an maide briste a leagan de phléasc ar leacacha an urláir thíos, na hosáin a tharraingt aníos giota, agus siúd i gceann a chuid céimeanna arda é, agus gach aon mhionchraitheadh ó thaobh go taobh ón chloigeann udaí nach raibh i bhfad ina chruth as a bheith ina ubh lachan. Bhronnadh sé cineáltais bheaga eile orthu, mar cheangal bróg, agus cíoradh gruaige, cíor dá dhéantús féin a stiúradh sé amhlaidh, cíor nach raibh faoi na creatacha go dtáinig an ghruaig bhan faofa.

'Bhí go maith agus ní raibh go hollc mar a dúradh. Bhí go bhfuair an fear Bíobla bás. Fear aosta a bhí ann fán am, ar ndóighe, ach níor fhág sin nach raibh caoineadh go leor ann, an mhaidin a fuarthas sínte ar imeall an chosáin thíos ansin fríd an phlandáil idir a theach agus an bealach mór. Oíche bhreá sheaca earraigh a rinne sé an oíche nach dtáinig sé ar ais, agus nuair a thángthas air, dúirt mo mhaimeo, nach raibh sé neamhchosúil le seanchoinín liath a chaillfí le fuacht sa dorchadas de cheal oiread lúith géag a choinneodh an teas ann. Ghread Flagmus, an capall, agus an gearrchú gallda ar cosa in airde i dtreo theach an té a cailleadh, chomh luath agus a bhain an drochscéal a ndoras amach. An capall a raibh sé ar a mhuin, ba gharmhac é de chuid chapail chogaidh a athara, agus bhí coiscéimeann de chuid an athara mhóir le feiceáil uaidh go fóill.

'Trí heasnaimh a tháinig ar an teach sin thíos de bharr imeacht ón tsaol an fhir Bhíobla udaí a fuarthas ina luí mar choinín reoite liath ann amhlaidh mar a dúradh. Ó tharla imithe den tsaol dó, na hoícheanta sa tseachtain ar ghnách leis a bheith ag léamh as a Bhíobla don chuideachta, tháinig deireadh leis an léitheoireacht sin ar fad lena linn, de cheal an léitheora féin. Sin agaibh an chéad easnamh, tigh Fhlagmuis, iar bhfuair an fhir Bhíobla le taobh an chosáin fríd a phlandáil féin.

'De réir chreideamh na ngall, ar ndóighe, is den chráifeacht teanga an Bhíobla a bheith san teanga de réir dúchais ag an té a léifeadh é nó a bhéarfadh cluas dó. D'fhág sin an léitheoireacht san teanga a ba cheart a bheith ag an léitheoir é féin, ag Flagmus agus ag Petunia. Ba é dream an Bhíobla, ar ndóighe, a chéadcheap an tseift cráifeachta sin. Sin an rud a d'fhág a oiread sin spéise creidimh acu san chaint ann, ar an ábhar gur cosúil le bheith ag éisteacht leo féin an éisteacht a ghní siad léithe, in áit éisteachta dá ndéanfadh siad le caint an dreama ghaineamhlaigh a rinne an chéad bhreacadh den chaint udaí.

'Beidh sibh ag déanamh, anois, mar sin, maidir leis an léitheoireacht a ghnítí sa teach thíos ansin ag bun an mhaolchnoic seo, go mbíodh sé cinn de chluasa cíocracha á dtabhairt dithe, agus an dream a d'iompair ar leiceann iad, go bhfaigheadh siad cothú intinne agus croí den scoith as obair uilig na mball céadfaíochta udaí, le linn don chaint bhreá Bhíobla a bheith ag teacht iontu de réir mar a bhíodh sí á baint go stuama siosmaideach tuigbheálach ag an fhear Bíobla udaí as a cianionad sa ghaineamhlach agus as an chianaimsir naofa ar cuireadh tús léithe lena linn. Níorbh amhlaidh. Agus bheadh dul amódh oraibh sa mhéid sin.

'Anois, i dtaca le Flagmus de, níor bheag an sult a bhaineadh sé aisti mar léitheoireacht. Amanna seo na léitheoireachta, ba iad siúd na hamanna ba mhó a gcluineadh sé canúint de chineál a athara lena linn. Cumhaidh de nádúr éigin a bhíodh i gcroí Fhlagmuis agus é ag éisteacht le glór ag saothrú na canúna sin, agus glór fir chomh maith. Ó thaobh na bhfocal faoi cheirteach na canúna, d'aithníodh sé cuid mhaith acu, agus bhíodh dul aige thall is abhus cineál de phictiúr a dhéanamh ina cheann de na himeachtaí agus na heachtraí ar mhian leis na foclaí a thabhairt leo, as an ghainmeamhlach.

'Maidir leis an dream a bhíodh ar obair sna heachtraí, ba bheag a chiall do chuid mheasartha acu. Corruair bhéarfadh an fear Bíobla faoi mhíniú bheag a thabhairt dó faoin chuma a bheadh ar a leithéid seo de bheathach, de neach, de phearsa naofa nó spéire, ach ní bhfaightí dá bharr ach meangadh éadomhain soineanta - agus, ar ndóighe, cha dtiocfadh pictiúr ar scláta a tharraingt dó, de réir creidimh.

'Mar sin féin, ba cheol le cluasa agus le croí Fhlagmuis cuid léitheoireachta an fhir Bhíobla a fhad is a mhair sí - gídh nach raibh cluas rómhaith don cheol aige - agus ba mhinic a chuireadh sí ina aignidh an pianó deas séidte a bhí sé ar intinn aige a cheannacht de na bhean ach na gamhna a bheith díolta ar an luach cheart aige; ba cheannacht sin nach dtearnadh riamh, agus gan gnoithe leis, ach sin scéal eile.

'Anois, i dtaca leis an bhean nach bhfuair a pianó séidte mar bhronntanas chineálta ghrámhar óna céile, i dtaca léithe siúd, de bharr an léinn bhreise iomarcaigh a thóg sí as obair a leasathara Bhíoba sa tír thall, de thaisme, agus as a chuid leabhar agus obair Phulcuis de aon turas, níorbh annamh gan an chluas cheart umhlaíochta á tabhairt di do léitheoireacht an fhir Bhíobla. Fágadh a cuid léinn bhreise iomarcaigh í, sa dóigh go raibh a tuigbheáil ródhomain ar na himeachtaí agus na cúrsaí taobh thiar den chaint sa léitheoireacht, agus nár ábhar mór díomá léithe tuigbheáil éadomhain a céile orthu. An

meas a thóg sí ar an dream sa ghaineamhlach, iad féin, a gcuid camall, a gcuid caorach, a gcuid gabhar, agus a gcuid asalacha, gur ródhrochmheas a bhí acu ar chineadh na mban, sa mhéid go síltear in amanna gur drochearra cáidheach acu an bhean, earra nár cheart druidim léi choíche gan an bata a bheith ar luascadh ina treo, ná imeacht uaithi gan léimní caol díreach i ndabhach dhomhain folctha ina diaidh duit féin.

'Bhailigh sí ábhar machnaimh fosta thall is abhus as léitheoireacht an fhir Bhíobla ar an déanamh a rinneadh léithe féin go dtí sin; ba láidrede an fonn machnaimh seo gan máthair a bheith aici di féin ina cuimhne. D'fhiafraigh an fear Bíobla di, oíche, cad é ábhar na mionstraoiseanna aici le linn a héisteachta, ach ní bhfuair sé ach an tost ceart measúil a ba dhual dó uaithi, gíd gur baineadh gáire as an chailín aimsire, rud nár chóir - phléigh an bheirt bhan ábhar na héisteacht níos moille, ar ndóighe.

'I gcás an chailín aimsire, ba lú an líon focal dá mbeadh greim tuigbheála glan as caint an Bhíobla aici orthu ná a bheadh ag Flagmus féin, agus sin mar a b'fhearr léithe an scéal ó tharla gur bhaol dúchain anama di an t-ábhar éisteachta; agus an méid a fuair sí as caint Phetunia go príobháideach, gur chuir sé idir uafás agus shamhnas uirthi. Ní shamhlóinn riamh, ar ndóighe, í a chur san áireamh mar dhuine de lucht thoilteanach éisteachta an fhir Bhíobla. Anois is arís, deireadh sé léithe go raibh fear acu ag obair sna sléibhte a chur na teangtha s'aici ar an leabhar chéanna; 'Arra, bí do thost,' a deireadh sí, 'tú féin agus do chuid sléibhte'. Chuireadh sé sin cuma bheag iontais ar aghaidh fhear na léitheoireachta ach meangadh beag ar bhéal Phetunia.

'Ar an triúr a bhí i gceist agam agus a líon cluas, ba dhuine acu an fear Bíobla féin, agus é ag éisteacht leis féin. Fear cráifeach, ar a dhóigh féin, a bhí ann go fóill le linn am a chuid léitheoireachta sa teach sin thíos, ach fiú amháin na cluasa s'aigesean, cha raibh siad gan a locht i gceann a gcuid oibre os cionn an bhéil a bhíodh ag cur cainte naofa uaidh fána gcoinne. An té ar leis iad, bhí cuid mhaith den insint agus den mhórcheacht aige rófhada, sa dóigh go mbeadh feidhm aige, in amanna, a chur i gcuimhne dó féin gur cheart dó a bheith ag éisteacht go cúramach leis féin. Ba dhualgas é, áfach, a bheadh á chomhlíonadh aige a fhad a mhairfeadh sé.

'Ach nuair a tháinig an aimsir nár mhair, tháinig ann don tost san áit a mbíodh fuaim na léitheoireachta Bíobla, tost a mhaireann san teach sin thíos go dtí an bhomaite atá inniu ann. Sin agaibh mar a dúradh an chéad easnamh de na heasnamh ann.

'Le linn mo chuntais ar an léitheoireacht, beidh sibh ag déanamh go dtearn mé dearmad de chúpla cluas eile, cluasa ríghéara an ghearrchón Ghalda. Óna phór, shílfi nach mbeadh sé gan a thuigbheáil féin ar a dtarlaíodh taobh thiar den léitheoireacht, agus b'fhéidir gurbh amhlaidh a bhíodh. "Croitheann tú do ruball mar nod eolais dúinn, a Thopnais; is maith thú." I ndiaidh a bhfuil cluinte agam féin as léitheoireacht Bhíobla, áfach, is beag iomrá is cuimhin liom dá bhfuil ann ar chlann na gcon, i ndiaidh a bhfuil ann go tiubh fá chaoirigh, ghabhair, chamaill, agus asalacha, rud a fhágann, dar liom, gurbh fhearr leis an ghearrchú chóir a néal codlata beag a dhéanamh dó féin, in ionad a bheith ag éisteacht le caint fholamh óna dhath a dhéanfadh a leas, nó a mbainfeadh a chroí chonda ionraic sult aisti.

'Ba é an darna heasnamh easnamh an chailín aimsire. Seo anois mar a tharla gur fágadh an t-easnamh sin ar an teach thíos ansin ag bun an mhaolchnoic seo, ar a bhfuil an triúr againne neadaithe, inniu.

'Ba shocrú socrú an chailín aimsire, nár thaitin riamh nó ar dhóigh ar bith le bean an fhir Bhíobla. Chuir sí ar a shuíle dó san am nár cheart a leithéid a bheith fán teach nó fán áit, go háirid fá áit ar le fear chomh saonta soineanta le Flagmus í, agus bean saofiúil aige, gan ciall dá laghad aici do chleasaíocht sheanbhunadh íoladhrach fiáanta na tíre. Ní bhfuair sí dá bharr a comhairle ach léacht faoin mhaithiúnas agus faoin charthanacht.

Le fuarú fhear na carthanachta, bhí deis ag an bhean a bhí aige le linn laetha a theasa rudaí a chur ina gceart tigh Fhlagmuis; agus ba bheag a moill á dhéanamh sin.

'Cuireadh fios ar a deirfiúr óg. Tháinig siad beirt anall ón phlandáil ar cuairt chuig Flagmus lá dá raibh an cailín agus Petunia ar shiúl a cheannacht earraí don teach sa bhaile mhór. Níor mhaith leis scaradh lena chailín aimsire, bhí sé féin agus Petunia an-cheanúil uirthi, bhí sí greannmhar, gealgháiriteach, garach, ina cuidiú den scoith fán áit. Sa deireadh, le plámás agus le comhairle dúchroíoch, chuir siad ina luí air gurb é a leas fáil réitithe léithe, agus d'aontaigh siad leis go dtiocfadh siad féin ar ais an lá dár gcionn a thabhairt an bhirt i gcrích. D'fhág siad é agus na deora leis an chréatúr, agus é ina sheasamh ag béal an tobair sin in aice an tí thíos, deora beag solasmhar ar fuaraíodh cuid acu in uisce rífhuar dhorcha íochtar an tobair chéanna.

'Tháinig an lá dár gcionn, agus tháinig an dá dheirfiúr, agus an Toice Mór ina gcuideachta - boc toiriúil deachothaighe, faoi chulaith theann de bhréidín na bPíoctach, agus capall mór ard dubh faoin tóin fheolmhar, a bhí fáiscithe ann mar bhréidín Phiocach. Ba mhór an bodach seo agus an fear an fuaraíodh lena chéile, lá den tsaol, ach nocht titim amach ina measc oíche amháin faoi phointí cráifeachta a bhain le polladh éan géim le piléir luaidhe agus i ndiaidh a dtearnadh de phlé ar na pointí udaí, an oíche úd, níor mhair aon duine acu mar dhuine de na lucht cumainn ag an duine eile, agus, leoga, ba mhinic an Toice Mór ag caint go scigiúil ar an iarchomrádaí Bíobla, go fiú agus é i gcuideachta mheasca, agus fear altóra mar dhuine díthe, b'fhéidir. Níorbh amhlaidh do mhná na beirte, áfach, ach cuairteanna rúnda á dtabhairt acu ar a chéile, agus aontú millteanach eatarthu ó thaobh gach pointe cráifeachta de, chóir a bheith. Bhí gaol i bhfad amach acu lena chéile, ab fhearr leo fanacht faoi cheilt, ach sin scéal eile.

'Níorbh é seo an chéad iarraidh ag an Toice Mhór a bheith i láthair san áit a raibh gá le fáil réitithe le cailín aimsire de sheanbhunadh fhiáanta an cheantair; agus ó tharla fóirsteanach é an lá seo níorbh é a dhearmad an sparán a bheith leis, ceann ramhar. Taispeánadh don chuideachta cúpla iarraidh é sular foslaíodh é.

'Taobh amuigh de ghnoithe cráifeachta, ba chnámh bheag mhíshásaimh ag bean an fhir a d'fhág an fuacht ina thost, cnámh a fuair sí mar earra coganta an lá a fuair sí amach faoi na híocaíochtaí beaga a bhíodh á dtabhairt uaidh ag a fear sa dóigh go mbeadh an t-éadach ceart ar an chailín aimsire, as siocair gan ciall do na leithéid ag Flagmus agus fíorbheagán den airgead thirim a bheith fán teach aige, agus gan cead aige dul sa bhanc. Bhí caint agus míniú ann, tigh Fhlagmuis an lá udaí; bhí gáirí bréaga, clingeáil bonn, gol, osnaí is caoineadh ann; ach sa deireadh d'imigh an Toice Mór, ar a chapall mhór ard dhubh, a bhí mar ghléas iompair mórtóna, cabhalach leithne, tiúmhuineáil, is cloiginn saosteoiige aige, agus an cailín aimsire ar cúla leis. Ba mhór a ghoill an darna heasnamh seo ar Phetunia agus ar a fear Flagmus, agus ar an ghearrchú ghallda.

'Tar n-imeacht do chapall an toice, labhair an dá dheirfiúr le Flagmus, ar an dóchas úr a ba léir daoibh: mála beag bonn a bheith ag an chailín le tabhairt dá hathair agus í ar ais san áit

cheart dithe a bheith; airgead ag Flagmus a dhéanfadh cóiriú deas ar an teach agus díon deas sclátaí a chur air - na sclátaí céanna a bhfuil an chuid is mó acu le feiceáil againn inniu go fóill, agus pictiúr ar chorrcheann acu, b'fhéidir; bheadh an teach agus an talamh ag an toice i ndiaidh lá Fhlagmuis ar an tsaol, sa chás nach mbeadh sliocht air faoin lá sin; agus mar bharr ar gach mhilseacht bheadh an deirfiúr óg anonn agus anall a thabhairt foghlama siosmaidí do Phetunia go ceann míosa, sa dóigh nach dteastódh cailín ar bith aimsire uathu, choíche nó go deo, agus nach fada go mbeadh im, cáis, agus arán tréacail den scoith ag teacht go tiubh as oigheann pota thinteán Fhlagmuis, agus im baile buí den scoith á leathadh go fláithiúil air, agus an dá liobar á lí go sásta aige.

'Níor léir do Phetunia an dóchas seo ar fad; agus an oíche udaí, lean sí Flagmus go ciúin chuig an pholl rúnda ar chuir sé an t-airgead nua-fhaighte ann, an poll a ba bhanc dó. Ba i dteach a chapail de phór na gcapall cogaidh, an banc inar taisceadh na boinn; níl fágtha de, ann, inniu, ach an moll garbh cloch faoi bhinn thiar an tí, nach samhlódh duine choíche áras capail chogaidh, nó fód idirbheart baine daofa; ach cá bhfios gan bonn sleamhain a bheith ina measc, ina n-íochtar, go dtí solas an lae inniu ann; dá gcastaí bata beag pléasctha ón chairéal ag duine lena scaoileadh giota.

Oíche 4

Scéal Bhean na Croiche 4

Fear Bíobla Úr

'Oíche amháin sula raibh deireadh le mí foghlama siosmaidí Phetunia, agus a máistreás ag iarraidh cineál sásta lena dul chun cinn mar bhean cheart tí, thug ócáid a bhain le creideamh an dá dheirfiúr sa teampall. Ní raibh cead ag Flagmus dul sa teampall ó bhí sé ina stócach, agus ba dhualgas dá bhean fanacht aige a dhéanamh oibre cráifeachta sa teach s'acu féin. in áit í a bheith sa teampall gan é agus é a bheith sa bhaile ina aonar go huaigneach, agus b'fhéidir gan dóchas.

'An oíche seo, ar scor ar bith, nach raibh Flagmus nó a bhean sa teampall mar ba ghnách leo le linn ócáidí teampaill, bhí an dá dheirfiúr ann mar a dúradh agus gach aon nóta níos tréine agus níos binne ná a chéile uathu go hard suas sna reachtaí móra déile i bhfad os a gcionn, agus ceiliúradh millteanach cráifeachta á dhéanamh acu daofa féin agus dá raibh sa teampaill de phobal dheabhóideach ina gcuideacht. Seo í an oíche a tógadh isteach ar ghualainneacha láidre fear, aníos a fhad le crannóg leathan an Bhíobla an fear úr a tháinig ina chomharba ar an té a cailleadh den fhuacht.

'Fear óg a bhí ann. Fear breá, de réir súil dheirfiúr bhean an iar-fhir Bhíobla. Agus nach aige a bhí an léitheoireacht agus an ceol binn cráifeachta i mbolg a sceadamáin. Ba mhéanar, b'fhéidir, gur iompraíodh é chuig an fhód a mbeadh a chaint is cheol chráifeach Bhíobla ar obair aige, agus ag teacht uaidh go tiúbh agus go binn, ach sin scéal eile.

'Ba bhean í seo nach raibh cóngarach in aois dá dheirfiúr, leanbh beag déanach a bhí inti, gan cuimhne riamh ar dhorchadas mála. I bhfad níos óige a bhhí sí ná bean an fhir a fuaraíodh: agus nár bhreá a d'fhóirfeadh an fear Bíobla úr dithe mar chéile sa phlandáil; agus nár mhaith mura mbeadh siocair ar bith ann go bhfágfadh an tseandeirfiúr an teach sa phlandáil sin inar chaith sí an oiread sin de na saol chráifeach shoineanta shiosmaideach mar bhean mhodhúil an fhir Bhíobla a d'imigh uirthi. Ba shásta a leithéid de shocrú gan amhras. Agus nár bhreá an chuma a bhí ar an fhear sa chrannóg Bhíobla. B'fhéidir nár leor an t-aon mhí amháin de fhoghlaime don bhean saofiúil sin a fuarthas do Fhlagmus, de bharr dea-obair an fhir a d'imigh, agus nár chóir, b'fhéidir deifre ar bith ar a himeacht féin ar ais go thalamh a hathara.

'Trí lá ina dhiaidh sin, nuair a tháinig deirfiúr na gceachtanna tís chuig teach Fhlagmuis, ní tháinig sí ina haonar.

'Nuair a tchí Petunia an fear óg le taobh a máistreása, baintear stangadh aisti. Cé a bheadh aici ann ach Pulcus.

'Ba é gan amhras. Pulcus fhochupán an chait a bhí ann, ina steillbheatha chaol ghalánta; agus nár bhreá a tháinig a chulaith chráifeachta agus a hata biorach leis. Ní tháinig sé isteach ar urlár Fhlagmuis an lá úd. Tharla Petunia ag an tobar a tharraingt braoin uisce faoi choinne na bácála san am a dtáinig an bheirt ina treo.

'Rinneadh tamall beag comhráite eatarthu faoi bhéal an tobair. Ba iontach leis an deirfiúr óg an stánadh fada sa tobar chéanna a bhí Pulcus a dhéanamh le linn chaint an triúir an lá

udaí, stánadh, dar léithe, nach raibh ag teacht go hiomlán le dea-iompar na cléire Bíobla, nár cheart choíche a bheith faoi gheasa ag tobair bith. Níor mhiste uaithi an focal beag meabhrach fána choinne. I ndiaidh cúpla focal as Pulcus a tháinig uaidh féin agus as béal an tobair mar a bheadh an bheirt acu ag caint, scaoil sí uaithi a dea-bheart meabhrach.

' "Coimhead nach dtitfeadh do hata uait agus imeacht i gcraos an tobair sin, a Fhír Bhíobla urramaigh, mar tá doimhne mhillteanach ann, agus is cinnte gur earra do-fhaighte é feasta dá dtitfeadh", arsa an deirfiúr óg taobh thiar de na fiacra geala uilig a chuir sí le feiceáil. Deir mo mhaimeo gur cíor déad den scoith a bhí aici, agus nár náir léithe a lonradh a ionramháil in amanna. B'am acu seo, am seo a dea-chomhairle don fhear a thug sí léithe óna Phlandáil úr, agus nár thaitin léithe a chloigeann i dtobair aige.

'Leag sé a hata biorach uaidh ar an charraig mhór ina aice an tobair, an charraig thíos a bhfuil déanamh altóra uirthi. Ba bheart bainte hata é seo a d'fhág a chuid cluas beag teann, faoi bhun na gruaige ceangailte, sa dóigh go raibh siad le feiceáil go soiléir faoi ghréin an tráthnóna udaí ag an bhean a raibh dea-chuimhní inti ar a gcuma gheal chomair, agus ar a bpreabanna beaga caoine le linn chaint bhríomhar an té ar leis iad, agus sa dóigh nach raibh siad gan deis athimeartha acu ar chroí bhog bhanúil na mná, nach raibh dul aici éalú óna gcuid oibre agus iad ris amhlaidh, iar dtógail an chinn as tobar dorcha, agus a scáth ceannbhirt a bhaint de, agus a iomlán a fhágáil faoi sholas na gréine amhlaidh, mar cheann, é féin agus a chuid cluas beag teann.

'Nuair a bhí beirthe ar a stuaim aige féin, agus roimh a leithscéal a ghabháil leis na mná agus imeacht leis ar ais i dtreo na Plandála, chan Pulcus trí fhocal i gcogar as seanteanga nach raibh riamh ann de réir eolas na deirféara óige. Ba bhreá a thuig Petunia caint na dtrí fhocal sin agus a lucht, áfach. Agus b'fhéidir go dtuigfeadh an gearrchú gallda iad, dá mbeadh sé ann, ach ní raibh faoin am sin, ach é ina easnamh neamh-mhilis faoin teach a dtáinig sé chuige mar choileán ina bhronntanas.

'Is eadh, ba é ár gcara conda an tríú heasnamh. Luaigh mo mhaimeo ceithre scéal mhínithe ar easnamh an chon. Plúchadh i bpoll coiníní a fuair sé i ngan fhios daofa agus de gheall ar fhonn air ábhar béile a fháil daofa go ciúin; fuadaíodh a theacht aniar aduaidh air, as obair ghlic na ngiofóg; ispín agus nimh i bhfolach ann a d'fhág duine de na deirfiúracha fána choinne; gur úsáid sé a léarscáil chonda cinn a dhul a leanstan an chailín aimsire. B'fhearr linn, ar ndóighe, an míniú deireanach, ach is cinnte nach mbeadh an chéad ceann bunoscionn lena nádúr, agus nach féidir an darna ceann deireanach a chur as an ábhar de bharr a raibh de ghráin ag bean an iarfhír Bhíobla do chlann na madadh. Ní ligfeadh sí go mbeadh madadh fán teach acu, dá mb'fhíor díthe féin, san áit go raibh eagla uirthi rompu. Agus cá bhfios dá mbeadh a leithéid de chara chonda fán teach ag a fear, nach mbeadh an fuarú udaí a fuair sé mar sheanchoinín i ndán dó, nó bheadh a chara chuige le teas agus tarrtháil, b'fhéidir. Ní léir domh craiceann ar bith ar an scéal giofóg, mar tá a fhios agam gur dream iad gan meas dá laghad acu ar an mhadadh ghallda.

'I ndiaidh a cheachta bhig bhácála, ba ghiorra i bhfad é ná aon cheacht dá dtáinig roimhe de cheachtanna, dhreap Petunia le cuidiú dréimire bhig fhuinseoige, suas isteach i lochta an tí thíos, agus bosca beag faoina hascaill léithe. Bhí coinneal léithe chomh maith mar ghléas solais agus í thuas.

'Nuair a bhí sí soiprithe go deas sa chochán a bhí thuas san am, thaispeáin solas na coinnle díthe an duine a raibh a phictiúr sa bhosca aici. Ghoill easnamh a chailín aimsire uirthi.

Ghoill imeacht an ghearrchon Ghallda uirthi. Agus ar bhealach nár thuig sí, ghoill imeacht an té a chuir an fuacht deireadh leis, ghoill sé sin giota uirthi fosta. Ach de bharr an té a cuireadh ina áit, bhí léaró dóchais ann, anois, léoró nach beag.

'Níorbh amhlaidh do Fhlagmus bhocht. Níor fágadh blúire dá laghad de ábhar dóchais dósan. Chronaigh sé a chailín aimsire go mór, agus ba mheasaide leis an teach bean na gceachtanna a bheith go minic ann, í féin agus a glór géar agus a cuid focal uilig nár thuig sé, agus na fiacra geala uilig ar fad, agus gan a gcomhghile de chineáltas uafa - cha raibh Flagmus gan a chiall cheart féin a bheith aige ach an oiread, agus a thuigbheáil ghlan. Chronaigh sé a ghearrchú gallda agus a chuidiú seilge. Ghoill brón a mhná go mór air; níor thaitin sé leis í a fheiceáil faoi allas os comhair an oighinn.

'Níor ábhar lúcháire leis an pota airgid a bhí i bhfolach aige, ach a mhalairt, foinse ábhair imní dó a bhí ann - gan fhios nach gadaithe a meallfadh sé go ciúin chuig an teach air, ceithearnaigh coilleadh, b'fhéidir, a ba chontúirt mhór de na bhean. Ba olc sin uilig, ar ndóighe, agus an-olc, ach ba mhíle measa a chás nuair a músclaíodh deamhan úr dá chiapadh, deamhan dá dhéantús féin, deamhan ar a dtugann sinn an tÉad air. Aniar aduaidh agus diaidh ar ndiaidh a tháinig boc seo na n-adharc air, ach nuair a tháinig ba bheag a mhoill teacht air de phreib, agus nead chaidheach a dhéanamh dó féin i mball domhain istigh i gcroí Fhlagmuis bhoicht, croí nár fhág sé gan truailliú.

'Ar feadh seala, má bhí dóchas dá cuid féin ag an deirfiúr óg, dóchas dea-chéile, a ba thobar sásaimh is bróid aici, ba ghearr go dtáinig an lá ar thuig sí nach raibh ann ach baothdhóchas nár cheart a bheith ag súil uaidh ach díomá agus míchaoithiúlacht den scoith. Ba rud an mhíchaoithiúlacht, ar ndóighe, nach raibh dúil dá laghad aici inti. Ba léir díthe gur mhithid dul chuig ghleann éigin eile a sheilg. Maidir le bheith ag tréigean a deirféara, ba bhean sheiftiúil í, a dhéanfadh gnoithe in éagmais a dheirféara óige, agus b'éigean í a fhágáil lena cúrsaí féin a shocrú.

'Ba bheag dul amódh uirthi sa mhéid sin. An lá ar bhain sí deireadh dúile de mhealladh Phulcuis, shocair sí cairt taistil díthe féin ar ais chuig talamh a hathara. Agus ní raibh sé coicís ar ais ansin go gcuala sí go dtug an Toice Mór úd teach beag cónaithe do iar-bhean an fhir Bhíobla a fuair fuarú a bháis, agus a chuir athrú mór i saol na mban a raibh baint aige leo amhlaidh. Ba mhaith sin.

'Níor chronaigh Pulcus an bheirt bhan a d'imigh uaidh, agus thaitin sé leis teach mór breá a bheith faoi féin féin den chéad uair ina shaol. Shiúladh sé a chuid urlár laetheanta agus gan leagan nó bualadh i ndán do chuid mhór den trioc orthu, in ainneoin místiúir na spág. Cuid mhaith de na leabharthaí a bhí sa leabharlann ag an té a dtáinig sé i gcomharba air, shocraigh Pulcus a n-imeacht thar sáile chuig na tíortha teotha, tíortha ina raibh iarrachtaí ar siúl léann a chur ar fáil do na dreamanna a dtángthas orthu mar áititheoirí thall i measc na nduilleog dufaire agus taobh thiar de na méilte móra gainimh. Fuair sé leabhar úr curtha chuige as an tír a bhfuair sé a chuid léinn inti, leabhar beag buí ramhar ar chúrsaí damhsa. Agus chuir sé ina luí air féin go raibh sé ar tí Bíobla úr a dhéanamh as a chuid léinn féin, Bíobla a chuirfeadh deireadh le fiántas agus le feall sa tír, a bhfuair sé cuid dithe mar bhronntanas.

'Níor chronaigh Flagmus an bheirt a d'imigh ach oiread. Ba í an bhean a thigeadh a theagasc tís agus bÁCála a ba lú a chronaigh sé, ar ndóighe, in ainneoin a dhúile san arán tréacail. Dar leis gur earra daor ar dhóigh an t-arán tréacail udaí: idir a mbeadh aige le bheith ag éisteacht

leis de chaint an mhúinteora, agus an lionn dubh a d'fhágadh an múinteoir sin agus a cuid teagaisc ar an bhean s'aige ina diaidh.

'Oíche de na hoícheanta dá raibh deirfiúr an teagaisc aige, rinne sé drochphictiúr díthe ar scláta. I ndiaidh a himeachta léi ar an chairt, ba bheag nach raibh Flagmus ar a sháimhín suilt. Bhí a bhean sona sásta arís, dar leis. Agus nuair a d'imigh an bhean eile, iar-bhean an fhir Bhíobla, bhí sé ag súil leis go dtiocfadh cúrsaí ar ais chuig an dóigh a raibh siad sula bhfuair an fear breá cráifeach sin a fhuarú. Ní raibh iomrá go fóill ar an deamhann.

'An oíche a dtáinig Pulcus chuige a dh'iarraidh a ghair, bhí aoibh bhreá ar Fhlagmus. Ba é an gar a hiarradh seort iasachta mná. Ó tharla gan bean tí ag Pulcus, agus ó tharla foghlaim den scoith tís a bheith faighte ón chéad bhean a d'imigh, ó tharla rudaí amhlaidh, go ceann tamaill bhig - ba leor cúpla mí - b'fhéidir nár mhiste le Flagmus Petunia a chur anonn chuige thall is abhus a choinneáil na baile ba cheart ar an teach i ndorchadas na Plandála. Níor mhaith le Flagmus, ar ndóighe, a leithéid de ghar bheag a cheilt ar Phulcus bhocht, a fhad is í féin a bheith toilteanach. Bhí.

'Bhí go maith agus ní raibh go holc. Níor imigh drochbhail ar bith ar theach Phulcuis. Char bhaol dó é agus a raibh de chuairteanna cineálta tís á dtabhairt ag Petunia air. Agus an aoibh a bhíodh uirthi ag teacht ar ais díthe, ba mhór a thaitin an aoibh udaí le Flagmus, an créatúr. Níor shamhail sé dó riamh gur cuireadh tús le foghlaim eile sa phlandáil nach raibh baint díreach aici le tíos, ábhar scoláire rómhaith é féin riamh ina cheann.

'Níor shamhail, go dtearnadh a shuíle dó, maidin amháin, agus é ag amharc aníos ón teach sin thíos, ar an bhall seo, ar an mhaolchnoc mhór ghlas seo, fána mhothar bheag crann, ar an áit a bhfuil mise tusa agus Topnas inár suí, nó inár leasluí, inniu, mar cad é a tchífeadh sé, an mhaidin udaí ach dreas damhsa i measc na gcrann seo, agus an bhean s'aige féin mar dhuine de na damhsóirí. Ba é siúd an damhsa a mhuscail an deamhan.

'Ba anásta cosbhaosach an damhsa é. Ach dá mba dhamhsa ar na damhsaí ba ghalánta riamh ar oibir coiscéimeanna casta miontomhaiste iontu, b'olc le Flagmus an obair, agus b'olc agus ba rí-olc leis a bhfaca sé de dhamhsa ar an mhaolchnoc seo an mhaidin úd. Na coiníní óga udaí thíos idir muid agus bun an mhaolchnoic, inniu, dá mbeadh a macasamhail ag súgradh go soineanta i measc na mbuachalán mbuí, an lá udaí, an t-olc ó íochtar a chroí a bhí ag Flagmus ar an damhsa i measca na gcrann seo, ní bheadh dream na gcluas ard i measc na mbuachalán saor nó leathshaor uaidh nó as baol uaidh. Bhí a shliocht air, mar Fhlagmus, ba ghearr go dtáinig acra marfach dá chuid ina cheann. Ba ghearr gur thoisigh an imirt i ndúdhorchadas a chinn aige, ar a chrann tabhail.

'Labhair sé lena chapall de phór na gcapall cogaidh, istigh sa scioból, an oíche sin. Agus lig sé a rún leis. Bhí an gearrchú gallda ar shiúl i bhfad sular breacadh maidin an damhsa. Bhí a fhios ag an chapall de phór na gcapall cogaidh, roimh dheireadh na hoíche udaí go bhfaigheadh Pulcus cuireadh bricfeasta don mhaidin dár gcionn, agus fuair.

Oíche 5

Scéal Bhean na Croiche 5

Urchar Fhlagmuis

'Nuair a fuair Pulcus a chuireadh go luath an mhaidin udaí ó bhéal Fhlagmuis féin, is é a bhí sásta. Cad chuige nach mbeadh fonn air a bheith leo le linn na céadphroinne, céadphroinn a bheadh réidh ag Petunia fána gcoinne i dtrátha a naoi. Ní raibh a fhios ag Petunia a dhath ar bith fána leithéid de chéadphroinn ar ndóighe.

'D'fhág Flagmus an capall aige; ní bheadh sé de dhíth air; bhí seilg bheag le déanamh aige; mura mbeadh sé ann roimh Phulcus fán teach, bheadh a fhios Pulcus cá mbeadh sé - sa choillidh bheag i gcúl an mhaolchnoic seo; seilg bheag chiúin gan capall a bhí beartaithe aige. Ag imeacht do Phulcus tamall ina dhiaidh seo, níorbh é a dhearmad a leabhar beag ramhar buí a bheith leis i bpóca a ascaille.

'Ag imeacht do Fhlagmus de dhroim an mhaolchnoic seo, i dtrátha an ama chéanna, níorbh é a dhearmad dhá acra a bheith leis ina mhála de chraiceann gabhair. An gloine féachana, a d'fhág a athair ina dhiaidh i ndiaidh dheireadh a chuid féachana ar chnoic an tsaoil seo, bhí sé sin fáiscithe i mbogéadach aige in íochtar a mhála leis, agus mar chuideachta léithe, an crann tabhaill a himrítí go minic agus gan trócaire ar chloigne na muintire s'againn féin, faoi na cnoic seo thart orainn agus faoi chnoic nach iad, inar fágadh braon maith de na gcuid fola. Ar dhóigh, bhí Flagmus ag pilleadh ar a dhúchas.

'Mar chleachtadh, theilgfeadh sé dornán urchar le dream na gcoiníní. Naoi gcinn díobh a bhí leis thar a ghualainn ag pilleadh ar ais dó ar an bhall seo ó imeall na coilleadh bige sin thíos ar ár gcúl. Ba bheag baol go mblaisfeadh Pulcus aon ghreim de cheann ar bith den naonúr sin, dá fheabhas a ghoile bricfeasta.

'Ba aisteach cuid de na feiceanna a d'aimsigh gloine féachana Fhlagmuis, nuair a bhí sí dírithe go socair uaidh i dtreo an tí thíos agus é soiprithe go teann san fhéar anseo le go gcuirtí a bheart i gcrích. An chéad rud a líon babhla cruinn a ghloine, ba dhoras é, doras a thí féin, agus é ar oscailt, agus scuab bheag fraoigh le taobh an chomhla, níorbh fheic neamhchoitianta é sin.

'Ar dheis giota leis an bhabhla dtreo theach an chapaill de phór na gcapall cogaidh, faoi luas, thar na copóga móra dúghlasa agus bumbán amháin os a gcionn, a fhad leis na crúba anaithnide, agus suas orlach, boc mór liath gabhair, a fuarthas mar fheic ansin. Aisteach ar dhóigh, ach bíonn amanna sa bhliain, a dtig fonn taistil ar na boic ghabhair, go ndéanann siad a gcamchuairt ó ghabháltas go gabháltas ar lorg eachtraíochta, agus níorbh iontach le Flagmus gur lá de laetha eachtraíochta na mboc gabhair a bhí ann an lá seo, a roghnaigh sé de na urchar ón mhaolchnoc ard ghlas seo.

'Tháinig fonn beag air an ghloine a chur a chuartú a ghabhair bhig bháin féin, a ghabhar bainne, ach níorbh ann don fhonn gur múchadh é, agus stiúradh bata na gloine sa treo eile, ar clí, i dtreo an tobair. Agus is i ngaobhar an tobair a fuair Flagmus agus babhla a ghloine a saith de ábhar iontais, an lá úd agus iad ar obair ar dhroim an mhaolchnoic seo, faoi scáil an mhothair bhig chrann seo.

'Na clocha udaí a tchíthear inniu faoi bhéal an tobair, ba bhalla beag íseal iad, thart air, an t-am sin agus iad uilig i gceann a chéile agus níos mó acu ann. Agus labhair muid roimhe seo ar an charraig mhór liath a sheasann in aice an tí agus sheas ann i bhfad sular seasamh aon teach ar aon fhód ina gaobhair nó ar ghaobhair na mbailte fearainn anseo ar fad. Is idir an charraig liath ar dhéanamh altóra, agus balla an tobair a bhí an obair ar siúl a ba mhó a chuir iontas ar Fhlagmus, agus shocair sé a ghloine sa dóigh go bhfaigheadh a babhla an chuid ba mhó den obair sin taobh istigh de fháinne a thóna.

'Cad é a bhí le feiceáil san fhuinneog bheag chruinn sin, an eadh? Gheobhaidh an cheist a freagra.

'An bheirt eile a bhí lena mbricfeasta a chaitheamh le chéile i gcuideachta Fhlagmuis, bhí siad ann, leoithne bheag ghaoithe ag imirt i measc ribí gruaige a gcinn anois agus arís. Níor ábhar iontais ar bith an méid sin, ar ndóighe.

'Níor bhaol dearmad a bheith déanta den Toice Mhór agus den obair dín a bhí beartaithe aige, an díon breá sclátaí udaí a chur ar an teach in áit a chinn tuí a leagadh air in aimsir an tsaighdiúra. Ní beag a bhfuil de mheáchan in ualach sclátaí, ar ndóighe, agus ba ghá an t-adhmad a bheith faofa nach lúbfadh agus nach mbrisfeadh go ndéanfaí ciolar chiot de bhunadh an tí ar a n-urlár féin, faoi thitim ar cuireadh in airde de sclátaí os a gcionn lena gcosaint.

'Anois, tharla oíche gaoithe móra san fhómhar roimhe sin, agus tharla an ghaoth a bhí ar na daoraí agus ar deargbhuile an oíche udaí, go dtearn sí sléibhte arda agus gleanta domhaine beo den fharraige, agus tharla long ar an fharraige san am, agus tharla go dteiltí í go minic agus go hard san aer bhúirtheadhach de dhroim na sléibhte beo, agus go slogtaí í go minic i ndorchadas na ngleannta mbeo, go bhfuair sí a bascadh agus a brú agus a fáisceadh, gur slogadh ar fad í faoi dheireadh idir chlár agus éadach i gcaos domhain na farraige móire, agus gur diúladh deireadh idir adhmad, éadach, fhir agus chúnna seoltóireachta, gur slogadh go grinneall neamhshocair na mara iad, áit a mbeadh teacht ar bhlaosc de na gcuid go fóill ag an té a mbeadh babhla tumadóireachta aige, píopa fada aeir leis, agus croí cróga i gcúl na n-easnacha ann.

'Ní hionann go hiomlán mar a chaitear le fir agus le hadhmad ar an fharraige, ar ndóighe. Iar longbhriseadh, agus le linn chodladh na ngaotha móra, i ndiaidh a gcuid spóirt fhraochta, is minic craiceann na farraige breac leis an dá chuid, ach is minice a éiríonn sé le hadhmad cladach éigin a bhaint amach ná a éiríonn le cnámh agus feoil. Sin mar a bhí an iarraidh seo fosta, ba bheagchuid mairnéalach de chuid na loinge báite a shroich talamh na tíre seo, agus ba mhórchuid clár adhmaid a shroich é. Nuair a shroich scéal an adhmaid a tháinig i dtír a fhad le cluasa an Toice Mhoir, chuir sé roinnt fear, capall agus cairteacha de na chuid chuig an trá ar a raibh na cláir uilig ina luí. Cláir de scoith adhmaid de chrainn an Oileáin Úir a bhí iontu, cláir gheala láidre.

Ba chlár acu sin a cuireadh idir an charraig mhór liath de dhéanamh altóra agus balla beag an tobair. Clár de na cláir a iompraíonn an díon breá sclátaí thíos a bhí ann, le linn lae de na laetha sular thoisigh sé ar an obair ba dhílis dó. Agus ba ar an chlár gheal seo a bhí na himeachtaí ar obair a ba ábhar mór iontais le Flagmus, agus iad á gcoimhead aige fríd ghloine féachana a athara, an mhaidin úd, agus é ar a leaslú ar an mhaolchnoc seo. '

'Ba gheall le dráma bheag ar ardán aige a bhfaca sé ar an chlár gheal. Agus dráma trí ghníomh a bhí ann, agus ní raibh Flagmus gan a pháirt bheag féin a bheith aige in eachtraí an dráma udaí.

'Charbh ardán cothrom é, ach an ceann den chlár ag taobh na carraige giota measartha níos airde san aer ná an ceann ar bhalla an tobair. Ba í Petunia a bhí in airde ar an chlár ar tús. Ba ghalánta le Flagmus a cuid oibre thuas, gídhnach raibh sé saor ó eagla go dtitfeadh sí agus a muineál beag a bhriseadh ar chlocha na sráide. Ba ag Pulcus a bhí an spáin adhmaid, agus é ag bualadh leis ar an cheann ab airde den chlár. Thuig Flagmus gur seort ceoil a bhíodh sé ag iarraidh a bhaint as an chlár le greadadh na spáine, ceol a raibh cosa Phetunia ag cur an damhsa ghalánta leis.

'Char fhan sí ar aon bhall amháin den chlár, ach í anonn agus anall feadh an ardáin ar fad. Agus níor fhan na lámha sínte ar na taobhanna mar a fhanann sa damhsa s'againne, ach an oiread, ach iad ar obair ag déanamh cruthanna beaga san aer agus buillí fada áille a bhualadh acu mar a ghníos sciatháin na heala ag éirí den loch di. Ba chosúil le féileacán gleoite í, dar le Flagmus. Seo feic aige nach bhfaca sé go dtí seo, a spéirbhean faoina gúna ar dhath na gcopóg, agus a naprún de dhath chluimhreach na heala, agus í ag déanamh pictiúr beo sciamhach le gluaiseacht gach ball de na corp mín, agus gan aici de cheol ach greadadh bhodach na spáine ar chlár gharbh de chuid loinge a báigheadh.

'Faoi dhraíocht a bhí Flagmus ag a raibh ar siúl ag a bhean, ar an ardán gharbh ar feadh tamaill, agus dearmad chóir a bheith déanta aige de na chrann tabhail. Ba ghearr, áfach, gur briseadh ar an draíocht. Líonadh a cheann agus a chroí le gníomhaíochtaí eile ansin.

'Siúlann Petunia go ceann na carraige den chlár. Síníonn sí lámh i dtreo bhoc na spáine. Leagann sé uaidh as leathlámh a ghléas ceoil, agus as an leathlámh eile a leabhar ramhar buí go luíonn an dá rud le chéile go ciúin ar dhroim na carraige. Aníos leis ar an chlár chuig Petunia de léim dearnaide. Anuas den chlár le Petunia ag tuirlingt ar an fhéar mar a dhéanfadh féileacán.

'Ba mhór idir ealaín an chéad damhsóra agus a dtáinig de bheartú géag is cabhlach as an bhodach ina diaidh. Ba deise leat a ndéanfadh an boc gabhair ar an chlár. Bhí preabadh ann. Bhí satailt bróg ann. Bhí lúbarnaíl eascainne ar phort ann. Bhí tógáil grod glún ann. Ach cha raibh a dhath ann a bhéarfadh damhsa i do cheann. Dá bhfaigheadh an boc gabhair a mhian i dtaca lena chumann leis an mhinseach bhainne, char mhíofaire a mbeadh ar siúl idir an dá ghabhar adharcach ná únfairt Phulcuis ar chlár an damhsa, an lá úd. Tharraing Flagmus chuige a chrann tabhail. Bhí daol dubh ar chosa fir le cur de dhroim an tsaoil aige.

'Ba bheag a bhaol go nglacfadh sé trócaire den phéist a d'aimseodh a urchar dílis, ach char luaithe a ghléas ina lámh leis, gur fágadh reoite í, mar cad é tchíodh sé anois ach Petunia á tarraingt aníos ar an chlár ag crobh mílítheach bhodach na léimeanna amscaíocha. An cuidiú a thug an féileacán don daol, is beag a thaitin sé le Flagmus, agus gídhnach nár cheadódh sé choíche urchar a theacht ar Phetunia, chuir sé a ghléas ar tinneall, agus é lánchinnte nach mbuailfí an t-éan contráilte.

'B'fhíor dó, ach níor bhuail sé an drochéan mar ba cheart ach an oiread. Ba mhinic a chuala sibh an seanscéal faoin bhean a bhí á ní féin faoi eas in iarthar na tíre, bean cogaidh, agus seort banríona a bhí inti, agus fonn uirthi salachar an bhealach mór na gcarbad, agus fuil an dreama a cailleadh ar pháirc an chatha a bhaint de na craiceann, de na géaga, agus de na

folt bhreá fhionrú, agus a bheith íonghlanta uafa amhaidh, agus san am chéanna, fonn ar fhear de na naimhde léithe, agus é i bhfolach achar maith de thalamh ón eas, fonn air deireadh a chur lena a cuid oibre ar pháirc an áir agus faoi eas an íonghlanta, agus mar a díríodh an crann tabhaill ar an bhean a bhí a ní féin faoin eas, gur aimsigh urchar uaidh í a dhéanamh mhian thé na teilgte, rud a d'fhág an bhean cogaidh ghalánta ina luí agus a beatha in easnamh ó gach géag uaithi agus baothghlanadh ar siúl go fóill ag dortadh an easa uithi. Ba urchar sin a bhain a sprioc amach; ba chosúil urchar Fhlagus leis, gídh gur urchar iomraill uaidh é.

'D'aimsigh sé ar an chos. Dá nglanfadh an chéad urchar Pulcus den chlár ar tús, agus é a fhágáil gan siúl na gcos, b'fhurast ansin an glanadh iomlán a dhéanamh leis an darna hurchar. Ar an droch-uair ba ar an bhróg a tháinig an t-urchar, agus má pholl sé an fheoil istigh inti, níor leor an obair le Pulchus a chur den chlár.

'Ach ní raibh obair an urchair ar an ardán gan a toradh a bheith aici ar an damhsóir spágach. Iar bpolladh na bróige, chuaigh na coiscéimeanna a bhí an dá bhróg a dhéanamh chun donais ar fad, lom láithreach, gur bhain ceann acu truisleadh garbh as an damhsóir eile, sa dóigh gur ciceáladh páirtí Phulcuis siar i ndiaidh a cúil; tharla an cúl a bheith san chuid sin den damhsa le béal an tobair.

'Dá éadroime í, ní raibh cosc ar bith á chur leis an titim fhada a rinne sí i bhfad síos fhad leis an áit i gceas chúng an tobair ina dtiontaíonn an t-aer fuar ina uisce fiche uair níos fuaire. Agus, nár thruacánta a cuid damhsa thíos ansin, an té a tchífeadh é.

'Níor luaithe an chéad uail fhada choscraich mhacallach aníos ó bhéal an tobair múchta ag chéad chognadh an uisce fhuair a druideadh uirthi agus a chuaigh á fáisceadh, níor luaithe sin gur tógadh an darna huail ón mhullach maolchnoic seo ar a bhfuil muidne anois. B'shin í uail Fhlagmuis Bhoicht nuair a chonaic sé toradh a urchair ar an ardán thíos ansin faoi; ba láidre an uail udaí, agus b'fhaide, agus ní tháinig deireadh léithe nuair a tugadh do na bonnaí é.

'Siúd chun rása fiánta le Flagmus síos le fána an mhaolchnoic seo i dtreo an bhéil a rinne an slogadh gan trócaire.

Ba ansin a thug Pulcus do na bonnaí é, agus theith in ainneoin a dtáinig de thrioblóid ar a leathbhróig.

'Aige sin mar a slogadh Petunia bhocht san tobar sin thíos, an lá a dtáinig urchar óna fear féin ina treo ón mhaolchnoc seo. Ach ní hé sin an scéal a chluintear de ghnáth faoina deireadh agus faoina himeacht ón tsaol.

'Labhair sinn ar an chlár agus ar stair an chlár ar a rinneadh an damhsa deireanach dár imir cos Phetunia lena linn. Comrádaí de chuid an chlár udaí a cuireadh as craos na farraige agus a chríochnaigh mar éadail dá bhfuair an Toice Mór greim uirthi, ba shail mhór dharach an comrádaí sin, sail a cuireadh ar bhallaí an teach sin thíos mar chuid de thaca an dín úir. De réir an ghnáthscéil, ba dhamhsa as an tsail sin de ghreim rópa a ba dhamhsa deireanach do Phetunia, agus ba bhás linbh a ba chúis lena ciall imeacht chun sioparnaigh uirthi, agus lena ceann a rá léithe nárbh fhiú a bheith beo feasta, ba mhéanar mar a tharla a leithéid de shail úr a bheith in áit na garaíochta, an lá ar ghlan a dóchas as a radharc agus fear a linbh as baile.

'Bhíothas ann chomh maith ó tharla nach gann iad le linn laetha ar bith, lucht an droch-chroí, a rinne amach baint a bheith ag Pulcus agus ag a chuid damhsa le theacht agus le himeacht an linbh - ráiméis ghránna mhailíseach aníos as toibreacha gangaide na gcailleach, de réir mo mhaimeo.

'Ach ná síltear nach raibh baint dá laghad ag an tsail darach sa teach sin thíos leis na himeachtaí beaga deireanacha i saol Phetunia. Ní mar a shíltear a bhítear; agus ní mar a shíltear a bhíothas ach an oiread.

'An rása fiáinta a rinne Flagmus as an bhall seo le fána síos i dtreo an tobair mar a dúradh agus gach aon uaill agus béic thruacánta tholl as íochtar a chroí uaidh, tháinig sé chuig a cheann scríbe i gceann dornán bomaití san áit nach raibh damhsóir ar bith le feiceáil anois fá bhalla an tobair, nó ar an chlár lom gheal.

'Má ba ghaiste a rása, áfach, níor gasta go leor é, mar ag cur cluaise le béal an tobair dó, ní bhfuair sé ach tost léithe. An tsúil mar a gcéanna, ní bhfuarthas de thoradh a glinniúna cíocraí ach duibhe agus dorchadas fuar domhain.

'Siúd anois i dtreo a sciobóil le Flagmus ansin go bhfuair sé rópa agus clíce a chuirtear i mbéal muice le linn a básaithe le hord. Ba ghairid go raibh an clíce ceangailte den rópa fhada aige, agus ba ghearr gur thoisigh an iascaireacht tobair aige san pholl thíos ansin a bhí i ndiaidh a bhean a shlogadh air.

'Níor spáráil sé feoil láimhe coise nó gualainne, go bhfuair greim ar a bhreac agus a tarraingt amach le mórstreacht as béal an tobair. B'shin é an lá ba throime do Phetunia bhocht. Ba ghile fosta í, gile nár thaitin lena hiascaire. Leag sé ar an charraig altóra í ansin. An bhean ar thoisigh a saol i dtír na bPíoctach istigh i mála, leagadh mála ina haice i deireadh a saoil, mála folamh, mála marfach Fhlagmuís.

'Chuir sé le fliuchras a báite le fliuchras póg.

'Ní bheidh dearmad déanta den damhsóir a theith ó thalamh chinniúnach an tobair. Ar ais dó, sa teach sa Phlandáil, rinne sé teachtaireacht, faoi luas, as dúch agus pár le cleite, teachtaireacht a cuireadh i mbuidéal bheag litreach, agus a tugadh chun siúil i láimh gasúir a ba ghiolla don teifeach; chun siúil léithe i dtreo theach an Toice Mhóir.

'Nuair a bhain an Toice Mór teach Phulcuis amach, ní raibh teacht ar Phulcus ar bith faoi na creatacha. Ní fhacthas sa tír seo arís é feasta.

'Níorbh é dearmad an Toice Mhóir fear scafánta ciúin a thabhairt leis, agus níorbh fhada go raibh triúr beo ina seasamh ag an tobair sin thíos, agus beirt ag iarraidh duine amháin a thabhairt ar ais chun céille. Nuair a tháinig deireadh leis an chaint udaí idir fhir na baicle bige udaí, tógadh an bhean go cúramach den charraig agus cuireadh ar cheann rópa í. Caitheadh ceann eile an rópa thar an tsail darach. Rinneadh an tarraingt, an cornadh, agus an tsnaidhm. Cuireadh fios ar an dochtúir.

'Fuair an Toice Mór fear Bíobla eile as baile eile, agus socraíodh tórramh. Bhí aithne aige ar gach mac acu. An fear a fuarthas, b'éigean dó a chás ó thaobh tórraimh a mhíniú do Fhlagmus bhocht.

'Níl cead, ar ndóighe, an féinmharfóir a chur i dtalamh an teampaill, nó i reilig bheannaithe ar bith; ba ar an mhaolchnoic, faoin chloch bheag sin, sa chréafóg atá faoin triúr againne inniu, a cuireadh corp Phetunia an lá i ndiaidh a báite sa tobar sin.

'Bhí fear an dochtúra i láthair nuair a gearradh Petunia anuas den tsail, agus is óna bhéal sin a chéadtháinig na foclaí a chuala mo mhaimeo faoin ghearradh anuas: 'an bhean a chroch í féin, ba iontach liom a raibh de uisce ag sileadh uaithi, as a gúna agus a naprún, agus a ribí gruaige'.

'An leoithne a luaigh muid a thiontaigh ina ghaoth, thiontaigh an ghaoth uaithi ina ghaoth mheasartha a thug fearthainn léi; agus bhí áit na saile darach gan foscadh iomlán, lá an urchair, ach níor leor í mar fheartainn, dar le fear an dochtúra, le go líonfaí ceirteach Phetunia mar a líonadh; bailc mhaith throm a ghlacfaidh sé le fliuchadh den chineál sin a dhéanamh, bailc nach raibh riamh air, nó nár thit riamh ar fhear, ar bhean nó ar mhadadh.

Críoch Scéal Bhean Chnoc na Croiche - de réir an Rúballaigh

Sin anois, scéal an Rúballaigh, mar a d'inis sé féin é, diomaite de na giotaí, a b'éigean domh a chur isteach le go n-oibreodh sé mar ba cheart ar phár, dornán measartha de ghiotaí, sa deireadh, mar níor mhair scéal an Rúballaigh lá sin a inste ach uair an chloig. Ach más faide an léitheoireacht ná an éisteacht, nach cuma ach ábhar agus anam an scéil a bheith ar fáil inár ndiaidh. Chomh maith leis sin, is léir domh gaol dorchá idir imeachtaí an scéil seo faoin bhean nár crochadh, agus scéal an bhob a bualadh ar an tsíothmhaor gan mhaith, an bob a thug orainn a bheith neadaithe ar an mhaolchnoc faoina mhothar bheag crann, an lá roimh a bhualadh go fíor mar bhob, mé féin, an Rúballach agus Topnas, agus ár mbob á bheartú againn.

Ba linn ar fad an bob mar a tháinig sé ar an tsaol ar mhullach an mhaolchnoic faoina mhothar crann, an lá sin, ach ní raibh ach baint bheag ag cuid againn leis an fhíorthús, agus i ndáiríribh, tháinig a fhíorthús linn agus sinn ag teacht aníos an lána fada, fríd scáileanna uilig na sceach uilig is ballaí dó mar lána, i gcroí agus i seomraí machnaimh an Rúballaigh. Dá mba leanbh an bob, na smaointe agus an obair croí a ba bhun giniúna dó, ba sa Rúballach ba mhó a bheadh sé sin ar siúl - ar siúl le fada ann, roimh lá beartaithe ár mbob.

An obair croí, aignidh, is machnaimh seo, bheadh sí ar siúl go ciúin léi istigh faoin ghruaig dhorcha dhroimníneach sin s'aige, agus i gcúl easnacha an chliabhraigh leathain - ar siúl léithe go ciúin ach go tréan. Agus nár chinniúnach agus nár an-chinniúnach baint ag an bhob a tháinig ar an tsaol le cúrsaí básaithe agus giniúna na gcon.

Iar críoch a bheith curtha ag an Rúballach lena scéal fá dtaobh den bhean a raibh a cnámha beaga bochta sa chréafóg faoinn, leag sé bos gheanúil thuisceanach ar bhaithis ár gcara conda Thopnais, agus dhírigh tréanchoimhead domhain isteach sna súile moiglí udaí, faoi mar a bheadh dáil chomhairle seilge á lorg istigh ansin aige. Dá mba ann don dáil chomhairle, agus chan abrain nach raibh, ba ghairid a suí; agus más gairid féin é, sa chás é a bheith ann, níor shuí grodbhriste gan toradh é. Iar dteacht óna gceangal de shúile Thopnais do shúile plandúla uaine an Rúballaigh, thug siad cuairt ar an teach thíos ag bun an mhaolchnoic a dhéanamh a ndarna dianchoimhead.

Agus ba ar an teach sin a tréigeadh fadó le linn na laetha nach raibh i bhfad ó laetha na mná a cuireadh críoch fuar fliuch leo ina aice sa tobar a raibh an balla beag cruinn thart air, de thairbhe urchair óna céile mhíofar chineálta féin, ar an teach ba dhún dúinne, baicle bheag stócach de chuid an Bhaile Bháin, agus a cuid madadh, ba ar an teach chéanna a d'fhan obair súl an Rúballaigh, an lá udaí, o dtáinig gáire beag sásta aníos as íochtar a chliabhraigh. Ba chaint mar seo a tháinig uaidh ina dhiaidh sin:-

An gearrchú ghallda a thréig an teach sin thíos sular cuireadh beatha as an bhean a fuair mar bhronntanas é, is feasach sinn cú den phór agus den ghinealach chéanna a bheith ag an fhodhuine gan mhaith de shíothmhaor is namhaid nimhneach do gach mac agus cú de chuid Bhaile na dTithe Bána. Is feasach fosta gur mar mhasla ar ár gcineadhna, a fuair sé agus a choinníonn sé a mhacasamhail de pheata, as siocair a leithéid chéanna a bheith ag banríon an dreama a chuir faoi smacht agus faoi chois sinn. Chan ar an ghearrchú féin a locht sin, ar ndóighe. Is feasach dúinn chomh maith nach gearrchú fireann a choinníonn an mac dorchá seo de chuid ngall, ach soith bheag dheas, a dtugtar Sarnia uirthi arís mar mhasla ar an bhunadh s'againne.

Go seadh, níor bhain an Rúballach a shúil den teach thíos. Agus thost sé bomaite á shíorchoimheadh amhlaidh.

Anois, is feasach dúinn ina dhiaidh sin, fiú mura léir don bheathach a chothaíonn í, go bhfuil Sarnia ag smaoineamh le tamall ar choileáin bheaga dheasa a dhéanamh di féin.

D'imigh a choimheadh ón teach. Chaoch sé féin agus Topnas súil ar a chéile.

Nár cheart cuidiú léithe?

Roimh imeacht den mhaolchnoc sin, ar a dtugtar Cnoc na Croiche, bhí an cuidiú a bheadh ar fáil ag Sarnia uilig socair againn, agus muid sásta go leor linn féin.

'Is trua gan an fhead a bheith ag an bheirt againn,' arsa an Rúballach, ag teacht anuas fríd scáileanna an lána dúinn. Ach bhí mise mé féin i ndiaidh glacadh leis go stóchúil le linn insint Scéal Phetunia, gur iomaí rud ar chumas an Rúballaigh, nach mbeadh ciall choíche agam dó.

Oíche 7

An Bob mar a Bualadh

'Níl mé cinnte go n-oibreoidh an chéad iarraidh den fhead ', arsa an Rúballach, maidin an bhob, maidin Domhnaigh agus muid inár suí sa charbad gluaiste i gcúl theach an tsíothmhaoir. Ní raibh idir an áit ina raibh sinn agus cúldoras Ghúrdúna ach caoga slat. Chan é Gúrdún a fhíorainm, ar ndóighe, ach dhéanfaidh sé cúis dó.

'Maidin Domhnaigh, seans maith go mbeidh siad uilig imithe chun na tuaithe ar ball,' arsa an Rúballaigh.

B'fhíor dó, nós de chuid Ghúrdúna, a chlann uilig a thabhairt ar cuairt chuig máthair a mhná, Dé Domhnaigh.

'Seans maith, ach ní dhéanann siad gach aon Domhnach é,' arsa mise.

'Mura a ndéana siad inniu é, beidh orainn fanacht go tráthnóna,' arsa an Rúballach.

Bhí greim dhá lámh aige ar an roth stiúrtha, agus gach aon mhionchasadh á bhaint aige as, faoi mar a bheimis, ag tiomáint linn, sinn féin, i dtreo na tuaithe. Ní raibh.

Ní raibh ach beirt den bhunadh daonna, sa charbad, mé féin agus an Rúballach. Bhí cuideachta go leor ansin ó chiníocha eile ann, ar ndóighe. Bhí cláirseach nó beirt ag spáisteoireacht thart anseo is ansiúd ar an urlár agus ar na suíocháin, agus bhí, ar a laghad, gailseach amháin linn.

'Dá dtitfeá a chodladh anseo,' arsa an Rúballach, 'níorbh fhada go mbeadh gailseach ag siúl i ngach aon chluais agat.' Ní raibh eagla ar an Rúballach roimh mhórán de chineál na bhfeithidí, ach b'éisceacht aige dream na ngailseach.

'Thiocfadh na doirse a fhágáil druidte rompu,' arsa mé féin. 'Ní heol domh fonn orthu taisteal i bpoll ar bith eile, dá dtéid isteach sa duine.'

'Druidim daingean!,' arsa an Rúballach, 'chomh daingean le coinceit.'

Lig damhán alla é féin anuas as cnámh an scátháin roimhe.

'Cara don duine, an damhán alla, a deir Maimeo,' arsa an Rúballach agus thug leis a chara agus a théad le corrmhéar.

Níor ábhar iontais ár gcuideachta sa charbad sin. An casadh a bhain an Rúballach as an roth stiúrtha ní ba luaithe, ba chasadh é sin nár baineadh as a roth stiúrtha sa charbad sin ar bhóthar ar bith le tamall maith de bhlianta roimh ghreim an Rúballaigh. Dálta na gcarbad eile ina chuideachta, ba sheort planda carbaid ghluaiste a bhí ann anois, ar thalamh neamhthorthúil olachraicneach an gharáiste.

Cnag! Cnag!

Ar ghloine an dorais a rinneadh an cnagadh. Cnagadh ciúin a bhíothas á dhéanamh ansin.

'Seo cara eile,' arsa mé féin.

'Cara den scoith,' arsa an Rúballach, agus a chéad chara á chur ar ais go cúramach aige ar chnámh an scátháin.

'Is maith thú, a Chuacais,' ar sé nuair a bhí an ghloine íslithe aige. De chogar a luaigh sé an t-ainm agus an chuid eile, ach ní raibh an t-ainm Cuacas riamh ar an té ar labhair sé leis.

Ba dhuine de na giollaí Cuacas. Sna laetha roimh bhunú Chuallacht Bhricreann, ní raibh ann ach an bheirt againn, mé féin agus an Rúballach, ach bhíodh cuidiú ón imeall againn. Bhí cuid de chuid gasúr óg an Bhaile Bháin ann agus meas mór acu orainn, sa dóigh gur minic a gcuidiú ar fáil uathu gan cheist mar ghiollaí. Bhí giollaí éisteachta ann, seort lucht éisteachta, ach in áit na héisteachta a ghnítheas ag ceolchoirm nó a leithéid, ghnítí an ceann s'acusan faoi fhuinneog, faoi chúldoras, nó fríd phíopaí: ba mhaith iad. Dá mbeadh luchóg chliste agat a rachadh thart ag éisteacht go ciúin duit, agus scéalta óna gcuala sí a bheith ar ais chugat léi, níorbh fhearr a leithéid de chara ná an giolla éisteachta. Chomh maith leis na giollaí éisteachta, bhí giollaí soláthair ar fáil againn le rudaí a fháil dúinn; gheibheadh siad rudaí beaga duit thall is abhus dá mbíodh de dhíth ort. Cuid de na giollaí ba ghiollaí dhá hata iad. Duine acu sin Cuacas.

Síneadh isteach chuig an Rúballach an madadh bréige.

'Bulaí gasúir!' arsa an Rúballach. 'Níl a fhios agam an fireann nó baineann dó, ach dhéanfaidh sé scoith gnoithe. Tá sé in am againn tús a chur lenár ngnoithe. Bí liom, a Chuacais.'

D'fhan mise agus an madadh bréige sa charbad gluaiste, agus d'imigh an bheirt eile fríd an fhéar fhada ar a mbolg, agus iad ag druidim go ciúin leis an díog chúng agus an sconsa íseal idir thalamh an gharáiste agus thalamh Ghúrdúna, is é sin a gharradh beag fada. Bomaite ar bith iar a n-imeacht, bhí mé ag dréim le tafann ón ghearrchú ghallda, Sarnia. Ba thafann é nach dtáinig. Ba léir gur oibir an ísealfhad, an chéad iarraidh. I gceann deich mbomaite, bhí an bheirt ar ais, agus iad ina suí sa charbad gluaiste liom, liom féin agus leis an mhadadh bréige. Bhí tráta ar ais le Cuacas, agus é á ithe aige go ciúin.

'Nach breá iad na trátaí a fhásann bean Ghúrdúna sa teacht bheag gloine s'aici,' arsa an Rúballach.

Níor labhair Cuacas, ach bhain sé bogadh as an tráta a bhí cosúil le caint, caint ag aontú go mór le caint an Rúballaigh. Bhí a gcuid oibre cluas déanta mar ba cheart ag fear ite an tráta: bhí clann Ghúrdúna ar tí tabhairt faoina dturas tuaithe, go cinnte. Thug muid fiche bomaite daofa.

'Ceathrar chun farraige, an iarraidh seo,' arsa an Rúballach nuair a bhí deireadh curtha le deirge an tráta sa charbad gluaiste. 'Tá fios mbur ngoithe agaibh.'

'Sílím go bhfuil,' arsa mise.

Ba gheall le garradh as scéal na bandraíodóra garradh Ghúrdúna. Sconsa íseal ag a bhun ar an taobh eile den díog, ach sconsaí móra arda leis na taobhanna, á dhruidim as radharc na gcomharsan. Thóg Ghúrdún an dá sconsa udaí ar an ábhar nár mhaith leis comharsa ar bith

dá chuid a bheith ag coimheád a mhná agus í ag garraíodóireachta nó ag déanamh bolg le gréin sa tsamhradh. Comharsa amháin dá chuid, Boc na Spéaclóirí Móra, léirigh sé an-suim in obair bhean Ghúrdúna sa gharradh. Agus nuair a d'imigh ball fo-éadaigh den líne, oíche gan ghaoth, ba dósan a chuir Gúrdún síos an obair a d'fhág an t-easnamh beag ar lucht vardrús a mhná; ba ghairid go raibh adhmaid, casúr agus seá aige, agus é i gceann tógála sconsaí. Bhí a mhalairt de cheantar coimheádta de dhíth ar Bhoc na Spéaclóirí, nuair a bhí an obair tógála déanta. Níor thaitin a chuid coimheádta cíocraí le daoine eile de na comharsana; ba ar na spéaclóirí agus ar an té a fuair dó iad, a chuir m'athair an locht. Ach cead a fháil, bheadh obair dheas ag na spéaclóirí sa gharradh, maidin an bhob. Garradh na bandríodóra, áit a raibh sé ina shamhradh i rith na bliana, ba chosúil leis sin garradh Ghúrdúna, ar dhóigh: cearnóga don leitís, don scailiún, agus do mheacán dearg na gruaige galánta uaine cleití; cearnóg do na dois bhláfara de gach dath; crainn bheaga agus iad faoi lód caor dearg is corcra in íochtar an gharraidh, bláthanna gorma, bláthanna buí, bláthanna bána, agus bláthanna ar dháth an uachtair; linn bheag ina raibh éisc órga; agus ar fud an gharraidh ar fad, bhí cosáin bheaga de leacacha riabhacha, agus molltaí beag cloch daite thall is abhus mar aithris ar thír sléibhtiúil; agus níorbh é dearmad bhean Ghúrdúna, ach an oiread corrluiprachán bréige a lonnú anseo is ansiúd, mar chuideachta bréige - sin dream nár thaitin le Gúrdún ar bonn creidimh, agus ba leis a ndíbirt, ach ghéill sé do thoil a mhná sa chás mar athrú; sa mhullach ar an chothú radhairc seo uilig, bhí an dá theach - teach beag gloine na dtrátaí, agus teach Sharnia. Bhí pictiúir de bhláthanna ar bhallaí theach Sharnia, agus sconsa sreinge ina thimpeall. Dá mbeadh spéaclóirí orainne, ba é seo an ball a ba mhó suim acu i ngarradh Ghúrdúna.

Bhí fios ár ngoiithe againn, mar a dúradh. Idir an dá sconsa níor bhaol dúinn, súil nó spéaclóirí na gcomharsan. Agus muintir an tí ar shiúl sa charbad le Gúrdún i dtreo na máthara móire faoin tuaith, ní raibh againn le déanamh ach ár ngoiithe a dhéanamh agus é a dhéanamh go deas ciúin. An té a ba chíúine den cheathrar againn, ba é sin an té a bhí faoi m'ascaill liom, an madadh bréige; ach ní rófhada ón chiúnas s'aigeseann, na ciúnais eile a bhí á gcleachtadh inár measc; agus a bhuíochas don fhead íseal a bhí á síorshéideadh ón Rúballach i rith an tsnámh ar boilg agus an chéimnithe bhoig ar féar ar fad, ba chiúin agus chóir a bheith ina tost ar fad Sarnia, gearrchú gallda. Bhí eochair faighte ag Cuacas don ghlas bheag práis ar dhoras sconsa sreinge Sharnia, sa dóigh nach raibh moill ar an bheirt againn, orm féin nó ar an Rúballach, teacht i láthair Sharnia ina carcair bheag, agus ár ngoiithe a fháil déanta. Bhí gnoiithe cluas Chuacais, ar siúl aige faoi na doirse, na fuineoga, agus chraiceann na sconsaí i rith an ama, chomh maith, mar chineál dearthára bhirt de chuid na feide ísle.

Le scéal gairid a dhéanamh níos giorra, ba ghairid go raibh ár ngoiithe uilig i ngarradh Ghúrdúna curtha i gcrích, ár bhfágálach fágtha againn inár ndiaidh againn, agus ár gcuideachta úr ar fad a bheith ar an taobh thall den sconsa bheag agus de dhíog thalamh an gharáiste. Agus in áit madadh bréige faoin ascaill s'agamsa a bheith le sonrú, an té a tchífeadh ár dtuirlingt ar thalamh an gharáiste, tchífeadh sé fosta, faoi ascaill láidir an Rúballaigh, fíormhadadh beo, den phór, a dtugtar gearrchú gallda air, bean den chineál udaí, darbh ainm Sarnia.

Bomaite ina dhiaidh seo, bhí an cú céanna ar éill ag an Rúballach, agus an bheirt ag siúl fríd na seancharbaid ghluaiste, coiscéim ar coiscéim; ba iall í a chum athair mhór an Rúballaigh as ságán bréige fhlanbhuí. Na loirgneacha beaga a d'fhág lapaí beaga Sharnia ar thalamh olúil an gharáiste, ba iad an chéad mhuintir dá macasamhail dár fhág sí riamh air, gídh go raibh sí i ndiaidh a bheith ina cónaí in aice an talaimh sin, le bliain, ar an taobh eile de

dhíog bheag. An díog thuaidh de thalamh an gharáiste, ní raibh ach cuibhreann beag cúng amháin idir í agus an lána chuig Cnoc na Croiche agus an teach ag a bhun, an teach a bhí ina dhún againn mar a dúradh roimhe seo. Ar mbaint an lána amach dúinn, d'fhág Cuacas slán linn, agus d'imigh leis faoi luas i dtreo an bhealaigh mhóir.

B'aoibhinn le Sarnia a dóigh istigh sa lána scáthach. Na ballaí sceiche beo le héin. Coiníní, ioraí rua, agus easóga ag trasnú an lána ar a dturais leo, cuid acu ag imeacht i bpoill chónaithe agus cuid eile i ngéaga crainn. Teacht agus imeacht féileacán, beachóg donn is bumbán ó bhláth go bláth. Copóga den mhéid a dhéanfadh scath fearthainne díthe. Ba bhreá léithe roinnt taiscéalaíochta a dhéanamh ach níor lig an Rúballach dá héill í, ar eagla na heagla.

Nuair a bhain muid ár ndún amach, shiúil an triúr againn isteach sa tseomra a bheith réidh againn dár n-aoi chonda. Ba deas é. Cochán glan ar an urlár agus ar an leaba. Solas breá na gréine ón chúlphuinneog, a bhfuair muid gloine díthe, agus ó thrí pholl ar na ballaí. Bhain an Rúballach Sarnia dá héill ansin, agus bhain díthe a coiléar beag bandearc chomh maith. Réitigh sé an coinín a fuair sé i ndol an lá roimhe díthe ar sheanphláta; b'shin béile nár bhlaís Sarnia riamh roimhe agus ba chosúil dúil mhór aici ann. Fágadh díthe i mbablaí stáin, braon uisce, agus braon bainne as gabhar bhán a dtáinig muid uirthi sa chomharsanacht. D'imigh muid linn ansin, faoi choinne na madadh eile.

Bhí siadsan uilig ag fanacht go foighdeach linn i gcúlgharradh an Rúballaigh. Shíl cuid acu gur a sheilg a bhí siad ag dul.

Oíche 8

Iarsmaí ár mBob

Níor luaithe páistí Ghúrdúna ar ais sa teach, nó siúd ina rith iad sa gharradh i gcúl an tí a thabhairt bronnánais a bhí leo do Sharnia. Ispíní tuaithe óna mhaimeo a bhí leo fána coinne. Ba bheag dúil ag an mhadadh bréige ina leitheid, ar ndóighe. Thoisigh an screadach acu. Siúd chucu a máthair agus Gúrdún sna sála aici. D'aithin Gúrdún an madadh bréige. Thug sé leis é chuig an teach ina bhfaca sé roimhe é. D'iarr fear an tí sa teach sin de, an mbeadh ceadúnas de dhíobháil air don chú feasta. Rinneadh caint bheag eile, sular imigh Gúrdún faoi fhearg.

Rinneadh fiosrachán mór ar thalamh an gharraidh. Tugadh fa dear easnamh i gcuntas na dtrátaí. Thug Gúrdún cuairt ar shíothmhaor eile. Thairg an fear sin coileán spainnéir feá dó. D'imigh Gúrdún faoi fhearg arís. Ba mhór a mhíshásamh agus ba bheag codladh a fuair sé an oíche úd idir chaoineadh páistí, agus phleanáil díoltais - liosta den dream a mbíodh sé le haghairt orthu mar dhíoltas. Sa deireadh chuaigh sé ina leaba, áfach, roimh bhreacadh an lae, áit a dtearna sé codladh beag trom.

Múslaíodh Gúrdún, an mhaidín dár gcionn, le glór a d'aithin sé. Tafann binn a ghearchon ghallda bheo féin, tafann deas Sharnia. Bhí sí ar ais. Chuala na páistí í fosta, agus ba ghearr go bhfuair sí a hispíní tuaithe.

Bhí go maith agus ní raibh go holc, in aineoinn, nár staon Gúrdún de bheith ag iarraidh a fháil amach cad é a ba chúis le himeacht agus pilleadh a mhadaidh bhig - rud nár éirigh leis dadaidh eolais a fháil faoi. Bhí go maith agus ní raibh holc go dtáinig a tinneas ar Sharnia, agus a clann bheag go gairid ina dhaidh.

Ar tús, bhí Gúrdún an-sásta, mar tamall gearr i ndiaidh chóisir Sharnia, shocair sé féin céile gearchon dá macasamhail féin di, céile ar cuairt, cuairt ar dhíol sé go daor as. Seo anois an toradh ar obair na cuarta, dar leis. Bhí dul amódh air. Ba ghearr gur aithin Gúrdún ar chlann Sharnia, nár chlann de íonchlann na ngearchon gallda a thug sí ar an tsaol. Ba ghearr ina dhiaidh sin an machnach a thug ar ais é chuig an oíche a raibh sí ar iarraidh.

'Bodmhadaí caidheacha, gan mhúineadh, gan cheadúnas' ar seisean de bhéic.

An treas lá i ndiaidh na breithe, chuaigh sé amach a dh'amharc arís ar an mháthair agus a clann neamhghlan. Greamaíodh a shúil de choileán amháin díofa. Greamaíodh go teann, mar shíl sé go raibh sé i ndiaidh gaol a aithint, gaol gairid. Bhí sé cinnte gur aithin sé droch-choileán ag diúl as a mhadadh mhaith féin ar a dhícheall, droch-choileán bodmhadaidh a ba mhac do Thopnas. An ceathrú lá, nuair a bhí a bhean agus a chlann féin ar shiúl faoin tuaith arís, fágadh Sarnia agus a clann ag an dream atá i mbun Charcair na Madadh. Nuair a chonaic an Rúballach cairt Charcair an Madadh ag doras Ghúrdún, bhí sé ar na daoraí; agus thoisigh sé a phleanáil saoradh mór; ba shaoradh é nár tharla riamh.

Seachtaine ina dhiaidh sin, bhí cuairteoir ar leac an dorais s'againne. Ní ligtfí Gúrdún isteach i dteach ar bith de na tithe uilig san Bhaile Bhán, agus níor iarraidh sé riamh cead dul i gceann ar bith diomaite de ócáid amháin, ach sin scéal eile. Is cuimhin liom a gcomhrá ar leac ár ndorais, é sin idir Ghúrdún agus m'athair. Bhí mé féin agus Topnas ag éisteacht sa chúlgharradh.

'An ceadúnas ar labhair muid faoi, an t-am deireanach, tá sé agat faoi seo, is cosúil,'
Gúrdún.

'Rud tábhachtach, ceadúnas madaidh, is dóiche,' arsa m'athair. Níor dhúirt sé go raibh ceann aige nó nach raibh.

'B'fhéidir nach miste leat é a fháil domh, agus a thaispeáint domh.'

'Taispeánfaidh duit, i gceann cúpla lá, a shíothmhaoir,' arsa m'athair.

'Taispeáin domh anois é, má tá sé agat.'

'Taispeánfaidh mé duit, amárach é.'

'Ní haispeánfaidh.' arsa Gúrdún.

'Fan go fóill, a shíothmhaoir. Gheobhaidh mé an ceadúnas amárach.'

'Ní fhanfaidh, agus ní bhfaighidh. Bhí am go leor agat le ceann a fháil.'

An lá dár gceann, bhí an chairt ar ais. Ní fhaca mé Topnas beo ina dhaidh sin. Fuair muid cead é a adhlacadh. Chuir muid sa chúlgharradh é ar tús. Ach oíche amháin, d'aistrigh mé féin agus an Rúballach é chuig fód scíste eile, fód in aice an Dúna.

Bhí pleananna díoltais go leor ag an Rúballach, ach ó fuair mise rabhadh láidir ó m'athair gan a dhath a dhéanamh choíche feasta a chuirfeadh Gúrdún a smaoineamh orainn fiú. Bhíodh obair á déanamh ag m'athair, arbh fhearr i bhfad nach mbeadh eolas dá laghad ag Gúrdún fá dtaobh díthe. Ná samhlaíodh gur saighdiúireacht rúnda nó a leithéid, atá i gceist agam. Ó tharla, m'athair agus Topnas beirt san áit nach dtiocfadh dochar dá laghad ó Ghúrdún a theacht orthu, thig liom a chur in iúl gur obair a bhain le péint, le lomadh fér, agus turcach a ba bhaol dár saol san am, ach Gúrdún teacht ar an eolas go raibh sí á déanamh, thall is abhus ag m'athair.

Is greannmhar liom, ar dhóigh, inniu, nach plean deas díoltais de dhéantús an Rúballaigh, a tharraing díoltas fealltach Ghúrdúin ar m'athair, ach beart filíochta, dán soineanta a scríobh mé faoi Thopnas agus a bhású, marbhna a bhain comórtas, agus a foilsíodh ar cheann de na páipéir áitiúla.

Bhí an dá pháipéar áitiúil ann, ar ndóighe, ceann gallda, agus ceann dár gcuid féin. Níor léigh Gúrdún riamh, ach ceann amháin acu. Ach corruair chluineadh sé scéal éigin dár foilsíodh ar an pháipéar nach léifeadh sé. B'amhlaidh a bhí sa chás seo.

Fiú, dá mbeadh an dán ar an tábla os a chomhair, ní thiocfadh le Gúrdún, a chiall a bhaint aisti, nó a chuid imeachtaí a thuigbheáil, mar an teanga inar scríobhadh an dán, ba theanga í nach raibh riamh aige, agus nach mbeadh choíche mar bhí a fhios aige nach teanga cheart í, ach moll fuaimeanna garbha gan an chiall ina suí mar ba cheart iontu, de aonturas, agus gan de chúis bheatha aici ach le go gcuirfí dallamullóg ar dhaoine fiúntacha, agus go ndéanfaí feall orthu, gan leid de choinne. B'fhada go leor, mar sin, go bhfuair sé ábhar an dáin mar ábhar machnaimh dó féin, i ndiaidh chomh barbartha lena theanga scríofa.

Tharla síothmhaoir sa bheairic leis, nár náir leo cuid mhaith den teanga a thabhairt leo, agus ó tharla, chomh maith, gan mórán de mheas acu ar Shíothmhaor Cheadúnas na Madadh, mar thugtaí ar i gcúl a chinn, chuathas a mhagadh air taobh istigh de bhalla a bheairice féin. Agus sa deireadh, fuair sé amach faoi na tagairtí sa dán do Shíothmhaor a bhí iontach cosúil leis féin ina chuma agus ina iompar, agus gur amaideach go leor Síothmhaor seo an dáin, agus gur minic amaidí fhealltach á cleachtadh aige. Ní raibh de thagairtí sa mharbhna shoineanta do Ghúrdún, ach cúpla líne, ar ndóighe; ach ba leor sin, le mailís úr láidir a athmhúscailt sa chroí dhubh, agus ba é m'athair a bheadh thíos leis, an iarraidh seo, dá mb'fhéidir le Gúrdún é.

Ba ghearr i ndiaidh a chuid foghlama, go mbíodh Gúrdún roimh m'athair in áiteanna go leor, agus an leabhar nóta foscailte aige. Luath agus mall, bhíodh an síothmhaor fealltach le feiceáil ag m'athair, os a choinne, ina dhiaidh, roimhe, in áit ard á choimheád, sa díog in áit sheascair, agus a chreach ag dul thairis i gcruth m'athara.

Faoi dheireadh, de dheasca dá bhfaca m'athair den tsíothmhaor fhealltach gan mhaith, chinn sé ar mise a chur i bhfolach uaidh, le súil go dtiocfadh fuarú ar a dhíograis fhealltach, nó go dtiocfadh namhaid eile ar an fhód do Ghúrdún chóir - rud a tharla, i ndiaidh mise a bheith imithe as amharc air, ach sin scéal eile.

Críoch le Buidéal 2
